

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο ρόλος των ΕΔ στην αντιμετώπιση ασύμμετρων και υβριδικών απειλών

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ιωάννης Ιωάννου

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ιωάννης Ιωάννου, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Αφιερώνεται στην οικογένεια μου

Συντομογραφίες

ΕΔ: Ένοπλες Δυνάμεις

NATO: North Atlantic Treaty Organization, (Βορειοατλαντικό Σύμφωνο)

MME: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΟΜΚ: Όπλα Μαζικής Καταστροφής

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

Β΄ΠΠ: Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

ISIS: Islamic State of Iraq and Syria

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τους Καθηγητές του Πάντειου Πανεπιστημίου, για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν και τον διαφορετικό τρόπο σκέψεις που μου δείχνανε. Επίσης όλους εκείνους που απήντησαν σε υποθετικά σενάρια, προκειμένου να διαπιστώσω εάν ότι σκέφθηκα και αποτύπωσα στην παρούσα, είχαν λογικό υπόβαθρο και μπορούν να υιοθετηθούν.

Τέλος ευχαριστώ θερμά την οικογένεια μου, για την υπομονή που έδειξαν στις ώρες που αφιέρωσα για τη συγγραφή της διπλωματικής εργασίας, αλλά και για τις ιδέες που εμπνεύστηκα συζητώντας μαζί τους.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	12
Abstract.....	14
Εισαγωγή	16

Κεφάλαιο Πρώτο

Ασύμμετρες Απειλές

Η Έννοια Ασύμμετρος.....	18
Τι μπορεί να είναι Ασύμμετρη Απειλή.....	19
Τι είναι ασύμμετρη απειλή	26
Πως επηρεάζονται τα άτομα από τις ασύμμετρες απειλές	26
Πως επηρεάζονται οι κοινωνίες από τις ασύμμετρες απειλές	30
Σχέσεις ατόμου και κοινωνίας.....	30
Κοινωνία και Ασύμμετρες Απειλές.....	31

Κεφάλαιο Δεύτερο

Υβριδικές Απειλές

Η Έννοια Υβριδικός.....	33
Τι είναι Υβριδική Απειλή.....	33
Ιδιαιτερότητες Υβριδικών Απειλών.....	34
Χαρακτηριστικά Υβριδικών Απειλών	36
Πως επηρεάζονται τα άτομα από τις υβριδικές απειλές	39
Πως επηρεάζονται οι κοινωνίες από τις υβριδικές απειλές.....	41
Οι υβριδικές απειλές στην περίπτωση της Ρωσίας	42
Οι υβριδικές απειλές στην περίπτωση του Ιράν	46
Οι υβριδικές απειλές στην περίπτωση της Ινδίας	48

Κεφάλαιο Τρίτο

Περιβάλλον Χώρος

Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου μετά το Β΄ΠΠ.....	52
Η Ευρώπη μετά το τέλος του Β΄ΠΠ	52
Ο ψυχρός πόλεμος	54
Το Κυπριακό ζήτημα.....	57
Η Ελληνική πραγματικότητα.....	58
Η Ελλάδα στον Κόσμο.....	61
Η Ελλάδα στο μέλλον	64
Οι διαφαινόμενες απειλές του μέλλοντος για την Ελλάδα	68

Κεφάλαιο Τέταρτο

Οι Ένοπλες Δυνάμεις στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων και υβριδικών απειλών

Ένοπλες Δυνάμεις και κοινωνία	71
Οι Ένοπλες Δυνάμεις στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων-υβριδικών απειλών σε λογική «Αεροπορίας»	73
Προσαρμογή των Ενόπλων Δυνάμεων στο νέο τους «ρόλο»	81
Προσαρμογή της κοινωνίας και των πολιτών στο νέο «ρόλο» των Ενόπλων Δυνάμεων	83

Κεφάλαιο Πέμπτο

Τρόποι αντιμετώπισης ασύμμετρων και υβριδικών απειλών μέσω υποθέσεων εργασίας

Υπόθεση εργασίας 1	85
Υπόθεση εργασίας 2	88
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	91
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	96
Γραφήματα.....	98
Γράφημα 1: Φάσμα Διεξαγωγής Υβριδικών Επιχειρήσεων	98
Γράφημα 2: Χωροταξική Οριοθέτηση Υβριδικών Απειλών.....	98
Γράφημα 3: Δόγμα ΓΚΕΡΑΣΙΜΟΦ (GERASIMOV)	99
Γράφημα 4: Φάσεις και ΑΝΣΚ Υβριδικών Επιχειρήσεων σύμφωνα με το Δόγμα Γκερασίμοφ (Gerasimov)	100
Γράφημα 5: Εμπιστοσύνη στους θεσμούς.....	101
Γράφημα 6: Αεροπορική Στρατηγική Jhon A. Warden (1).....	101
Γράφημα 7: Αεροπορική Στρατηγική Jhon A. Warden (2).....	102
Γράφημα 8: Στόχοι Στρατηγικής Παράλυσης Υβριδικών Απειλών	102
Γράφημα 9: Ο ρόλος των ΕΔ στην αντιμετώπιση των Ασύμμετρων-Υβριδικών Απειλών.....	103
Εικόνες.....	104
Εικόνα 1: Διασύνδεση Ηλεκτρονικών Μέσων.....	104
Εικόνα 2: Δίπολο Β'ΠΠ	104
Εικόνα 3: Η Μεταπολεμική Ευρώπη	105
Εικόνα 4: Χάρτης επιρροής δίπολου ΗΠΑ-ΕΣΣΔ μετά το Β'ΠΠ	105
Εικόνα 5: Σύμφωνο της Βαγδάτης.....	106
Εικόνα 6: Η Ελλάδα στο χάρτη συστημάτων	106
Εικόνα 7: Οι μεταπολεμικές Ευρωπαϊκές Συνεργασίες.....	107
Εικόνα 8: Χάρτης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας	107
Εικόνα 9: Χάρτης χωρών Sahel.....	108

Εικόνα 10: Χάρτης περιοχής Sahel	108
Εικόνα 11: Μοντέλο αλλαγών οκτώ βημάτων J.P.Kotter	109
Εικόνα 12: Χάρτης υπόθεσης εργασίας.....	109
Βιβλιογραφία	110

Πίνακες

Διαγράμματα

Γραφήματα, εικόνες και φωτογραφίες

Γράφημα 1. Φάσμα Διεξαγωγής Υβριδικών Επιχειρήσεων	97
Γράφημα 2. Χωροταξική Οριοθέτηση Υβριδικών Απειλών	97
Γράφημα 3. Ο Δόγμα ΓΚΕΡΑΣΙΜΟΦ (GERASIMOV).....	98
Γράφημα 4. Φάσεις και ΑΝΣΚ Υβριδικών Επιχειρήσεων σύμφωνα με το Δόγμα Γκερασίμοφ (Gerasimov).....	99
Γράφημα 4. Εμπιστοσύνη στους θεσμούς	100
Γράφημα 5. Αεροπορική Στρατηγική Jhon A. Warden (1).....	100
Γράφημα 6. Αεροπορική Στρατηγική Jhon A. Warden (2).....	101
Γράφημα 7. Στόχοι Στρατηγικής Παράλυσης Υβριδικών Απειλών	101
Γράφημα 8. Ο ρόλος των ΕΔ στην αντιμετώπιση των Ασύμμετρων-Υβριδικών Απειλών	102
Εικόνα 1. Διασύνδεση Ηλεκτρονικών Μέσων	103
Εικόνα 2. Δίπολο Β΄ΠΠ.....	103
Εικόνα 3. Η Μεταπολεμική Ευρώπη.....	104
Εικόνα 4. Χάρτης επιρροής δίπολου ΗΠΑ-ΕΣΣΔ μετά το Β΄ΠΠ.....	105
Εικόνα 5. Σύμφωνα της Βαγδάτης.....	105
Εικόνα 6. Η Ελλάδα στο χάρτη συστημάτων.....	105
Εικόνα 7. Οι μεταπολεμικές Ευρωπαϊκές Συνεργασίες..	106
Εικόνα 8. Χάρτης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.....	107
Εικόνα 9. Χάρτης χωρών Sahel.....	107
Εικόνα 10. Χάρτης περιοχής Sahel.....	107
Εικόνα 11. Μοντέλο αλλαγών οκτώ βημάτων J.P.Kotter..	108
Εικόνα 11. Χάρτης υπόθεσης εργασίας	108

Περίληψη

Μετά από δύο παγκοσμίους πολέμους και έναν ψυχρό πόλεμο, παρουσιάστηκε ένας νέος τρόπος αντιπαράθεσης και διεκδίκησης από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες, μέσω των ασύμμετρων και υβριδικών απειλών. Αυτός ο νέος τρόπος αντιπαράθεσης, ήρθε ως παράγωγο του ψυχρού πολέμου και καταλύτη την παγκόσμια κυριαρχία των ΗΠΑ ως μοναδική υπερδύναμη. Η Ρωσία είναι θεωρητικά η πρώτη εφήρμοσε αυτό τον τρόπο ενεργείας, με αποτέλεσμα την απόσπαση και την προσάρτηση της Κριμαίας το 2015 από την Ουκρανία.

Στον νέο αυτό τρόπο αντιπαράθεσης, οι ΕΔ έχουν μεταξύ των άλλων δυνάμεων, το δικό τους ρόλο. Ο ρόλος τους δεν είναι ο ίδιος με αυτόν που είχαν στους δύο παγκοσμίους πολέμους, δεδομένου ότι δεν έχουν άμεσα τον κύριο και πρωταγωνιστικό ρόλο. Είναι εκεί για να προστατεύουν τις επιχειρήσεις, να αποτρέπουν ενδεχόμενη κλιμάκωση, χωρίς να αναμειγνύονται άμεσα. Όταν όμως αναμειχθούν, το αποτέλεσμα έχει ήδη κριθεί.

Σε αυτό το νέο πλαίσιο, με την γεωγραφία να υποδεικνύει και σε πολλές περιπτώσεις να επιβάλλει επιλογές και συμμαχίες, ο ρόλος των ΕΔ γίνεται όλο και πιο σημαντικός για την πατρίδα μας, λαμβάνοντας υπόψη τη γεωγραφική μας γειτονιά, αλλά και την οικονομική μας κατάσταση. Ο άνθρωπος και ο έλεγχος της συμπεριφορά του, είναι τις περισσότερες φορές, το επίκεντρο των υβριδικών επιχειρήσεων, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι και οι σκοποί αυτών. Αντιστάθμισμα στις απειλές αυτές είναι ο πολιτισμός κάθε κοινωνίας, από τον οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η αντίδραση της κοινωνίας στην εκδήλωση των ασύμμετρων και υβριδικών απειλών. Ο πολιτισμός, παίζει εξίσου σημαντικότατο ρόλο, στον τρόπο που θα χρησιμοποιηθούν οι ΕΔ, τομέας που θα ήταν χρήσιμο να μελετηθεί στο μέλλον.

Στην παρούσα μελέτη θα καταγραφούν τι είναι σύμμετρες και τι υβριδικές απειλές, ποια είναι η σχέση μεταξύ τους, πως αυτές μπορούν να εκδηλωθούν και πως επηρεάζονται τα άτομα και οι κοινωνίες, από την εκδήλωσή τους. Στη συνέχεια θα αναφερθούν αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις εκδήλωσης υβριδικών απειλών. Για να κατανοήσουμε τη δύσκολη γεωγραφική γειτονιά μας, θα γίνει μία ανάλυση του χωροχρόνου της περιοχής για να καταλήξουμε στο σήμερα, στις σύγχρονες απειλές στην εκτίμηση για το μέλλον, και στις επιλογές που υπαγορεύει η γεωγραφία της περιοχής και η γενικότερη παγκόσμια κατάσταση.

Για τις ΕΔ θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι ο ρόλος τους μπορεί και πρέπει να είναι πολλαπλός, όπως ένα πολυεργαλείο. Ο τρόπος που θα χρησιμοποιηθούν είναι αποκλειστική ευθύνη του κράτους. Οι ΕΔ θα πρέπει να αλλάξουν νοοτροπία και προσανατολισμό, ενώ ταυτόχρονα η κοινωνία, θα πρέπει να είναι έτοιμη να αποδεχτεί τους αυτούς ρόλους, μακριά από ιδεοληψίες και εμμονές του παρελθόντος. Ο πολιτισμός της κοινωνίας, πρέπει να αποδεχτεί το νέο αυτό ρόλο των ΕΔ και αυτό εξαρτάται αποκλειστικά, από την κοινωνία. Αυτό το οφείλουμε στις επόμενες γενιές, διότι δεν χωράνε μικροπολιτικά παιχνίδια στο μέλλον της πατρίδος και του έθνους μας. Οι προσαρμογές στα νέα δεδομένα, είναι επιβεβλημένες.

Λέξεις Κλειδιά: Ένοπλες Δυνάμεις, Απειλές Πολίτης, Κοινωνία, Πολιτισμός,

The role of the armed forces, facing asymmetric and hybrid threats

Ioannis Ioannou

Abstract

After the two World Wars and the Cold War, a new way of dispute, claim and demand come up, from state and non-state actors, through the asymmetric and hybrid threats. This new way of dispute, came as a derivative (result) of the cold war and triggering event the USA as a unique world power. Russia was the first which put this way of dispute in practice and the result was the annexation of the Crimea in 2015.

In this new way of dispute, armed forces have their own role among the others. Their role is not the same as it was during the previous two world wars because they don't have the main role. They are there to protect the operations, to deter possible escalation, without intervening directly to the affairs. Whenever they intervene, the result will have been sealed – determined.

In this new frame, with geography in many cases to impose and in extreme circumstances to inflict options and allies, the role of the armed forces became more significant for our country, taking out of consideration the geography of the country and its economic condition. Most of the times, human's behavior is the main target of the hybrid operations, in order to achieve their goals. Counter value to these threats, are every community's culture from which it depends on a big extent the community's reaction to the asymmetric and hybrid threats. Major factor to the way that the armed forces are going to be used, it depends on the culture of every community. This dimension should be studied in the future.

In this dissertation are going to be analyzed, what asymmetric threats are, what hybrid threats are, what the relation between them is, how they can be appeared and how a person and a community also can be affected. After that they are going to be presented, some representative cases of hybrid threats operations. In order to understand, how difficult is our neighbors geographically, you will be able to read an analysis via the years from the IIWW, to end up today and in conclusion will estimate the future threat and the possible future choices that the geography will impose, according to the world status.

For the armed forces we will conclude that their role could be multiply as a multiply purpose tool. The above way of use, it's the states responsibility. The armed forces should change the way of thinking and simultaneously the community should be ready to accept those roles, without taking into consideration previous conceptions.

The society's culture must accept the new role of the armed forces and this exclusive depend on the society. We own that to the next generations because to the future of our country, does not exist free space for micro politics. The adaptation to the new facts is absolutely imperative.

Keywords: Armed Forces, Threats, Citizen, Community, Civilization

Εισαγωγή

Οι Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) ήταν και φαίνεται ότι θα συνεχίσουν να είναι για πολύ ακόμα, ο «κυματοθραύστης» των κρατών. Ο ρόλος τους, ήταν πάντα να προστατεύουν και να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των κρατών, όπως αυτά καθορίζονται από την πολιτική ηγεσία κάθε κράτους. Οι εχθροί που καλούταν να αντιμετωπίσουν οι ΕΔ μέχρι τον Β΄ΠΠ, ήταν πάντα ορατοί τις περισσότερες φορές επικείμενοι, εύκολα αναγνωρίσιμοι ή τουλάχιστον χειροπιαστοί και απτοί. Μετά το Β΄ΠΠ ήρθε στο προσκήνιο ο Ψυχρός Πόλεμος, που κατά τη γνώμη μου, επηρέασε και άλλαξε τον κόσμο πολύ περισσότερο από ότι ο Β΄ΠΠ. Υπήρχε πλέον η απειλή ενός πυρηνικού χτυπήματος ή «ατυχήματος». Ο μυστικισμός και η αμφιβολία, αν και πάντοτε υπήρχαν, είχαν πλέον την πρωτοκαθεδρία. Η διπλωματία απέκτησε νέα δυναμική υπό το φόβο ενός πυρηνικού πολέμου, στον οποίο εάν συρόταν ο κόσμος, τα αποτελέσματα θα ήταν καταστροφικά. Η κούρσα των εξοπλισμών προκάλεσε ή επιτάχυνε τα οικονομικά προβλήματα, διότι ο πυρηνικός εξοπλισμός και ιδιαίτερα η συνεχείς εξέλιξη αυτών, απαιτούσε τη δέσμευση και τη δαπάνη πολλών πόρων. Η τεχνολογία εξελισσόταν ραγδαία, «κατακτήθηκε» το διάστημα και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές καταλάμβαναν συνεχώς όλο και μεγαλύτερο πεδίο δράσης, που στις μέρες μας τείνουν να υποκαταστήσουν τους ανθρώπους.

Μέσα σε αυτό το ταχέως εξελισσόμενο περιβάλλον, εξελίχθηκαν και οι απειλές. Πάντα, ο σκοπός κάθε επιτιθέμενου, είναι η επιβολή της θελήσεως του στον αντίπαλο, μέχρι την οριστική κάμψη αυτού, που θα οδηγήσει στην περίπτωση των κρατών στην κατάληψη της πολιτικής εξουσίας. Έτσι λοιπόν, οι απειλές και οι επιθέσεις, πήραν νέες μορφές προσαρμοσμένες στα νέα δεδομένα των εποχών και μάλιστα με μεγάλη και ταχύτατη πλέον προσαρμοστικότητα. Στο νέο αυτό περιβάλλον ο ρόλος των ΕΔ παραμένει ο ίδιος. Πρέπει και οφείλει να παραμείνει ο «κυματοθραύστης» των κρατών, έτσι ώστε τα κράτη να ευημερούν.

Οι κοινωνίες καθώς εξελίσσονται, επηρεάζονται από διαφορετικά ερεθίσματα και γεγονότα από ότι παλαιότερα. Οι πληροφορίες μεταδίδονται πλέον ταχύτατα και από πολλές πηγές ταυτόχρονα, είτε χωρίς φίλτρο είτε ακόμα και προσαρμοσμένες στα συμφέροντα του μέσου και κατ' επέκταση της πηγής που τις μεταδίδει, με τον πολίτη να είναι πλέον ο «κριτής» των πληροφοριών. Παρατηρούμε ότι πλέον μη κρατική δρώντες όπως η Al Qaida και ο ISIS, έρχονται σε ευθεία αντιπαράθεση με κράτη, όπως οι ΗΠΑ και η Συρία, με την υποστήριξη φυσικά κρατών μέσα από δυσνόητα και περίεργα φαινομενικά μονοπάτια. Οι πολίτες σε παγκόσμια κλίμακα,

ενημερώνονται άμεσα, σε πραγματικό χρόνο, μέσω της χρήσης του διαδικτύου και κυρίως των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, από όπου οι ακραίοι μη κρατική δρώντες αντλούν δύναμη, πόρους αλλά και έμψυχο προσωπικό, για να εκπληρώσουν τους σκοπούς τους. Ακόμα και τα κράτη άλλαξαν τους τρόπους αντιμετώπισης των κρίσεων ή επίλυσης των διαφορών τους. Δεν χρησιμοποιείται πλέον η δύναμη των όπλων, ορατά τουλάχιστον, για να επιλύουν τις διαφορές τους. Χρησιμοποιούν όλα τα διαθέσιμα «εργαλεία» για να επιτύχουν τους σκοπούς τους, όπως η διπλωματία, η οικονομία, οι εσωτερικές αναταραχές, οι διαδηλώσεις, η τρομοκρατία και πολλά ακόμα που θα αναλυθούν στη συνέχεια. Πλέον, όταν χρησιμοποιηθούν οι στρατιωτικές δυνάμεις, το αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές έχει κριθεί, όπως συνέβη στη βιαία προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014, μη επιτρέποντας στην Ουκρανία να προβεί σε οποιαδήποτε αντίδραση. Ανάλογοι τρόποι πλέον υιοθετούνται και σε άλλες περιοχές του πλανήτη, όπως σε αυτή του Κασμίρ από την πλευρά της Ινδίας τόσο στην Ινδοπακιστανική διένεξη όσο και στην Ινδοκινέζικη εδαφική αντιπαλότητα της περιοχής.

Έτσι λοιπόν, στην παρούσα διπλωματική εργασία, θα επιχειρηθεί να ερευνηθεί και να αποσαφηνισθεί, πως και γιατί εκδηλώνονται οι ασύμμετρες και οι υβριδικές απειλές, ποιες μορφές μπορούν να έχουν, εάν υποκινούνται τότε πως επιτυγχάνεται αυτό, πως μεθοδεύονται, που αποσκοπούν, πως αναγνωρίζονται, πως αναχαιτίζονται, εάν μπορούν να προβλεφθούν και πως τελικά αντιμετωπίζονται. Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να εξετασθεί και να αναλυθεί πως αυτές οι απειλές σχεδιάζονται και εκτελούνται σε Στρατηγικό, Επιχειρησιακό και Τακτικό επίπεδο εστιάζοντας περισσότερο στο Στρατηγικό Επίπεδο.

Μέσα σε αυτό το νέο περιβάλλον οι ΕΔ θα πρέπει να έχουν το ρόλο που επιβάλλουν τα νέα δεδομένα ασφαλείας κάθε κράτους. Έτσι και στη χώρα μας, οι ΕΔ τη πατρίδας μας, θα πρέπει να προσαρμοσθούν στα νέα δεδομένα και μακριά από προκαταλήψεις του παρελθόντος, να περάσουμε στη νέα εποχή και στο νέο ρόλο που επιτάσσουν οι καιροί, στο περιβάλλον όπως φαίνεται να διαμορφώνεται στην επόμενη τουλάχιστον εικοσαετία.

Κεφάλαιο Πρώτο

Ασύμμετρες Απειλές

Η Έννοια Ασύμμετρος

Η κατανόηση του όρου ασυμμετρία, φαντάζει απλό και ίσως εύκολο φαινομενικά. Ετυμολογικά προέρχεται από το στερητικό άλφα (α) και τη λέξη συμμετρία (α + συμμετρία) δηλαδή, χωρίς συμμετρία. Το λήμμα συμμετρία προέρχεται από την αρχαία λέξη σύμμετρος, δηλαδή συν + μέτρον που σημαίνει με μέτρο. Σύμφωνα με τον Καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη, ασύμμετρος είναι: «αυτός που δεν έχει συμμετρία, δυσανάλογος.¹». Σύμμετρος σημαίνει: «αυτός που έχει τη σωστή αναλογία προς κάτι άλλο, χωρίς να είναι υπερβολικός ή να υστερεί έναντι αυτού²». Μία άλλη ερμηνεία της λέξης ασύμμετρος είναι: «ο μη έχων συμμετρία των μερών αυτού, ο μη αποτελών αρμονικών σύνολον, ο μη ευρισκόμενος εν αναλογία προς άλλον, ο ταραττών την αρμονία του συνόλου³». Συμμετρία είναι: «1(α) η διάταξη των μερών ενός όλου με τρόπο που να αντιστοιχεί το καθένα στο ομόλογο του με σχέση ισότητας στο μήκος, το πλάτος, το ύψος, (β) η σωστή αναλογία των μερών με το σύνολο, η αρμονία, 2 ΓΕΩΜ. Ο μετασχηματισμός (απεικόνιση) με τον οποίο σε ένα σχήμα ή στερεό απεικονίζουμε ένα ίσο σχήμα με τη βοήθεια σημείου (κέντρου συμμετρίας), ευθείας (άξονα συμμετρίας) ή επιπέδου (επιπέδου συμμετρίας)⁴». Συνεπώς ασύμμετρος είναι οτιδήποτε δεν έχει μέτρο, είναι δυσανάλογο μεγάλο και διαταράσσει την ηρεμία του συνόλου.

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι, οτιδήποτε είναι δυσανάλογο μεγάλο και επικίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ασύμμετρος απειλή. Αυτό μπορεί να διαφέρει από περίοδο σε περίοδο ή από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του κάθε λαού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ασύμμετρης απειλής στην εποχή μας, ο κορονοϊός COVID-19, που απειλεί το σύνολο της ανθρωπότητας. Παράλληλα η κάθε κοινωνία εκλαμβάνει διαφορετικά τις απειλές. Αυτή την περίοδο η χώρα μας, συνεχίζει να νοιώθει την απειλή των μεταναστευτικών ροών, οι οποίες απειλούν ποικιλόμορφα τη χώρα μας, είτε με απειλή της δημογραφίας είτε με αύξηση της εγκληματικότητας. Ακόμα και ένα έντονο καιρικό φαινόμενο που

¹ Γ. Μπαμπινιώτη, Μικρό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, (Αθήνα, 2018, Κέντρο Λεξικολογίας), σ. 173

² Γ. Μπαμπινιώτη, Μικρό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, (Αθήνα, 2018, Κέντρο Λεξικολογίας), σ. 1212

³ Παύλου Δρανδάκη, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, (Αθήνα, 1956, ΦΟΙΝΙΞ, Τομ. Ε'), σ. 958.

⁴ Γ. Μπαμπινιώτη, Μικρό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, (Αθήνα, 2018, Κέντρο Λεξικολογίας), σ. 1212

θα προκαλέσει δυσανάλογα μεγάλες καταστροφές, είναι μια ασύμμετρη απειλή, όπως οι πλημμύρες στη Θεσσαλία που προκάλεσε η καταιγίδα «Ιανός», το Σεπτέμβριο του 2020 αλλά και οι καταστροφικές πυρκαγιές του καλοκαιριού που μας πέρασε (2021). Όπως αντιλαμβανόμαστε, τα γεγονότα που συνιστούν ασύμμετρες απειλές μπορεί να είναι είτε τυχαία, όπως τα καιρικά φαινόμενα, είτε προκατασκευασμένα και προμελετημένα, όπως οι μεταναστευτικές ροές και πολύ πιθανόν οι πυρκαγιές. Οι προκατασκευασμένες είναι αυτές που ανησυχούν και απαιτούν διερεύνηση. Ακόμη πιο επικίνδυνες, είναι οι τυχαίες ασύμμετρες απειλές, όπως μία πλημμύρα ή μια πυρκαγιά που έχει προκληθεί από φυσικά αίτια, όταν γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τρίτους με καιροσκοπικούς, κακόβουλους, υστερόβουλους και φυσικά απώτερους σκοπούς.

Τι μπορεί να είναι Ασύμμετρη Απειλή

Στα τέλη της δεκαετίας του '90 αλλά και μέχρι το μέσο της δεκαετίας του '00, ως ασύμμετρες απειλές θεωρούνταν οι τρομοκρατικές επιθέσεις, ο ανταρτοπόλεμος και η προπαγάνδα. Έκτοτε όμως τα δεδομένα έχουν διαφοροποιηθεί. Οι ασύμμετρες απειλές πλέον, έχουν διάφορες μορφές. Ο κάθε πολίτης αντιλαμβάνεται διαφορετικά τις απειλές, το κράτος όμως οφείλει να αναγνωρίζει τις απειλές που απειλούν το σύνολο και να προβαίνει όσο το δυνατόν ενωρίτερα στην αντιμετώπισή τους, αν και η καλύτερη αντιμετώπιση είναι η πρόληψη. Για να γίνει όμως αυτό, θα πρέπει να είναι σε θέση να τις αναγνωρίζει. Πλέον ως ασύμμετρες απειλές μπορούν να θεωρηθούν:.

Τρομοκρατία. Η τρομοκρατία, ήταν και συνεχίζει να είναι ένας παράγοντας, που φόβιζε και συνεχίζει να φοβίζει τους πολίτες και τα κράτη. Μπορεί να μεταβάλει ισορροπίες, να εμποδίζει δραστηριότητες αλλά και μελλοντικά σχέδια. Δυστυχώς με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την εκμετάλλευση αυτής στο έπακρο από τους τρομοκράτες, δίνεται πλέον η δυνατότητα και σε μικρότερες οργανώσεις ή ακόμα και σε μεμονωμένα άτομα, να προκαλούν δυσανάλογα μεγάλες καταστροφές, ενώ με την ταυτόχρονη εκμετάλλευση αυτών από τα ΜΜΕ, να γίνεται ακόμα μεγαλύτερη η επιτυχία των σκοπών τους, που συνήθως είναι, η αποδυνάμωση των κρατών, με απώτερο σκοπό την κατάλυση τους. Οι επιθέσεις αυτοκτονίας έχουν προσθέσει νέα διάσταση στην τρομοκρατία. Η τρομοκρατία εμπεριέχει βία, φόβο, τρόμο, απειλή, ψυχολογικές επιπτώσεις, ασυμφωνία στόχων και θυμάτων, σχεδιασμένη συστηματική και οργανωμένη δράση, στρατηγική και πολυποίκιλες τακτικές, που επιφέρουν πολλαπλά αποτελέσματα και πολυποίκιλες επιπτώσεις.

Μετά την 11 Σεπτεμβρίου 2001, οι πολίτες άρχισαν να αντιμετωπίζουν διαφορετικά την τρομοκρατία. Διαπίστωσαν ότι τελικά, δεν είναι και τόσο μακριά όσο υπολόγιζαν, αλλά μπορεί να είναι ακόμα και δίπλα τους. Αυτό ενισχύεται και από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι το 2015. Έτσι λοιπόν στην τρομοκρατία δεν είναι ξεκάθαρα τα όρια μεταξύ αυτής και άλλων μορφών πολιτικής βίας, ή εάν ακόμα αποτελεί τρόπο αντίστασης, όπως συνέβαινε κατά τους αγώνες τις αποαποικιοποίησης. Η τρομοκρατία πολλές φορές σχετίζεται ή ακόμα χρησιμοποιεί το οργανωμένο έγκλημα, για διάφορους σκοπούς (πχ χρηματοδότηση) και αυτό τρομάζει. Οι πρακτικές του ISIS να χρησιμοποιεί ακόμα και μικρά παιδιά ως βομβιστές αυτοκτονίας προκαλούν τρόμο . Όλα αυτά προκαλούν ανασφάλεια στις κοινωνίες και ειδικά σε εκείνες που έχουν υψηλά ποσοστά μουσουλμάνων, δεδομένου ότι το πλείστον των τρομοκρατικών επιθέσεων πλέον, σχετίζονται με το Ισλάμ.

Κυβερνοπόλεμος. Μετά την τρομοκρατία, ίσως να είναι πλέον η πιο σοβαρή απειλή. Η εξέλιξη της τεχνολογίας των ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι τόσο ραγδαία, που κυριολεκτικά ένας υπολογιστής που αποκτάται σήμερα σε ένα μήνα είναι σχεδόν παρωχημένος. Όλες οι κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες στις σύγχρονες κοινωνίες, είναι διασυνδεδεμένες μέσω κάποιου δικτύου, σε κάποιον κεντρικό υπολογιστή, που μπορεί να βρίσκεται οπουδήποτε στον κόσμο. Όλοι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο. Το σύνολο σχεδόν των δραστηριοτήτων των πολιτών με τις τράπεζες αλλά και με το δημόσιο τομέα, γίνεται μέσω του διαδικτύου με τη χρήση είτε κινητών τηλεφώνων είτε ηλεκτρονικών υπολογιστών. Το κόστος απόκτησης ενός υπολογιστή είναι πλέον από σχεδόν μηδαμινό έως απόλυτα υποφερτό για αυτό και είναι εξαίρεση οι πολίτες που δεν διαθέτουν ηλεκτρονικό υπολογιστή. Δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε την αναστάτωση αλλά και τη ζημιά που θα προκληθεί, εάν κάποιος κακόβουλος με ένα επίσης κακόβουλο λογισμικό, «επιτεθεί» μέσω του διαδικτύου σε μία τράπεζα, με αποτέλεσμα να «εξαφανισθούν» οι καταθέσεις ή να διαγραφούν τα δάνεια. Και μία κυβερνοεπίθεση στις δομές ενός κράτους, θα προκαλούσε παράλυση όπως άλλωστε έγινε στην Εσθονία το 2007. Εάν αναλογισθούμε τις δραστηριότητες που πραγματοποιούμε μέσω του διαδικτύου τότε θα αντιληφθούμε το μέγεθος του προβλήματος. Και σε αυτή την περίπτωση ο απώτερος σκοπός είναι η αποδυνάμωση του κράτους. Στην εικόνα 1, φαίνεται, πως ο καθένας από εμάς πλέον εμπλέκεται με

τον έναν ή τον άλλο τρόπο στο διαδίκτυο, και πώς μπορούν να διασυνδεθούν τα ηλεκτρονικά μέσα που χρησιμοποιούμε.

Οργανωμένο Έγκλημα. Εγκληματίες υπήρχαν πάντα που στις αρχικές τους μορφές, οδηγούταν σε εγκλήματα είτε από πάθη (πχ εμμονές, αίσθημα αδικίας κτλ), είτε από ανάγκη (π.χ πείνα, φτώχεια, ανέχεια κτλ). Τώρα πλέον αυτών, έχουμε τους οργανωμένους εγκληματίες οι οποίοι δρουν υπερεθνικά. Δρουν όπου βρουν χώρο και πεδίο απόκτησης χρημάτων. Τα κίνητρα του οργανωμένου εγκλήματος είναι καθαρά και σχεδόν αποκλειστικά οικονομικά. Μέσα όμως από την εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος, η κοινωνία οδηγείται μοιραία στην ανασφάλεια, που όταν φτάσει στην αγανάκτηση, τότε μπορεί να οδηγήσει σε αποσταθεροποίηση των κοινωνιών και κατ' επέκταση των κρατών. Το πεδίο δράσης του οργανωμένου εγκλήματος είναι ευρύ και συνεχώς διευρύνεται. Οι εγκληματικές δραστηριότητες στις οποίες κινούνται οι οργανώσεις αυτές, συνήθως είναι η πορνεία, η διακίνηση ναρκωτικών, το «ξέπλυμα» χρήματος, οι κλοπές τραπεζών, αυτοκινήτων και έργων τέχνης, η προστασία, οι εκβιασμοί, οι απαγωγές, το εμπόριο όπλων, οι παραχαράξεις και πλέον επεκτείνουν τις δραστηριότητες τους και στη διακίνηση πυρηνικών υλικών.

Λαθρομετανάστευση. Η λαθρομετανάστευση είναι μία κατάσταση, που βιώνει έντονα τα τελευταία χρόνια τόσο η χώρα μας όσο και ολόκληρη η Ευρώπη. Οι διαστάσεις και οι προεκτάσεις αυτού του φαινομένου πολλές και οι κίνδυνοι υψηλοί. Το πρώτο και άμεσο πρόβλημα που ανακύπτει, είναι η ανάγκη στέγασης και σίτισης των χιλιάδων αυτών ανθρώπων αλλά και οι υγειονομικές βόμβες που κρύβουν. Προκαλεί άμεση αλλαγή του δημογραφικού και θρησκευτικού χάρτη της χώρας, με αποτέλεσμα οι γηγενείς πολίτες να νοιώθουν ότι απειλείται η ταυτότητά τους. Η εμπλοκή πολλών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) που διαδραματίζουν συχνά περίεργα παιχνίδια, προκαλούν επίσης πολλά ερωτηματικά στις κοινωνίες. Μέσα από τη λαθρομετανάστευση παρεισφρέουν εξτρεμιστικά στοιχεία, με απώτερο σκοπό την εκδήλωση ακραίων ενεργειών τρομοκρατίας και οργανωμένου εγκλήματος, στο εσωτερικό των κρατών που μεταναστεύουν. Πλέον αυτών, η λαθρομετανάστευση οδηγεί σε εσωτερικές αντιπαραθέσεις και διαμάχες, που μπορεί να φτάσουν ακόμα και σε ακρότητες. Είναι ένας ακόμα αποσταθεροποιητικός παράγοντας που με όπλο-πρόφαση τις γυναίκες, τα απροστάτευτα παιδιά και την προστασία της ανθρώπινης ζωής, εξυπηρετούν απώτερους σκοπούς που δεν είναι άλλοι από την ειρηνική κατάληψη εδαφών, με απώτερο σκοπό την ειρηνική κατάληψη των κρατών που μεταναστεύουν. Η δημιουργία κοινωνιών μέσα στις κοινωνίες, είναι ο δούρειος ίππος

που χρησιμοποιείται από αυτούς που οργανώνουν τις μετακινήσεις των πληθυσμών μέσω της λαθρομετανάστευσης, για να επιτύχουν την ειρηνική κατάληψη των εδαφών της Ευρώπης.

Θρησκευτικός φανατισμός – Ισλάμ. Μέχρι και το Β΄ΠΠ, οι πόλεμοι γινότανε για εθνικούς-εθνικιστικούς λόγους ή τουλάχιστον αυτούς προφασιζόταν. Ακόμα και στο δίπολο του ψυχρού πολέμου, ο κάθε πόλος ήθελε να επικρατήσει για εθνικούς ή πολιτικά ιδεολογικούς λόγους, που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντά τους. Μέτα την 11 Σεπτεμβρίου 2001 όμως, ο θρησκευτικός φανατισμός ιδιαίτερα αυτός του Ισλάμ, που οδήγησε και ακόμα οδηγεί σε ακρότητες, άρχισε να παίρνει διαφορετικές διαστάσεις. Ο θρησκευτικός ισλαμικός εξτρεμισμός, οδήγησε σε τρομοκρατικές επιθέσεις με κόστος την απώλεια ανθρώπινων ζωών. Θρησκευτικά «κράτη» (πχ ISIS) προσπάθησαν να εγκαθιδρυθούν, ενώ μέσω της λαθρομετανάστευσης και του διαδικτύου, ο εξτρεμισμός αυτός μεταδίδεται αν όχι αστραπιαία, πάντως με πολύ μεγάλη ταχύτητα ανά την υφήλιο. Απώτερος σκοπός και σε αυτή την περίπτωση, η αποσταθεροποίηση των κρατών και η σταδιακή κατάληψη αυτών.

Πληροφοριακός Πόλεμος. Αυτή η μορφή, δεν μπορεί να καταταχθεί ιεραρχικά πριν ή μετά από οποιαδήποτε άλλη ασύμμετρη απειλή. Είναι το μέσο με το οποίο επηρεάζονται ή ακόμα και κατευθύνονται οι πολίτες ενός κράτους. Χρησιμοποιούνται όλα τα ΜΜΕ, το διαδίκτυο, αλλά και όλες οι αρχές και τεχνικές τις προπαγάνδας, προκειμένου να προετοιμαστεί ο πληθυσμός για οποιοδήποτε γεγονός, ή ακόμα και να πεισθεί για την πιο ακραία συμπεριφορά. Παραδείγματα υπάρχουν πάρα πολλά. Καθημερινά τον ζούμε χωρίς να τον καταλαβαίνουμε. Το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είναι πλέον ο χώρος που επηρεάζει έντονα τους πολίτες με απίστευτα μεγάλη ταχύτητα και πειθώ. Μέσω αυτών στρατολογούνται επιρρεπείς χαρακτήρες από ακραίες οργανώσεις, αντιτίθενται σε κυβερνητικές οδηγίες, προκαλούν έντεχνα χάος, προκειμένου να πετύχουν τους σκοπούς τους. Ένα απλό πρόσφατο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι, όταν διάφορες οργανώσεις συγκεκριμένου ιδεολογικού χώρου καλούσαν τους υποστηρικτές τους σε πορείες και διαδηλώσεις στο κέντρο της Αθήνας, παρά τους κινδύνους και τις απαγορεύσεις συγκεντρώσεων από το κράτος για την αποφυγή εξάπλωσης της πανδημίας του κορονοϊού «COVID-19». Οι υποστηρικτές ακολούθησαν τις οδηγίες των οργανώσεων, αψηφώντας τον κίνδυνο, χωρίς να ενδιαφέρονται τόσο για το δημόσιο αίσθημα ασφάλειας όσο και για τη δική τους ασφάλεια. Η επιρροή του

αντιεμβολιαστικού κινήματος κατά του «Covid-19», είναι ένα ακόμη παράδειγμα αποτελέσματος των πληροφοριακών επιχειρήσεων. Κάτι ανάλογο μπορεί να συμβεί και σε πολύ πιο σοβαρά εθνικά θέματα, όπου η συμπεριφορά των πολιτών, κάτω από συνεχή και επίμονο επηρεασμό, μπορεί να αλλάξει στάση, που να είναι επιζήμια για τα εθνικά συμφέροντα. Και σε αυτή την περίπτωση απώτερος σκοπός, είναι η αποσταθεροποίηση της κρατικής οντότητας.

Ψυχολογικός πόλεμος (προπαγάνδα). Ο ψυχολογικός πόλεμος είναι η προέκταση του πληροφοριακού, αν και τις περισσότερες φορές διεξάγονται ταυτόχρονα. Η ιδιαιτερότητα του ψυχολογικού πόλεμου, είναι ότι ενδιαφέρεται αποκλειστικά για το άτομο και τον ψυχισμό του. Σκοπός του είναι η κόπωση του πληθυσμού και η κατάληψη του νου, με απώτερο στόχο την κυριαρχία επί της θελήσεως του ανθρώπου. Πρόσφατο παράδειγμα, οι συνεχείς NAVTEX των Τούρκων το καλοκαίρι του 2020, στην ευρύτερη περιοχή του Καστελορίζου για τις έρευνες του «Oruc Reis» και τη συνεχή ενασχόληση με το θέμα των Τούρκων αξιωματούχων για το δίκαιο των ερευνών, που σκοπό είχαν, την κόπωση του πληθυσμού, την αποδοχή των Τουρκικών θέσεων, ώστε υπό την πίεση των πολιτών, να δεχθούν οι κυβερνώντες της χώρας μας, τις Τουρκικές θέσεις που θα οδηγούσε στην επιτυχία των αντικειμενικών τους σκοπών. Ιδιαίτερα επιζήμια τακτική για την ασφάλεια του κράτους διότι υπονομεύει το εσωτερικό του.

Τεχνολογία – Νέες τεχνολογίες. Η τεχνολογία εξελίσσεται με καταγιστικούς ρυθμούς, διευκολύνει τη ζωή του ανθρώπου, αλλά και τον υποκαθιστά πλέον, σε πολλές λειτουργίες και δομές. Η εξέλιξη είναι τόσο αλματώδης, που πραγματικά δεν την αντιλαμβανόμαστε. Ενώ βρισκόμαστε στην τέταρτη τεχνολογική επανάσταση ήδη έχουν ανευρεθεί οι τομείς για την πέμπτη. Η τεχνητή νοημοσύνη είναι πιο κοντά από ποτέ. Ο άνθρωπος που τα δημιουργήσε παραγκωνίζεται, για να δώσει τη θέση του στα τεχνητά δημιουργήματά του. Όποιος κατέχει την τεχνολογία, κυριαρχεί. Οι εγκληματικές οργανώσεις βέβαια, έχουν εμπλακεί τόσο στον τομέα της κλοπής υψηλής τεχνολογίας όσο και της βιομηχανικής κατασκοπείας, χρησιμοποιώντας τους πατροπαράδοτους τρόπους των εκβιασμών, του χρηματισμού, των απαγωγών κτλ. Η κούρσα των εξοπλισμών που υπήρχε στον ψυχρό πόλεμο έχει μετατραπεί σε πόλεμο τεχνολογίας. Το διάστημα είναι ένας χώρος που τα κράτη αντιπαρατίθενται στην τεχνολογία. Φαίνεται ότι στο μέλλον όποιος θα συμμετέχει στην τεχνολογία θα μπορεί να συνεχίζει σχετικά ασφαλείς την πορεία του. Τα κράτη όμως, θα πρέπει να ανησυχούν για τους εν δυνάμει αντιπάλους τους και τη συμμετοχή αυτών σε νέες

τεχνολογίες, που θα τους επιτρέψουν να αποκτήσουν συγκριτικό πλεονέκτημα, χωρίς να είναι δυνατόν να προβλεφθεί, πόσο μεγάλο θα είναι το συγκριτικό αυτό πλεονέκτημα.

Όπλα Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ). Τα ΟΜΚ ήταν πατροπαράδοτα ο ορισμός της ασύμμετρης απειλής, όπως απέδειξαν στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Μία Βόμβα ικανή να ισοπεδώσει ολόκληρη πόλη. Με αυτή την απειλή πορεύθηκε ο ψυχρός πόλεμος.

Φυσικές καταστροφές (πυρκαγιές, πλημύρες, σεισμοί, κτλ). Οι φυσικές καταστροφές δεν είναι κάτι καινούριο. Όταν όμως προκαλούνται από ανθρώπινη ηθελημένη παρέμβαση (π.χ πυρκαγιές), τότε συνιστά απειλή και σοβαρό κίνδυνο, διότι μπορεί να μεταλλάξει την οικονομία και την ανθρωπογεωγραφία ολόκληρων περιοχών. Επιπλέον, ο τρόπος χειρισμού αυτών από τις κυβερνήσεις, είναι πεδίο αντιπαραθέσεων που μπορεί να ανατρέψει πολιτικούς σχηματισμούς και κατ' επέκταση την πολιτική σταθερότητα σε δημοκρατικά καθεστώτα. Αυτό το αντιληφθήκαμε πολύ καλά το τελευταίο καλοκαίρι (2021), με τις καταστροφικές πυρκαγιές. Οι πολίτες ήταν σε συνεχή αναβρασμό, σε ανησυχία και υπό ψυχολογική πίεση. Όλα ήταν ρευστά και οι πυρκαγιές ξεπετούσαν από παντού, με αποτέλεσμα να υπήρχε διαρκώς το συναίσθημα της ανασφάλειας. Η λειτουργία και η αποτελεσματικότητα της κρατικής μηχανής στον τομέα της πρόληψης και ασφάλειας της ανθρώπινης ζωής, ήταν αυτό που δημιούργησε το αίσθημα ασφάλειας στους πολίτες, στις πυρκαγιές του 2021 διατηρώντας έτσι τη συνοχή της κοινωνίας.

Πειρατεία. Ούτε η πειρατεία είναι καινούριο φαινόμενο. Όμως ακόμα και σήμερα, παρόλα τα εξελιγμένα συστήματα ελέγχου και ασφαλείας που υπάρχουν, οι πειρατές ευδοκιμούν, με αποτέλεσμα να αποκόπτονται θαλάσσια δρομολόγια, να σπαταλούνται πόροι και μέσα για την καταστολή της. Δεν έχει αντιμετωπισθεί ακόμα ικανοποιητικά σε ορισμένες περιοχές του πλανήτη, με αποτέλεσμα να έχει άμεσο αντίκτυπο στις θαλάσσιες οδούς, το εμπόριο και την οικονομία που συνάγεται από το εμπόριο δια των θαλασσίων οδών.

Λείζερ. Τα λείζερ είναι η νέα τεχνολογία όπλων που αναπτύσσεται, με πεδίο εφαρμογής από το έδαφος μέχρι το διάστημα. Όπλο που η απόκτησή του θα έχει αντίστοιχο πλεονέκτημα με αυτό των ΟΜΚ. Με αυτά τα όπλα, θα δίνεται και η δυνατότητα εξολόθρευσης εχθρικών δορυφόρων, που θα έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή των επικοινωνιών, της διασύνδεσης των οπλικών συστημάτων κοκ, προσδίδοντας τεράστιο πλεονέκτημα στον κατέχοντα.

Βιολογικά όπλα – (Covid). Τα βιολογικά όπλα τα ακούγαμε αλλά μάλλον τα θεωρούσαμε κάτι μακρινό ή ακόμα και απαρχαιωμένη για κάποιους τακτική. Ο «COVID-19» μας απέδειξε τη δύναμη που μπορεί να έχει ένα βιολογικό όπλο. Μεταλλάσει τα πάντα, από τις οικονομίες μέχρι της κοινωνίες. Ένα πραγματικό κύμα αλλαγών και επιπτώσεων που ακόμα δεν ξέρουμε που θα φτάσει. Τώρα όμως μπορούμε να αναλογισθούμε τις αλλαγές, τις επιπτώσεις αλλά και τους κινδύνους που ενέχουν τέτοιου είδους όπλα.

Δορυφορικά Συστήματα. Η Τεχνολογία έφερε την ανάπτυξη του διαστήματος, που όλο και περισσότερο τα ηλεκτρονικά συστήματα διασυνδέονται μέσω αυτού. Η ξαφνική διακοπή λειτουργίας των δορυφόρων, είτε μέσω κυβερνοπολέμου είτε μέσω φυσικής καταστροφής, θα προκαλούσε αλυσιδωτές δυσλειτουργίες, που μπορούν να οδηγήσουν ακόμα και στην κατάρρευση ζωτικών συστημάτων ασφαλείας όπως πχ το Σύστημα Εύρεσης Θέσης, το γνωστό σε όλους GPS. Εάν αναλογισθούμε πόσες λειτουργίες εξαρτώνται από αυτό το σύστημα θα κατανοήσουμε το μέγεθος της καταστροφής που μπορεί να προκληθεί από την κατάρρευση αυτών των συστημάτων.

Οικονομικός πόλεμος. Όλα οδηγούν στα χρήματα ή οδηγούνται από αυτά. Η κατάρρευση ενός κράτους μπορεί πολύ εύκολα να έρθει μέσα από συντονισμένες και ίσως όχι μακροχρόνιες ενέργειες επιβολής οικονομικών κυρώσεων ή «δυσκολιών». Μπορεί να οδηγήσουν στην εξαθλίωση και στην αδυναμία λειτουργίας βασικών υποδομών του κράτους. Το τι σημαίνει αυτό, έχουμε εμπειρία ως κράτος και ως πολίτες από την πρόσφατη οικονομική κρίση που ακόμα βιώνουμε τις συνέπειες της.

Εκμετάλλευση Νομικού Συστήματος κάθε χώρας. Αυτό είναι μία νέα διάσταση που προέκυψε-παρατηρήθηκε μέσα από τη μετανάστευση. Πολλοί μετανάστες, εκμεταλλεζόμενοι τις πρόνοιες των δυτικών κρατών, εκμεταλλεύονται του νόμους και τις πρόνοιες του κράτους που φιλοξενούνται, συνήθως υποβοηθούμενοι από ΜΚΟ, προκειμένου να επιτύχουν του σκοπούς τους και να εδραιωθούν. Στη συνέχεια, δημιουργούν θύλακες στο εσωτερικό των χωρών που τους φιλοξενούν, στους οποίους οι ακρότητες επιβιώνουν, μέσα στους οποίους οι ακρότητες επιβιώνουν, μέσα στους οποίους οι ακρότητες επιβιώνουν μέχρι να εκδηλωθούν. Απώτερος σκοπός η κατάλυση του κράτους στο οποίο φιλοξενούνται και η «ειρηνική» κατάληψη αυτού.

Αλλαγή Νοοτροπίας της Κοινωνίας. Τελειώνοντας, ως εκ των έσω απειλή με ανυπολόγιστες συνέπειες, είναι ο επηρεασμός των πολιτών από το κάθε ένα

ξεχωριστά και από όλα μαζί που έχουν αναφερθεί μέχρι τώρα, με αποτέλεσμα να αλλάξει τόσο η νοοτροπία όσο και η ίδια η κοινωνία ριζικά και να αφηθεί παθητικά στην τύχη της. Αυτή πραγματικά η αλλαγή είναι ασύμμετρη και μπορεί να προκαλέσει την ταχύτατη κατάρρευση του κράτους, εάν αυτό αδρανεί.

Τι είναι ασύμμετρη απειλή

Ότι έχει αναφερθεί μέχρι τώρα, σχετικά με το τι μπορεί να είναι ασύμμετρη απειλή, έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Ο απώτερος τους σκοπός, είναι η κατάλυση του κράτους. Οι πόροι που καταβάλλονται σχετικά με το όφελος που επιτυγχάνεται είναι ελάχιστοι. Οι απειλές μπορεί να εκτοξεύονται είτε από οργανωμένους δρώντες όπως κράτη, είτε από μεμονωμένους δρώντες όπως οργανώσεις ή σπανιότερα μεμονωμένα άτομα. Οι επιθέσεις απευθύνονται σε οτιδήποτε μπορεί βλάψει το στόχο. Πάντα συγκαλυμμένα με ταυτόχρονο αποπροσανατολισμό και παραπλάνηση, αφενός των σκοπών για τους ποίους εκδηλώνονται και αφετέρου του εντολέα της «επίθεσης». Οι αποδέκτες της «επίθεσης», μπορεί να είναι διαφορετικοί από τον κύριο στόχο, που όμως θα βλάψουν το στόχο έμμεσα, όπως για παράδειγμα, οι συνεχείς απεργιακές κινητοποιήσεις των λιμενεργατών προκαλούν έμμεσο πλήγμα στην οικονομία ενός κράτους δεδομένου ότι επηρεάζουν το θαλάσσιο εμπόριο και τα έσοδα από αυτό.. Εξελίσσονται ραγδαία οι μορφές τους. Κάθε κοινωνική δραστηριότητα, είναι εν δυνάμει στόχος ασύμμετρων απειλών, που μπορεί να εκδηλωθεί με οποιοδήποτε τρόπο. Κεντρικός στόχος παραμένει η κατάλυση του κράτους με οποιαδήποτε μορφή, είτε με την οικονομική κατάρρευση, είτε με την κοινωνική αναταραχή, είτε ακόμα και με την εγκατάσταση φίλιας προσκείμενης προς τους δρώντες κυβέρνησης.

Σύμφωνα με τα όσα έχουν αναφερθεί μέχρι τώρα, θεωρώ ότι, Ασύμμετρη Απειλή είναι οποιαδήποτε ενέργεια εκτοξεύεται από εθνικό ή μη εθνικό δρώντα, με ανορθόδοξους, καινοτόμους και πρωτότυπους τρόπους, χρησιμοποιώντας κάθε πρόσφορο μέσο, τρόπο και μέσα, εναντίον των τρωτοτήτων ενός κράτους, που σκοπό έχει την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών του επιτιθέμενου έναντι του κράτους στόχος. Κάλιστα η θεώρηση αυτή θα μπορούσε να έχει εφαρμογή και σε ενέργειες μεταξύ μη κρατικών δρώντων με ανάλογους σκοπούς, αλλά αυτό θα μπορούσε να αποτελεί αντικείμενο άλλης μελέτης.

Πως επηρεάζονται τα άτομα από τις ασύμμετρες απειλές

Το άτομο είναι το βασικό συστατικό της κοινωνίας, είναι δηλαδή το «μόριο» της κάθε κοινωνίας. Η συμπεριφορά του ατόμου σε κάθε κατάσταση, είναι αυτή που θα

καθορίσει και τον τρόπο δράσης του κράτους στην αντιμετώπιση της δεδομένης κατάστασης, οποιαδήποτε κι αν είναι αυτή. Βέβαια, ο τρόπος αντίδρασης του κράτους, εξαρτάται άμεσα από το πολίτευμα αυτού. Όμως στις σύγχρονες κοινωνίες, ακόμα και στα πλέον απολυταρχικά κράτη, η συμπεριφορά των ατόμων παίζει σημαντικό ρόλο.

Οι παράγοντες από τους οποίους επηρεάζεται και εξαρτάται η συμπεριφορά του ατόμου, έναντι των ασύμμετρων απειλών είναι πολλοί. Πρωταρχικό παράγοντα παίζει η μόρφωση. Οι άνθρωποι αντιδρούν ανάλογα με την κρίση, σε συνδυασμό με τη γνώση που διαθέτουν για κάθε ζήτημα. Η πληροφόρηση και η γνώση, μπορεί να προέρχεται από διάφορες πηγές, αλλά η κρίση είναι αποτέλεσμα της παιδείας κάθε ατόμου. Ακριβώς επειδή οι πληροφορίες την εποχή μας, έρχονται από διάφορες πηγές, η αξιολόγηση αυτών είναι το σημαντικότερο στοιχείο στη διαμόρφωση της άποψης του ατόμου, που θα διαμορφώσει και την τελική του συμπεριφορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η συμπεριφορά των πολιτών έναντι του εμβολιασμού για την αντιμετώπιση της πανδημίας του «Covid-19». Ένα πεδίο που η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών, είχαν και συνεχίζουν να έχουν κατά τη γνώμη μου, πλήρη άγνοια. Ένας μεγάλος αριθμός πολιτών, επιλέγει να υιοθετήσει την οδηγία-σύσταση της κυβέρνησης και της επιστημονικής κοινότητας και να εμβολισθεί, προκειμένου να αντιμετωπισθεί η πανδημία του Covid-19. Ένα υπολογίσιμο όμως ποσοστό αντίστοιχα, επιλέγει να μην εμβολιάζεται διότι υιοθετεί την άποψη θρησκόληπτων και δήθεν επιστημόνων, που αποτρέπουν τον εμβολιασμό με αστεία επιχειρηματολογία. Το αξιοπερίεργο είναι, πως επιτυγχάνεται αυτό! Πως δηλαδή επηρεάζεται ο πολίτης από την αρνητικότητα και επιτρέπει στον εαυτό του να μένει απροστάτευτος στην ασύμμετρη απειλή του κορονοϊού. Η εξήγηση βέβαια βρίσκεται στον τρόπο που χειρίστηκαν το θέμα αυτό οι πληροφοριακές επιχειρήσεις, που χωρίς να το θέλουν ή ακόμα και να το καταλαβαίνουν, οι πολίτες έγιναν στόχος και μέσω αυτών να απειλείται η υγειονομική σταθερότητα της χώρας που επηρεάζει άμεσα τη σταθερότητα του κράτους. Το κράτος αντιμετώπισε το θέμα αυτό με τα όπλα της επικοινωνίας που διαθέτει, προκειμένου να πείσει του πολίτες να εμβολιασθούν. Όμως επειδή ζούμε σε δημοκρατία, οι πολίτες πρέπει να πεισθούν προκειμένου να συμμορφωθούν και να υποστηρίξουν τις ενέργειες και τις αποφάσεις των κυβερνώντων. Τελικά ποια είναι τα κριτήρια με τα οποία ο πολίτης λαμβάνει τις αποφάσεις του; Αυτά εάν καταφέρει κάποιος μηχανισμός να τα ελέγξει, τότε μπορεί να καταφέρει τα πάντα.

Ο άνθρωπος ως κοινωνικό ον, επηρεάζεται έντονα, από τον κοινωνικό περίγυρο. Έτσι είναι αξιοπερίεργα σημαντικό, πως σε μία γειτονιά επηρεάζονται οι γείτονες μεταξύ τους. Στις πρόσφατες πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2021, επηρεαζόταν έντονα οι πολίτες από τους γείτονές τους, στον τρόπο αντιμετώπισης των πυρκαγιών. Το κράτος όμως μέσω των μηχανισμών της πολιτικής προστασίας, προστάτευσε του πολίτες, οι οποίοι μπροστά στον κίνδυνο των πυρκαγιών έχοντας πεισθεί για τον αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης αυτών από την πολιτεία, πειθαρχούσε, με αποτέλεσμα παρά των εκτεταμένων πυρκαγιών να μην υπάρξουν ανθρώπινες απώλειες.

Ο τρόπος και οι πηγές ενημέρωσης των πολιτών, παίζουν σημαντικότατο ρόλο στη συμπεριφορά τους στην αντιμετώπιση οιασδήποτε κατάστασης, που εμπεριέχουν και ασύμμετρες απειλές. Τα ΜΜΕ παίζουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση άποψης και συμπεριφοράς από τους πολίτες. Εξέχοντα ρόλο πλέον διαδραματίζει το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Εκεί γράφονται και διαβάζονται απόψεις που δύσκολα θα είχαν βήμα και ανταπόκριση χωρίς αυτά. Στο διαδίκτυο όπου ο καθένας έχει πρόσβαση, μπορεί να κρύβει την πραγματική του ταυτότητα, να επικαλείται ανύπαρκτες πηγές και με τον τρόπο αυτό να επηρεάζει συμπεριφορές. Ας αναλογισθούμε μόνο, πως στη σύγχρονη εποχή επηρεάζονται οι συμπεριφορές των ατόμων, από το νέο «επάγγελμα» των «influencer», που βρίθουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Μία καλλίγραμμη κυρία ή ένας απροσδιόριστου φύλλου νεαρός, μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά χιλιάδων ατόμων πιο εύκολα, από ότι ένας εκλεγμένος πολιτικός ή ένας καταρτισμένος καταξιωμένος επιστήμονας.

Όλα τα παραπάνω αναφέρθηκαν για να καταγραφεί σε αδρές γραμμές, ότι η συμπεριφορά ενός ατόμου στις ασύμμετρες απειλές άρα και ο τρόπος που επηρεάζεται από αυτές, εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες. Δυστυχώς έχουμε πολλά παραδείγματα ασύμμετρων απειλών στην πατρίδα μας τον τελευταίο καιρό, όπως το μεταναστευτικό σε έντονη μορφή από το 2015, η ένταση με την Τουρκία το καλοκαίρι του 2020 και φυσικά οι πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2021. Κατ' αρχάς οι πολίτες μπροστά σε μία ασύμμετρη απειλή, επηρεάζονται αρνητικά. Αυτό συμβαίνει διότι αρχικά η άγνοια, προκαλεί φόβο που την ενισχύει η αβεβαιότητα του άγνωστου. Όλο αυτό επηρεάζει αρνητικά την ψυχολογία του ατόμου, προκαλεί εκνευρισμό, που συνεπικουρούμενο με τις κατάλληλες πληροφοριακές και ψυχολογικές επιχειρήσεις, επιτυγχάνεται η επιθυμητή συμπεριφορά του ατόμου προς την κατεύθυνση που επιθυμεί ο «επιτιθέμενος». Ας δούμε τι έχει προκαλέσει η

πανδημία του Covid-19. Ένα εντελώς άγνωστο πεδίο για τον πληθυσμό παγκοσμίως. Ξαφνικά, σε χρόνο ρεκόρ θα έλεγε κανείς, ο πληθυσμός είχε ενημερωθεί για τον ιό κυρίως μέσω του διαδικτύου. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εκφραζόταν απόψεις από τον κάθε πολίτη, με τους «influencer» να πρωτοστατούν και να διαμορφώνουν την κοινή γνώμη σε περίεργο βαθμό. Οι κατ' εξοχήν αρμόδιοι επιστήμονες, έπρεπε να δώσουν αγώνα για να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών, προκειμένου να εισακουσθούν οι παρααινέσεις τους και να τηρηθούν οι οδηγίες τους, προκειμένου να αντιμετωπισθεί η πανδημία. Φυσικά, ο αναγκαστικός εγκλεισμός που επιλέχθηκε ως το προσφορότερο μέτρο για να αντιμετωπισθεί η πανδημία προκάλεσε τεράστια προβλήματα στους πολίτες, που βίωσαν για πρώτη φορά στη χώρα μας τον αναγκαστικό εγκλεισμό και την κοινωνική αποστασιοποίηση. Ο άνθρωπος έμεινε μόνος στο ίδιο του το σπίτι. Και ενώ τα όπλα για να βγούμε από αυτή την περιπέτεια βρέθηκαν και ονομάζονται εμβόλια, πάλι βρέθηκαν λόγοι για αντίσταση. Γιατί άραγε;

Μια άλλη ασύμμετρη απειλή που ταλανίζει τη χώρα μας σε μεγάλο και για κάποιες περιόδους σε μη διαχειρίσιμο βαθμό, ήταν οι λαθρομετανάστευση το 2015, μέσω του προσφυγικού μανδύα του πολέμου στη Συρία. Χιλιάδες δήθεν πρόσφυγες, στην πραγματικότητα λαθρομετανάστες εισέρευσαν στην πατρίδα μας από την Τουρκία. Μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα είδαμε να μεταμορφώνονται περιοχές, να αλλάζει η ανθρωπογεωγραφία τους και σε πολλές περιπτώσεις, οι Έλληνες να νιώθουν ξένοι στον ίδιο τους τον τόπο. Η άναρχη αντιμετώπιση αυτού του τόσο σοβαρού προβλήματος, που δυστυχώς η χώρα μας άργησε να λάβει δραστικά μέτρα, προκάλεσε φόβο στους πολίτες και απέχθεια προς τους ανθρώπους αυτούς, όταν το κράτος δεν επέβαλλε να συμμορφώνονται πλήρως με τους νόμους του κράτους που φιλοξενούνται οι πρόσφυγες-μετανάστες, αλλά επέτρεψε να δημιουργούνται κοινωνίες μέσα στην κοινωνία με δικές τους συνήθειες και τρόπους αντιμετώπισης της καθημερινότητας που πολλές φορές είναι ξένες προς τις συνήθειες του κράτους μας, το οποίο τους φιλοξενεί.

Πέραν των παραπάνω, που σε κάθε περίπτωση που αναφέρθηκε, ο πολίτης μπορούσε να διακρίνει αργά ή γρήγορα την απειλή, υπάρχουν περιπτώσεις που ο πολίτης δύσκολα μπορεί να αναγνωρίσει την απειλή. Ένα τέτοιο πεδίο είναι η τεχνολογία, η οποία εξελίσσεται με τόσο ραγδαίους ρυθμούς, που συχνά είναι δύσκολο να την παρακολουθήσουμε. Όταν ο πολίτης είναι αποκομμένος από την τεχνολογία, τότε είναι καταδικασμένος σε μόνιμη οπισθοδρόμηση. Εάν πάλι είναι άμεσα εξαρτώμενος από την τεχνολογία, τότε η έλλειψη αυτής ή η απουσία της θα

προκαλέσει αβεβαιότητα, που πρακτικά θα καταστήσει τον πολίτη ανενεργό. Ας υποθέσουμε ότι το σύστημα εύρεσης θέσεως (GPS) για τεχνικούς λόγους τίθεται εκτός λειτουργίας. Δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε τις συνέπειες. Το πρόβλημα όμως θα είναι πιο έντονο σε έναν πολίτη που στηρίζεται στο σύστημα αυτό για να κάνει οποιαδήποτε μετακίνηση. Νομίζω ότι εύκολα θα φανταστούμε τις συνέπειες που θα υπάρχουν στις θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές και κατ' επέκταση στο εμπόριο, σε περίπτωση «απενεργοποίησης» του συστήματος αυτού. Εύκολα συμπεραίνεται, ότι η τεχνολογία είναι ένας τομέας όπου η ζημία που μπορεί να προκαλέσει είναι ασύμμετρη και θα επηρεάσει τον άνθρωπο άμεσα σε όλους τους τομείς της καθημερινότητάς του.

Το πόσο τελικά θα επηρεάσουν οι ασύμμετρες απειλές το άτομο, από οπουδήποτε και αν προέρχονται, εξαρτάται από το ίδιο το άτομο. Κύριο ρόλο παίζει η μόρφωση, η παιδεία και η κριτική ικανότητα. Ο πολίτης πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνει τα γεγονότα και τις απειλές από οπουδήποτε και αν προέρχονται, να κρίνει τη σπουδαιότητά τους, να επιλέγει με κριτήρια την πηγή και τον τρόπο ενημέρωσής του, να διαμορφώνει άποψη η οποία να μην είναι δογματική, αλλά δυναμική και να προσαρμόζεται συνεχώς στα δεδομένα. Τις περισσότερες φορές αν όχι όλες, ο πολίτης επηρεάζεται αρνητικά. Χρέος, υποχρέωση και αναγκαιότητα της πολιτείας που άπτεται της συνοχής της, είναι να θωρακισθεί έναντι αυτών των απειλών και αυτό μπορεί να γίνει μόνο μέσω των πολιτών της. Οφείλει λοιπόν να διαμορφώσει τους πολίτες της έτσι, ώστε να επηρεάζονται όσο το δυνατόν λιγότερο. Αυτό για να είναι άμεσα εφαρμόσιμο και υλοποιήσιμο, πρέπει να ενταχθεί στον πολιτισμό του.

Πως επηρεάζονται οι κοινωνίες από τις ασύμμετρες απειλές

Οι κοινωνίες απαρτίζονται από άτομα και συνεπώς οι συμπεριφορές των κοινωνιών, εξαρτάται από τις συμπεριφορές των ατόμων που τις απαρτίζουν. Οι κοινωνίες δεν είναι ένα απλό σύνολο ανθρώπων σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Είναι πολύ πιο σύνθετη έννοια, που για να γίνει κατανοητός ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που παρουσιάζονται στις κοινωνίες, κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί σε αδρές γραμμές τι είναι η κοινωνία.

Σχέσεις ατόμου και κοινωνίας

Η «ανθρώπινη φύση» όπως είναι σήμερα αντιληπτή, οφείλεται στην κοινωνική συμβίωση των ανθρώπων. Αποτέλεσμα δε αυτής της συμβίωσης, είναι ο ανθρώπινος πολιτισμός. Ο πολιτισμός «εκτός από τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις τέχνες, τα γράμματα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα, περιλαμβάνει τις καθημερινές

συνήθειες και συμπεριφορές των ανθρώπων, τους τρόπους που ζουν, εργάζονται, συμπεριφέρονται και ψυχαγωγούνται»⁵. Έτσι όλοι οι άνθρωποι στον πλανήτη έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όπως η συμβίωση στον πλανήτη και η επέμβαση στο περιβάλλον. Όσοι διακατέχονται από τον ίδιο πολιτισμό, έχουν πολύ περισσότερα κοινά όπως η γλώσσα, η θρησκεία κ.α. Ο άνθρωπος όμως, έχει μοναδικά χαρακτηριστικά, που συντελούν τη μοναδική προσωπικότητα του κάθε ανθρώπου. Συνεπώς, ο πολιτισμός είναι αυτός που διακρίνει και χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία και τη διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες. Κοινωνία επομένως είναι «ένα σχετικά μεγάλο και οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που έχει διάρκεια στο χρόνο και διακρίνεται με βάση τον πολιτισμό του»⁶. Η κοινωνία λοιπόν, είναι ένα οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που οι σχέσεις μεταξύ τους δημιουργούν έναν πολιτισμό, σχετικά αυτόνομη, που ταυτόχρονα δέχεται επιδράσεις από άλλες κοινωνίες. Κάθε κοινωνία σε δεδομένο τόπο και χρόνο, έχει το δικό της τρόπο οργάνωσης και λειτουργίες, που μπορεί να μεταβάλλεται στο χρόνο, γεγονός μάλλον αναπόφευκτο εάν οι κοινωνίες θέλουν να αντέξουν στο χρόνο.

Η ατομική και η κοινωνική συμπεριφορά, είναι άμεσα συνυφασμένη. Έχουν μία σχέση αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα μοναδικά ατομικά χαρακτηριστικά κάθε ατόμου μέλος της κοινωνίας και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά, που μεταβιβάζονται από την κοινωνία. Κάθε κοινωνία αποτελείται από κοινωνικές ομάδες, οργανώνεται με τους δικούς της κανόνες και θεσμούς (π.χ οικογένεια, θρησκεία, εκπαίδευση, κτλ), μεταφέρει στα νέα μέλη της τον πολιτισμό της, ελέγχει την τήρηση των κανόνων της, αντιμετωπίζει τα προβλήματά της, επιλύει τις διαφορές της και προωθεί λύσεις. Αναπόφευκτα πλέον, περισσότερο από ποτέ, οι κοινωνίες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου, προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα, χωρίς όμως να χάνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Κοινωνία και Ασύμμετρες Απειλές.

Όπως άτομο και κοινωνία αλληλεπιδρούν σε όλα τα προβλήματα;, έτσι και στην περίπτωση των ασύμμετρων απειλών υπάρχει αλληλεπίδραση. Οι ασύμμετρες απειλές, επηρεάζουν αρνητικά την κοινωνία με οποιαδήποτε μορφή και αν έχουν. Απειλούν τη συνοχή της και την ίδια της την ύπαρξη. Η κοινωνία πρέπει να είναι έτοιμη να αντιμετωπίζει ασύμμετρες απειλές. Αυτό για να είναι αποτελεσματικό, θα

⁵ Στέλλα Σωτηρίου, Στυλιανή Κορδονούρη, Αικατερίνη Ζαφρανίδου, Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή, (Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΙΦΑΝΤΟΣ»), σ.12

⁶ Στέλλα Σωτηρίου, Στυλιανή Κορδονούρη, Αικατερίνη Ζαφρανίδου, Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή, (Αθήνα, 2020, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΙΦΑΝΤΟΣ»), σ.12

πρέπει να είναι τόσο τα άτομα όσο και η κοινωνία, ικανά και έτοιμα να τις αντιμετωπίσουν. Οι πολίτες θα πρέπει να εμπιστεύονται την κοινωνία και κατ' επέκταση το κράτος στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών. Αυτό όμως για να συμβεί, θα πρέπει η κοινωνία να έχει προετοιμάσει τους πολίτες, μέσα από τις δομές της και κυρίως μέσα από τον πολιτισμό της. Επειδή ο πολιτισμός διακρίνει και χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία, μπορεί και πρέπει να ενσωματώσει διαδικασίες και δεξιότητες, για την αντιμετώπιση ασύμμετρων απειλών.

Δεν αντιμετωπίζουν όλες οι κοινωνίες το ίδιο κάθε απειλή. Εξαρτάται από τη συνοχή της και αυτό διότι κάθε κοινωνική ομάδα που απαρτίζουν μία κοινωνία, ενδεχομένως να αντιλαμβάνεται διαφορετικά την κάθε απειλή. Έτσι λοιπόν εάν σε μία περιοχή είναι ανεπτυγμένοι η πειρατεία, πρωτεύοντος οι ναυτικοί είναι αυτοί που κινδυνεύουν και υφίστανται την απειλή άμεσα. Έπονται οι έμποροι που ενδεχομένως χάνουν τα εμπορεύματά τους, ενώ οι υπόλοιποι μπορεί να μην τους αφορά καθόλου. Στην περίπτωση αυτή η συνοχή της κοινωνίας είναι αυτή που θα καθορίσει την ένταση στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Εάν υπάρξει μία τρομοκρατική επίθεση στην πρωτεύουσα του κράτους, τότε οι κάτοικοι της πρωτεύουσας θα αγωνιούν για την επίλυση του προβλήματος, ενώ είναι πιθανόν οι κάτοικοι εκτός πρωτεύουσας να μην ενδιαφέρονται καθόλου. Στην υποθετική περίπτωση όμως, που η κοινωνία αρχίζει και δέχεται οικονομικό πόλεμο ή κυβερνοεπιθέσεις, με στόχο το τραπεζικό σύστημα, τότε η κοινωνία θα είναι σύσσωμη έτοιμη να αντιδράσει, διότι ακουμπά το πρόβλημα όλες τις κοινωνικές ομάδες. Ακόμα και στην περίπτωση των φυσικών καταστροφών, όπως άλλωστε τις βιώσαμε με τις πυρκαγιές το καλοκαίρι του 2021, η αντίδραση των ατόμων εξαρτάται από την προετοιμασία της κοινωνίας για την αντιμετώπιση τέτοιων γεγονότων, που στην περίπτωση των πυρκαγιών, τόσο η αντίδραση των πολιτών όσο και η αντίδραση της κοινωνίας ήταν κάτι παραπάνω από ικανοποιητική.

Σε κάθε γεγονός οι κοινωνίες επηρεάζονται ανάλογα με το πως επηρεάζονται και τα άτομα. Είναι ευθύνη και υποχρέωση της κοινωνίας να προετοιμάζει τα άτομα στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών. Η αντιμετώπιση για να είναι αποτελεσματική, θα πρέπει να ενταχθεί στον πολιτισμό της. Συνεπώς ο επηρεασμός της κοινωνίας από της ασύμμετρες απειλές, εξαρτάται από τη συνοχή και τον πολιτισμό της.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Υβριδικές Απειλές

Η Έννοια Υβριδικός

Είναι κοινά αποδεκτό, ότι ορισμός για τον Υβριδικό πόλεμο δεν υπάρχει. Αυτό για το οποίο έχει γίνει προσπάθεια να αποσαφηνισθεί είναι τι συνιστά τον Υβριδικό πόλεμο. Σύμφωνα με τον Καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη υβριδικός σημαίνει: αυτό που προκύπτει από τη σύνθεση διαφορετικών, ετερόκλητων τεχνολογιών⁷. Υβρίδιο είναι: «1 ΒΙΟΛ. φυτό ή ζώο που προέρχεται από τη διασταύρωση γενετικώς ανόμοιων ατόμων τα οποία διαφέρουν σε ένα τουλάχιστον γνώρισμα ή ανήκουν σε διαφορετική ποικιλία ή είδος, 2 ΓΛΩΣΣ. σύνθετη λέξη που τα στοιχεία της προέρχονται από δύο διαφορετικές γλώσσες, 3 κάθε καινούριο προϊόν που προκύπτει από τη σύνθεση ετερόκλητων στοιχείων⁸». Από τον ορισμό και μόνο καταλαβαίνουμε ότι σίγουρα δεν είναι κάτι αυτόφωτο. Είναι συνδυασμός ή σύνθεση, τουλάχιστον δύο ετερόκλητων στοιχείων. Τα στοιχεία αυτά έχουν ασύμμετρη υφή, συνιστούν δηλαδή το κάθε στοιχείο αυτόνομα, μία ασύμμετρη απειλή. Συνεπώς εύκολα συμπεραίνεται ότι μία υβριδική απειλή είναι συνδυασμός τουλάχιστον δύο ασύμμετρων απειλών, οι οποίες όμως δεν λειτουργούν αυτόνομα. Έχουν δηλαδή κοινό σχεδιασμό, κοινή καθοδήγηση και κοινό απώτερο σκοπό.

Ο Υβριδικός Πόλεμος, όπως και οι απειλές, δεν είναι κάτι νέο. Στον Τρωικό πόλεμο με το τέχνασμα του «Δούρειου Ίππου», είναι η πρώτη φορά που εμφανίζεται. Το τελευταίο πρόσφατο θεωρητικά ολοκληρωμένο παράδειγμα υβριδικών επιχειρήσεων ήταν οι επιχειρήσεις της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2014 με αποκορύφωμα αυτών, την προσάρτηση τις Κριμαίας στη Ρωσία. Ήταν αποτέλεσμα μακροχρόνιων ενεργειών, σε διάφορους τομείς και επίπεδα, που αντικειμενικός σκοπός ήταν η προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία, σκοπός ο οποίος επετεύχθη.

Τι είναι Υβριδική Απειλή

Τα πεδία δράσης των Υβριδικών απειλών είναι ανάμεσα μας στην καθημερινότητά μας, όπως άλλωστε και των ασύμμετρων απειλών. Η διεξαγωγή των υβριδικών επιχειρήσεων, απαιτεί τη συνέργεια πολλών και διαφορετικών δρώντων. Η επίτευξη των στόχων των επιχειρήσεων αυτών, επιτυγχάνεται μέσα από την ταυτόχρονη και συγχρονισμένη εκδήλωση ενεργειών, σε κοινωνικό, πολιτικό,

⁷ Γ. Μπαμπινιώτη, Μικρό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, (Αθήνα, 2018, Κέντρο Λεξικολογίας), σ. 1312

⁸ Γ. Μπαμπινιώτη, Μικρό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, (Αθήνα, 2018, Κέντρο Λεξικολογίας), σ. 1312

οικονομικό και στρατιωτικό τομέα, καθώς και στις υποδομές του στόχου. Έτσι οι υβριδικές απειλές μπορούν να προκαλέσουν ταυτόχρονα οικονομική αστάθεια, κατάλυση των πληροφοριακών συστημάτων μέσω κυβερνοεπιθέσεων, κλωνισμό της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την εκλεγμένη κυβέρνηση μέσω πληροφοριακών και ψυχολογικών επιχειρήσεων, με πρωτοστάτη την προπαγάνδα. Οι υβριδικές επιχειρήσεις μπορούν το ίδιο εύκολα να προκαλέσουν ανθρωπιστική κρίση αλλά και φυσική εξόντωση.

Ο σχεδιασμός δεν μπορεί να είναι ούτε πρόσκαιρος ούτε άμεσα εφαρμόσιμος. Απαιτείται προετοιμασία και συντονισμός. Οι μέθοδοι εφαρμογής των υβριδικών απειλών ποικίλουν, δεν είναι ή τουλάχιστον δεν φαίνεται να είναι τυποποιημένοι. Είναι προσαρμοσμένοι σε κάθε περίπτωση διαφορετικά, όπως ταιριάζει σε κάθε στόχο, προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός. Χρησιμοποιούνται όλες οι πρόσφορες μέθοδοι και επιλέγονται οι κατάλληλες προσεγγίσεις κατά περίπτωση. Κάθε προσέγγιση έχει τη δική της στρατηγική, που βασίζεται στον πολιτισμό, την ιστορία, τη γεωγραφία, την οικονομία και τη στρατιωτική δύναμη κάθε στόχου. Εφαρμόζονται σε κάθε επίπεδο, από το τακτικό μέχρι το στρατηγικό. Μπορούν να διεξάγονται από κράτη ή από οργανώσεις ή διαφορετικά από κρατικούς ή μη κρατικούς δρώντες. Είναι ευέλικτες και προσαρμόζονται εύκολα στα δεδομένα και στις καταστάσεις, δεν υπόκεινται σε διεθνείς νόμους και συνθήκες.

Τελικά, οι υβριδικές απειλές όταν εκδηλώνονται, προκαλούν μία άλλη μορφή πολέμου, που εμπλέκονται διαφορετικές πλέον δυνάμεις από αυτές που συνηθίζαμε μέχρι τώρα. Είναι ένας συνδυασμός συμβατικών και μη συμβατικών δυνάμεων, συμβατικών και μη συμβατικών μεθόδων, που κυριαρχεί η αβεβαιότητα. Κυριαρχούν στο φυσικό και ψυχολογικό πεδίο, με τη χειραγωγή των πληροφοριών, των ΜΜΕ, του διαδικτύου καθώς και κάθε άλλου μέσου που κρίνεται απαραίτητο. Ταυτόχρονα γίνεται και περιορισμένη χρησιμοποίηση των στρατιωτικών δυνάμεων, προκειμένου να περιορισθεί η δύναμη, η πρωτοβουλία και η θέληση του αντιπάλου, με απώτερο σκοπό, την απαξίωση των πολιτικών αρχών και τον έλεγχο του πληθυσμού.

Ιδιαιτερότητες Υβριδικών Απειλών

Είναι πλέον γεγονός, ότι έχουμε περάσει σε νέες μορφές επιχειρήσεων. Ο πόλεμος είναι πλέον η γραμμικός. Δεν ακολουθείται η παραδοσιακή διαδοχή της κλιμάκωσης των επιχειρήσεων δηλαδή, πολιτικοδιπλωματικές διενέξεις, κρίση-ένταση, ένοπλη σύγκρουση, αποκλιμάκωση, διπλωματική διευθέτηση. Διεξάγεται σε όλα τα επίπεδα και δεν έχει προκαθορισμένη σειρά. Πλέον τα μετόπισθεν και ο

πληθυσμός είναι η προτεραιότητα και πλήττονται πολύ ενωρίτερα με υβριδικές μεθόδους. Στο γράφημα 1 φαίνεται σχηματικά, το φάσμα διεξαγωγής των σύγχρονων υβριδικών επιχειρήσεων και ο συντονισμός των μερών που τις απαρτίζουν. Η διαδοχή των επιχειρήσεων πλέον δεν είναι δεδομένη. Οι υβριδικές απειλές, έχουν πλέον την πρωτοκαθεδρία. Στο γράφημα 2, φαίνεται η θέση που έχουν οι υβριδικές απειλές, στο σύγχρονο πεδίο επιχειρήσεων.

Η μη γραμμικότητα των υβριδικών επιχειρήσεων, μπορεί να παραλληλισθεί με τις αεροπορικές επιχειρήσεις. Η είσοδος των αεροπορικών επιχειρήσεων, άλλαξε το δεδομένα στα πολεμικά δρώμενα, κυρίως μετά τον Β΄ΠΠ. Η δυνατότητα προσβολής στόχων από την αεροπορία, σε όλο το εύρος του μετώπου, σε οποιοδήποτε χρόνο, παραλληλίζεται με τις υβριδικές επιχειρήσεις. Κάθε δραστηριότητα της κοινωνίας και του κράτους είναι εν δυνάμει στόχοι των υβριδικών επιχειρήσεων. Οι απειλές μπορεί να είναι παντού. Οι στρατηγικοί στόχοι των υβριδικών επιχειρήσεων χωρίς να αποκλείονται και άλλοι, είναι η πρόκληση αβεβαιότητας στην κοινωνία, ο κλονισμός της εμπιστοσύνης των ΕΔ και της πολιτικής ηγεσίας, ο επηρεασμός των πολιτικών και διπλωματικών αποφάσεων, της κοινής γνώμης, των ενδιαφερόντων του ιδιωτικού τομέα, των εθνικών προθέσεων, θελήσεων και επιδιώξεων, καθώς των εθνικών συμμαχιών και συνασπισμών. Τα μέσα και οι τρόποι ποικίλουν, καθώς συνεχώς ανακαλύπτονται και εφευρίσκονται νέοι. Το μεγαλύτερο πεδίο εφαρμογής έχουν ο κυβερνοπόλεμος, οι διπλωματικές πρωτοβουλίες, ο πολιτικός επηρεασμός, οι πληροφοριακές επιχειρήσεις, η οικονομική πίεση, οι τρομοκρατικές επιθέσεις, οι πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές, οι εξεγέρσεις, οι επιλεκτικές επιχειρήσεις ειδικών δυνάμεων των ΕΔ, τα μεμακρυσμένα πυρά ακριβείας πιο σπάνια και σε πιο ακραίες περιπτώσεις η απειλή ή ακόμα και η χρήση ΟΜΚ.

Κάθε υβριδική απειλή έχει ως σκοπό την αποσταθεροποίηση των κρατών-στόχων, τον επηρεασμό του πληθυσμού, την υποβάθμιση των υποδομών, τον περιορισμό των επιλογών του κράτους, την οικονομική κατάρρευση. Το εύρος των ενεργειών, που μπορεί να συνιστούν υβριδικές απειλές όπως αντιλαμβανόμαστε, είναι μεγάλο. Σε κάθε περίπτωση, στόχοι είναι ο πολιτικός, στρατιωτικός και οικονομικός τομέας, η κοινωνική συνοχή, οι πληροφορίες και οι υποδομές. Έτσι λοιπόν, οτιδήποτε μπορεί να επηρεάσει ή να στοχεύει στους παραπάνω τομείς, συνιστά απειλή. Ο πολιτισμός, η διπλωματία, τα δίκτυα, οι υπηρεσίες πληροφοριών, η ψυχολογία των πολιτών, η τεχνολογία, το λαθρεμπόριο, το εμπόριο ναρκωτικών, εικονικά ή

προμελετημένα ένοπλα μεθοριακά ή μη επεισόδια, οι χρηματοδοτήσεις, το εμπόριο, οι πηγές εφοδιασμού και ανεφοδιασμού, η νομική και η ηθική απορύθμιση, η οικονομία, τα οικονομικά κίνητρα, οι κυρώσεις, τα ΜΜΕ, η προπαγάνδα, η ιδεολογία, η θρησκεία, η μετανάστευση, οι μετακινήσεις πληθυσμών, η πειρατεία είναι μερικές από τις δραστηριότητες που μπορεί να είναι μέρος ενός υβριδικού σχεδίου απειλών και επομένως να συνιστούν υβριδικές απειλές.

Η δυσκολία στο να αντιληφθούμε εάν μία ενέργεια ή δραστηριότητα αποτελεί υβριδική απειλή, οφείλεται ακριβώς σε αυτό το εύρος και στην αβεβαιότητα. Δεν είναι εύκολο να θεωρήσεις για παράδειγμα, τον ανταγωνισμό δύο εταιρειών από «αντίπαλες» χώρες υβριδική απειλή, εάν η εταιρεία της «αντίπαλης» χώρας ενισχύεται ή ακόμα και επιδοτείται με κρατικά κεφάλαια. Ίσως ανήκει σε κάποιο πρόγραμμα ενίσχυσης «αδύναμων» εταιρειών. Η συστηματική όμως ενίσχυση όλων των εταιρειών της «αντίπαλης» χώρας, όταν όμως αυτές δραστηριοποιούνται στην υπό εξέταση χώρα πρέπει να προβληματίσει και να τύχει περεταίρω διερεύνησης. Εάν όμως διαπιστώνονται ανάλογες παρεμβάσεις και σε άλλους τομείς τότε θα πρέπει να εξετάζονται συνδυαστικά και ολιστικά, για να εκτιμηθεί εάν πρόκειται για συντονισμένη προσπάθεια που αποσκοπεί στην αποδυνάμωση κάποιου τομέα του κράτους. Συνεπώς δεν είναι καθόλου εύκολο ούτε να αναγνωρισθούν, ούτε να ταυτοποιηθούν και πολύ περισσότερο να αποδοθούν σε κάποιον δρώντα οι υβριδικές απειλές. Είναι τόσο μεγάλο το εύρος που τα πάντα εν δυνάμει μπορεί να αποτελούν υβριδική ή μέρος υβριδικής απειλής.

Χαρακτηριστικά Υβριδικών Απειλών

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι, υβριδική απειλή είναι κάθε ασύμμετρη συνδυασμένη ενέργεια, εναντίον του πολιτικού, στρατιωτικού, πολιτισμικού, τεχνολογικού, πληροφοριακού, οικονομικού τομέα, της κοινωνίας και των υποδομών ενός κράτους. Αποσκοπούν, στη μείωση της ισχύος του κράτους, μέχρι την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών. Όσο δύσκολο κι αν είναι, να αναγνωρίσουμε ή να βεβαιωθούμε ότι οι διάφορες ενέργειες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε, συνιστούν ή είναι εν δυνάμει υβριδική απειλή, υπάρχουν ενδείξεις και χαρακτηριστικά που ενισχύουν ή βεβαιώνουν τις υποψίες αυτές. Αυτά χωρίς να αποκλείονται και άλλα είναι:

α. Είναι μέρος ενός ευρύτερου Στρατηγικού Σχεδιασμού. Ποτέ μία υβριδική απειλή δεν λειτουργεί αυτόνομα. Αποσκοπεί σε κάτι μεγαλύτερο που

δεν προκύπτει από εφήμερο ή πρόσκαιρο σχεδιασμό. Πρέπει να βλέπουμε το γενικότερο περιβάλλον. Πρέπει μέσα από το «δέντρο» να ανακαλύψουμε το «δάσος».

β. Απαιτείται υψηλός συγχρονισμός των ενεργειών, διότι τίποτα δεν λειτουργεί αυτόνομα. Θα πρέπει να είμαστε αποδέκτες πέραν της μίας ενέργειας, που αρχικά θα δείχνουν ασύνδετες και άσχετες μεταξύ τους. Ο συγχρονισμός όμως θα πρέπει να μας προβληματίσει.

γ. Συνδυασμός συμβατικών και μη συμβατικών μεθόδων, ώστε να μην μπορούν να αναγνωρισθούν, αλλά και να αποδοθούν σε οποιοδήποτε δρώντα. Επιπλέον αποπροσανατολίζουν και απαιτούν πολλές και διαφορετικού τύπου δράσεις, για την αντιμετώπισή τους.

δ. Φανερές ή συγκαλυμμένες ενέργειες από στρατιωτικούς, παραστρατιωτικούς, άτακτους ή πολίτες, ώστε να αποπροσανατολίζουν και να μην συνδέονται εύκολα μεταξύ τους.

ε. Εστιασμένες οι ενέργειες προς τα τρωτά σημεία. Αυτό προϋποθέτει να γνωρίζουμε τα τρωτά μας σημεία έχοντας κάνει αντικειμενική έρευνα αλλά και απολογισμό. Αυτό είναι σημαντικό γιατί θα μας βοηθήσει να αναγνωρίσουμε αμέσως εάν πρόκειται για ασύμμετρες υβριδικές απειλές.

στ. Η απόφαση για την αντίδραση δεν θα είναι απλή. Θα είναι πολυσύνθετη και πολυπαραγοντική. Θα απαιτεί θέληση και βούληση.

ζ. Θα απευθύνονται σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων ενός κράτους, διπλωματικό, στρατιωτικό, οικονομικό, νομικό, πληροφοριών, πληροφοριακό και χρηματοδότησης. Ενδεχόμενος να απευθύνονται σε μέρος αυτών. Κυρίως όμως θα απευθύνονται σε εκείνες με τις μεγαλύτερες τρωτότητες ή ενδεχομένως σε αυτές, να απευθύνονται με μεγαλύτερη ένταση.

η. Δημιουργούν ασάφειες και άρνηση ώστε να αποπροσανατολίζουν, να μην ανιχνεύονται αλλά και να προβληματίζουν το στόχο για τις πραγματικές τους σκοπιμότητες.

θ. Χρησιμοποιούνται εθνικοί και μη εθνικοί δρώντες. Έτσι ενώ φαινομενικά μπορεί να φαίνονται ασύνδετα δύο τυχαία γεγονότα, είναι δυνατόν να αποτελούν προϊόντα του ιδίου σχεδιασμού, εκτελεσμένα συντονισμένα στον επιθυμητό χρόνο.

ι. Εμπλοκή στη «μάχη» και στις αντιπαραθέσεις δυνάμεων, που δεν θα είχαν αποτελέσματα στην ένοπλη αντιπαράθεση. Έτσι λοιπόν ένας παρατεταμένος «σκηνοθετημένος» ή τεχνητός οικονομικός μαρασμός, έχει

μεγαλύτερο αντίκτυπο στο ηθικό της κοινωνίας από ότι μία μικρή ένοπλη αντιπαράθεση.

ια. Η παγκοσμιοποίηση και η τεχνολογία έχουν αυξήσει της τρωτότητες. Η αποβιομηχανοποίηση πολλών κρατών από την παραγωγή προϊόντων, διότι αυτά μπορούν να εξευρεθούν φθηνότερα σε άλλες χώρες ειδικά της Ασίας (πχ Κίνα. Ταϊβάν, κτλ), οδηγούν στην εξάρτηση. Η αποκοπή από άλλες πηγές ανεφοδιασμού, στην περίπτωση που οι χώρες αυτές δηλώσουν αδυναμία ικανοποίησης των απαιτήσεων, μπορεί να είναι ένδειξη αποσταθεροποιητικών προσπαθειών.

ιβ. Επιθέσεις στο διαδίκτυο. Μέσω του διαδικτύου πραγματοποιούνται πλέον, όλες σχεδόν οι δραστηριότητες των πολιτών, τόσο με το κράτος όσο και στην ιδιωτική τους ζωή. Μέσω του διαδικτύου είναι δυνατόν να υποκλαπούν τόσο προσωπικά δεδομένα όσο και κρατικά απόρρητα με ελάχιστο κόστος, κόπο και με ασφάλεια, διότι πραγματοποιούνται από μεγάλη απόσταση. Εδώ σίγουρα, θα πρέπει να αναζητηθούν οι πρώτες ενδείξεις.

ιγ. Η προπαγάνδα ήταν, είναι και θα συνεχίσει να είναι, ο τρόπος επηρεασμού των πολιτών, που σκοπός της είναι να τους μετατρέψει σε άβουλη κατευθυνόμενη μάζα. Πλέον, το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είναι ο νέος τόπος εφαρμογής της, που συμπληρώνουν τους παραδοσιακούς. Η παραπληροφόρηση ή «Fake News» όπως τα ακούμε τώρα τελευταία, είναι πιο εύκολα να εξαπολύονται και να διοχετεύονται αλλά και να γίνονται πιστευτά μέσω του διαδικτύου. Πόσες φορές δεν ακούγεται από συμπολίτες μας η φράση: «το γράφει το internet». Απίστευτη η πειθώ και η δύναμη που διαθέτει πλέον.

ιδ. Ταυτόχρονη και συγχρονισμένη πίεση στον οικονομικό και πολιτικό τομέα. Είναι οι δύο τομείς που συνήθως οδηγούν στην κατάρρευση ή τουλάχιστον σε μεγάλες αλλαγές. Πολλές φορές τα καλύτερα όπλα δεν πυροβολούν⁹. Η έλλειψη χρημάτων οδηγεί στην ανέχεια και η ανέχεια στην ανατροπή πολιτικών καθεστώτων. Άρα εάν ο σκοπός είναι αυτός, ο στόχος επιτυγχάνεται.

ιε. Εστιασμένες στο Στρατηγικό Επίπεδο. Καμία υβριδική απειλή δεν αποσκοπεί σε κάτι μικρό και πρόσκαιρο. Όλα πρέπει να ανάγονται στο

⁹ Γνωμικό που χρησιμοποιείται από τις ΗΠΑ, για να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους απειλές, που φυσικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για τον ακριβώς αντίθετο λόγο. «Some of the best weapons for counterinsurgents do not shoot». U.S. Army Field Manual No. 3-24 Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5, The U.S. Army ★ Marine Corps Counterinsurgency Field Manual, (Chicago The University of Chicago, 2007), p. 49

στρατηγικό επίπεδο και ότι εκεί επιτυγχάνεται. Η νίκη στο τακτικό επίπεδο θα είναι εφήμερη και πιθανόν χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα και αντίκτυπο. Πρέπει να κοιτάμε το «δάσος» και όχι το «δέντρο». Όμως σε αυτή την περίπτωση προϋποθέτει να έχουμε βρει το «δάσος».

Οι υβριδικές απειλές υιοθετούνται από τους σύγχρονους δρώντες, διότι ακόμα και αν δεν αποφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα άμεσα ή στον εκτιμώμενο χρόνο, θέτουν τις βάσεις για συνέχιση αυτών ή αναπροσαρμογή των στόχων. Οι λόγοι που οι υβριδικές απειλές υιοθετούνται από τους δρώντες είναι:

α. Οι αλλαγές ισορροπιών τόσο στον κόσμο όσο και μεταξύ των κρατών, σημαίνει ότι περισσότεροι δρώντες αποκτούν κίνητρα για την αλλαγή του υπάρχοντος «status quo».

β. Η σύνθετη αλληλεξάρτηση, των κρατών στην παγκόσμια πολιτική οικονομία σημαίνει ότι, περισσότερα κράτη είναι εκτεθειμένα στην τρωτότητα άλλων κρατών και με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.

γ. Η τεχνολογική εξέλιξη έχει ως αποτέλεσμα, πολύ περισσότεροι δρώντες, να έχουν στη διάθεσή τους περισσότερα μέσα για να προκαλέσουν περισσότερη ζημιά.

Στη σύγχρονη εποχή, στο ταχέως εξελισσόμενο παγκόσμιο περιβάλλον, και με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας οι νέοι τομείς που θα αποτελούν πεδίο υβριδικών απειλών θα είναι η τεχνολογία κινητής τηλεφωνίας 5G, η προσθετική κατασκευή (3D printing), η τεχνητή νοημοσύνη, τα αυτόνομα συστήματα, η βιοτεχνολογία, η χρησιμοποίηση του cloud computing, τα δίκτυα επικοινωνιών, ο κυβερνοπόλεμος και ο ηλεκτρονικός πόλεμος, το κατανεμημένο καθολικό, τα όπλα συγκεντρωμένης ενέργειας (laser), η διευρυμένη πραγματικότητα, οι υπερηχητικές ταχύτητες, το διαδίκτυο των πραγμάτων, η μικροηλεκτρονική, η νανοτεχνολογία, ο εκσυγχρονισμός πυρηνικών, η κβαντομηχανική, το διάστημα, οι διευρυμένη αισθητήρες. Οι τομείς που εκτιμάται ότι θα είναι άμεση στόχοι των υβριδικών απειλών θα είναι η τεχνολογία κινητής τηλεφωνίας 5G, η τεχνητή νοημοσύνη, τα αυτόνομα συστήματα, ο κυβερνοπόλεμος και ο ηλεκτρονικός πόλεμος, η διευρυμένη πραγματικότητα, η κβαντομηχανική και το διάστημα. Το πεδίο εφαρμογής δε αυτών σε ξηρά, θάλασσα, αέρα, διάστημα και διαδίκτυο.

Πως επηρεάζονται τα άτομα από τις υβριδικές απειλές

Το άτομο στις υβριδικές απειλές, είναι ο αρχικός στόχος και αυτό διότι, μέσα από τον επηρεασμό του ατόμου, που θα προκληθεί ο έλεγχος της συμπεριφοράς του,

επιτυγχάνοντας έτσι τους απώτερους στόχους και σκοπούς. Επιδίωξη και σκοπός είναι, τα άτομα να γίνουν το μέσο για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών. Ο μέσος άνθρωπος ενδιαφέρεται κυρίως για το βιοπορισμό του και την καθημερινότητα του. Οι υβριδικές απειλές, προκαλούν αβεβαιότητα, που είναι και το κύριο συστατικό της επιτυχίας τους. Ο μέσος πολίτης δεν θέλει αβεβαιότητα. Θέλει σταθερότητα και ασφάλεια. Οι υβριδικές απειλές κλονίζουν αυτή την ανάγκη του ατόμου.

Ο πολίτης για να επηρεασθεί κι έτσι να γίνει το μέσο για την επίτευξη των στόχων, πρέπει να «χτυπηθεί» στα ευαίσθητα και τρωτά σημεία του. Κάθε λαός έχει διαφορετικές ευαισθησίες και τρωτότητες. Για αυτό, κατά το σχεδιασμό των υβριδικών επιχειρήσεων, γίνονται μελέτες και αναλύσεις του πληθυσμού-στόχου, ώστε να καθορισθούν οι τρωτότητες. Για να επιτευχθούν οι στόχοι, θα χρησιμοποιηθεί κάθε πρόσφορος και αποδοτικός τρόπος, χρησιμοποιώντας κάθε μέσο. Οι τρόποι που θα επιλεγούν, θα επηρεάσουν κάθε κομμάτι της ζωής του ατόμου. Οι τρόποι που μπορούν να επιλεγούν είναι πολύ. Οι τομείς που θα επιλεγούν να «χτυπηθούν», θα επηρεάζουν παντοιοτρόπως όλα το φάσμα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των πολιτών. Ο φόβος της απώλειας των κεκτημένων και της καθημερινότητας θα τρομοκρατεί του πολίτες, που θα αρχίζει να ψάχνει διεξόδους και λύσεις. Οι οικονομικές απώλειες των πολιτών σε έναν οικονομικό πόλεμο και η αδυναμία προστασίας των πολιτών από τον κρατικό μηχανισμό, θα προκαλέσει δυσπιστία στους θεσμούς. Τη δυσπιστία στη συνέχεια θα την ακολουθήσει η αμφισβήτηση και την αμφισβήτηση η απαξίωση. Τότε θα «εμφανιστούν» λύσεις που πριν από τον επηρεασμό, δεν θα ήταν όχι μόνο αποδεκτές αλλά δεν θα διανοούνταν κανείς να τις σκεφτεί.

Τα μέσα κοινωνική δικτύωσης, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαδικασία αυτή. Κάθε κινητή συσκευή και ειδικά κάθε κινητό τηλέφωνο, είναι μία πηγή πληροφοριών και ταυτόχρονα επηρεασμού. Οι πολίτες έχουν άμεση πρόσβασης σε πληροφορίες και ειδήσεις, που η αξιοπιστία τους και η πηγή προέλευσής τους, δεν μπορεί να ελεγχθεί. Το άτομο όμως δεν μπαίνει πάντα στη διαδικασία ελέγχου της αξιοπιστίας της πηγής, με αποτέλεσμα να είναι «εν ελέω» διαδικτύου. Πόσες φορές δεν έχουμε ακούσει τη φράση «το γράφει το internet»! Οι κατασκευασμένες ειδήσεις (fake news), οι τροποποιημένες και προσαρμοσμένες ειδήσεις έχουν απεριόριστο κυριολεκτικά πεδίο δράσης. Το πόσο επηρεάζεται το κάθε άτομο από αυτή τη διαδικασία, εξαρτάται από την κριτική του ικανότητα, που άπτεται τις περισσότερες φορές, του μορφωτικού του επιπέδου.

Σε κάθε περίπτωση, το άτομο επηρεάζεται αρνητικά και από τις υβριδικές επιχειρήσεις. Απαιτούνται άμεσες ενέργειες από τους κρατικούς θεσμούς, ώστε να μην επηρεάζονται οι πολίτες, ειδικά στον τομέα της ενημέρωσης και των ειδήσεων στο διαδίκτυο. Εάν ο κρατικός μηχανισμός δεν λάβει τα κατάλληλα μέτρα, τότε οι πολίτες θα επηρεάζονται προς την κατεύθυνση που ο «επιτιθέμενος» επιθυμεί και υπολογίζει. Σημαντικός παράγοντας στο βαθμό που θα επηρεασθεί κάθε άτομο, είναι το επίπεδο μόρφωσης του κάθε πολίτη.

Πως επηρεάζονται οι κοινωνίες από τις υβριδικές απειλές

Οι κοινωνίες επηρεάζονται διαφορετικά από τα άτομα. Είναι δυνατόν ένα άτομο ως οντότητα να μην επηρεάζεται, αλλά ως μέρος της κοινωνίας μη δυνάμενο να ενεργήσει διαφορετικά, να μην μπορεί να επηρεάσει τις εξελίξεις, διότι η μάζα της κοινωνίας οδηγείται σε διαφορετική κατεύθυνση. Στον επηρεασμό της κοινωνίας, σημαντικό ρόλο παίζει η προπαγάνδα. Οι κοινωνίες απαρτίζονται από διάφορες κοινωνικές ομάδες. Κάθε ομάδα επηρεάζεται διαφορετικά. Εάν η κοινωνία δεν έχει φροντίσει μέσω του πολιτισμού¹⁰ της, να έχει εφοδιάσει τους πολίτες με τα κατάλληλα εφόδια και προσόντα, ώστε να αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες στην εκδήλωση των απειλών αυτών, τότε η κοινωνία θα βρίσκεται συνέχεια εκτεθειμένη και εξ δυνάμει στόχος. Βέβαια, όλες οι κοινωνικές ομάδες, μπορεί να μην αντιλαμβάνονται το ίδιο όλες τις απειλές. Ίσως επειδή τα συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων να είναι αντικρουόμενα. Έτσι για παράδειγμα τα οικονομικά συμφέροντα των εμπόρων, μπορεί να μην θίγονται σε έναν οικονομικό πόλεμο, όταν μπορούν να αισχροκερδούν εις βάρος των υπολοίπων κοινωνικών ομάδων. Στην περίπτωση της πειρατείας ενώ ο ναυτικός κλάδος θίγεται, οι υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες μπορεί να μην τη θεωρούν απειλή, ακόμα κι εν θίγεται έμμεσα το εμπόριο.

Στον επηρεασμό των κοινωνιών, σημαντικότερο ρόλο παίζει η πληροφόρηση. Οι μάζες επηρεάζονται πολύ εύκολα, ακόμα κι αν απαρτίζονται από άτομα, που μεμονωμένα θα συμπεριφερόταν διαφορετικά. Όσο πιο ομοιογενής είναι μία κοινωνία, τόσο πιο δύσκολα επηρεάζεται. Εάν όμως ανακαλυφθεί το τρωτό της σημείο και «πολεμηθεί» με τον κατάλληλο τρόπο και τα κατάλληλα μέσα, τότε ο επηρεασμός της θα είναι ολοκληρωτικός. Στις ανομοιογενείς κοινωνίες (π.χ στις

¹⁰ «πολιτισμός: Ο πολιτισμός, εκτός από τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις τέχνες, τα γράμματα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα, περιλαμβάνει τις καθημερινές συνήθειες και συμπεριφορές των ανθρώπων, τους τρόπους που ζουν, εργάζονται, συμπεριφέρονται και ψυχαγωγούνται», Στέλλα Σωτηρίου, Στυλιανή Κορδονούρη, Αικατερίνη Ζαφρανίδου, Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή, (Αθήνα, 2020, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»), σ.12

πολυπολιτισμικές), κάθε κοινωνική ομάδα επηρεάζεται με διαφορετικό τρόπο. Στην περίπτωση αυτή η διχόνοια είναι μία καλή επιλογή για να αλλοιωθεί η συνοχή της κοινωνίας.

Το πόσο θα επηρεασθούν οι κοινωνίες από τις υβριδικές απειλές, εξαρτάται από τη συνοχή της. Η «δυνατή» κοινωνία η οποία θα επηρεασθεί λιγότερο, είναι αυτή που έχει εντάξει διαδικασίες και αντανakλαστικά στον πολιτισμό της τέτοια, που να αναγνωρίζει και να αντιμετωπίζει έγκαιρα τις απειλές. Υποχρέωση του κράτους είναι να θωρακίζει τις κοινωνίες, μέσω του πολιτισμού της. Κάθε άλλο μέτρο θα είναι πρόσκαιρο.

Οι υβριδικές απειλές στην περίπτωση της Ρωσίας

Για την κατανόηση του τρόπου λειτουργίας των υβριδικών απειλών, αλλά και της συμμετοχής των ενόπλων δυνάμεων στο φάσμα αυτό, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιασθούν και να αναλυθούν ορισμένες αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις ξεκινώντας από την περίπτωση της Ρωσίας, που είναι η πλέον αντιπροσωπευτική. Η Ρωσία εφαρμόζει την τακτική των υβριδικών απειλών, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης (ΕΣΣΔ), οπότε και υιοθέτησε ένα εντελώς διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης των απειλών. Ο Β'ΠΠ άλλαξε τον κόσμο, με τη φτώχεια και τον οικονομικό μαρασμό που έφερε. Ο ψυχρός πόλεμος που ακολούθησε, άλλαξε τον κόσμο ακόμα περισσότερο, εγκαθιστώντας την αβεβαιότητα. Κανείς δεν ήξερε κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, τι πραγματικά συνέβαινε. Το τέλος του ψυχρού πολέμου, βρίσκει την ΕΣΣΔ ουσιαστικά χρεωκοπημένη, και τις χώρες που την απάρτιζαν διαλυμένες από κάθε άποψη. Οι μακροχρόνια παραμονή τους στην ΕΣΣΔ, με το διοικητικό τους σύστημα και την οικονομία τους να εξαρτώνται αποκλειστικά από τη Μόσχα δεν άφηνε περιθώρια για μεγάλες αλλαγές. Πέραν αυτού, ο φόβος και η αβεβαιότητα για το μέλλον με τη μορφή του ανεξάρτητου πλέον κράτους, που ήταν κάτι καινούριο για τις χώρες αυτές, ήταν η κύρια τροχοπέδη στην ανάπτυξη και την εξέλιξή τους. Πέραν αυτών, η Ρωσία έγινε η διάδοχος κατάσταση της ΕΣΣΔ, η οποία ανέλαβε όλες τις υποχρεώσεις της πρώην ΕΣΣΔ. Η Ρωσία αγκυλωμένη και αυτή στις παλιές πρακτικές και τακτικές, έπρεπε να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα, αν και ήταν επί της ουσίας χρεωκοπημένη. Φυσικά ως μία πυρηνική υπερδύναμη δεν άφηνε περιθώρια στη δύση για μεγάλες επεμβάσεις. Η δύση παρόλα αυτά, προσπάθησε να την εκμηδενίσει σε κάθε ευκαιρία. Θεωρώ ότι σημείο καμπής, αφύπνισης αλλά και αγανάκτησης ταυτόχρονα που επέτεινε τις αλλαγές για τη Ρωσία, θεωρώ ότι, ήταν η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η επέμβαση του ΝΑΤΟ στην πρώην Γιουγκοσλαβία και

η υπόθεση του Κοσσόβου. Φαίνεται ότι η ημερομηνία ορόσημο ήταν η 24 Μαρτίου 1999, όταν ο τότε πρωθυπουργός της Ρωσίας Γεβγκένι Πριμακόφ, πήγαινε στην Ουάσιγκτον για επίσημη επίσκεψη και ενώ λίγες μέρες πριν, ο Αμερικανός αντιπρόεδρος Αλ Γκορ τον διαβεβαίωσε ότι δεν έχει παρθεί οριστική απόφαση για πολεμικές επιχειρήσεις ενάντια στην πρώην Γιουγκοσλαβία και συγκεκριμένα στη Σερβία και το Κοσσυφοπέδιο, κατά τη διάρκεια της πτήσης, ο Πριμακόφ πληροφορείται την έναρξη των Νατοϊκών, στην ουσία Αμερικανικών βομβαρδισμών στη Σερβία και αποφασίζει την επιστροφή του στη Μόσχα. Ήταν ο καταλύτης για τη νέα εξωτερική πολιτική της Ρωσίας και η αρχή της μετάβασης από τον μονοπολικό σε έναν πολύπολικό κόσμο, όπως ο Πριμακόφ είχε προβλέψει από τη δεκαετία του '90. Το δόγμα «Πριμακόφ» καθορίζει ότι η ηγεμονία των ΗΠΑ σε ένα μονοπολικό κόσμο δεν είναι αποδεκτό από τη Ρωσία και καθόρισε ως άξονες της Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής: α) Τη δημιουργία πολυπολικού κόσμου ως αντιστάθμισμα στην κυριαρχία των ΗΠΑ. β) Απόλυτη κυριαρχία και επιρροή της Ρωσίας στις πρώην Σοβιετικές χώρες. γ) Η Ρωσία θα πρέπει να αντιταχθεί στην επέκταση του ΝΑΤΟ ιδιαίτερα στις πρώην Σοβιετικές χώρες που είναι χώρες ενδιαφέροντος της Ρωσίας.

Επάνω σε αυτές τις αρχές, η Ρωσία επεξεργάστηκε τα νέα δεδομένα, τους νέους συσχετισμούς, τα νέα οικονομικά δεδομένα και οδηγήθηκε στο νέο αυτό τρόπο ενεργείας, υιοθετώντας τον υβριδικό τρόπο επιχειρήσεων, ο οποίος εκφράστηκε μέσω του δόγματος «Γκερασίμοφ». Τα πρώτα δείγματα φάνηκαν στην επέμβαση της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008. Πλήρως κατανοητά έγιναν στα γεγονότα της Κριμαίας το 2014, που οδήγησαν στην προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία, που ήταν και ο πολιτικός αντικειμενικός σκοπός. Ο τρόπος ενεργείας, όχι μόνο στον στρατιωτικό τομέα, αλλά και στον πολιτικό, έχει πλέον αλλάξει. Χρησιμοποιείται πλέον, ένα πλέγμα πολυποίκιλων προσεγγίσεων και χρήσης των ΕΔ. Οι αρχές που διακατείχαν την Σοβιετική Ένωση και η σύγχρονη Ρωσική αντίληψη για τις επιχειρήσεις του 21ου αιώνα, έχουν συνδυασθεί χρησιμοποιώντας όλα τα διαθέσιμα εργαλεία, μέσα και δυνατότητες, δημιουργώντας έτσι νέα μοντέλα επιχειρήσεων. Αυτό το μοντέλο εμπεριέχει το διαδίκτυο, τις πληροφοριακές επιχειρήσεις, την εξαπάτηση, την ευρεία χρήση ειδικών δυνάμεων και αντιπροσώπων (proxy). Παράλληλα χρησιμοποιούνται και μη συμβατικές μέθοδοι, όπως η πολιτική υπονόμευση, η οικονομική πίεση, οι πληροφοριακές επιχειρήσεις και οι επιχειρήσεις ειδικών δυνάμεων. Και ενώ συμβαίνουν όλα αυτά, οι ΕΔ διεξαγάγουν ευρείας κλίμακας ασκήσεις σε κοντινό περιβάλλον, έτοιμες για επέμβαση.

Στα γεγονότα της Κριμαίας έγινε αντιληπτό ότι κάτι άλλαξε. Έγινε αντιληπτός ο μετασχηματισμός των Ρωσικών ΕΔ, και ο νέος τρόπος ενεργείας. Πλέον χρησιμοποιούνται ασαφείς, ασύμμετρες, μη γραμμικές και χωρίς επαφή «πολεμικές» επιχειρήσεις. Η πολύ καλά «κρυμμένη» και νομικώς «προστατευμένη», βασισμένη «Responsibility to Protect (R2P)» «εισβολή» της Ρωσίας στην Κριμαία, ανέσυρε από τις μνήμες μας το ρητό «ο νικητής τα παίρνει όλα». Μία πολύ καλά οργανωμένη εκστρατεία, οδήγησε την κατάσταση στην Κριμαία ώστε να ταιριάζει στις απαιτήσεις του R2P, όπερ και εγένετο. Αφορμή η απειλή εξόντωσης των Ρωσόφωνων στην Κριμαία. Αποδέκτες του μηνύματος πολύ και κυρίως οι πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες και κυρίως η Μολδαβία και η Γεωργία.

Το καινοτόμο για τη Ρωσία στις επιχειρήσεις της Κριμαίας, ήταν η χρησιμοποίηση μη κρατικών δρώντων (non state actors). Με επιδέξιους μακροχρόνιους χειρισμούς, χρησιμοποιώντας στο όριο hard και soft power, δημιούργησε νέα δεδομένα στο σύγχρονο θέατρο επιχειρήσεων. Βρίσκει τις τρωτότητες κάθε στόχου, τις μελετά και χρησιμοποιώντας κάθε πρόσφορο και δυνατό μέσο, ενεργεί σε βάθος χρόνου συντονισμένα, για να επιτύχει το σκοπό της. Για τη Ρωσία, υβριδικός πόλεμος είναι το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού στρατηγικών ευκαιριών και αναγκαιοτήτων, προσαρμοσμένα στο σύγχρονο περιβάλλον αυξημένης κοινωνικής συνοχής, ευθραυστότητας και τρωτότητας, εκμεταλλευόμενη τις ευκαιρίες, επιδιώκοντας και επιτυγχάνοντας υψηλής σημασίας πολιτικούς σκοπούς αλλά καλυμμένα και προσαρμοσμένα, εκτελούμενα κυρίως από μη στρατιωτικά μέσα, ταυτόχρονα με την αναγκαιότητα να αποφευχθεί η υψηλή καταστροφική και πιθανός αποφασιστική χρήση δυνάμεων από τον αντίπαλο¹¹.

Τρία είναι τα γεγονότα που οδήγησαν τη Ρωσία στην υιοθέτηση των υβριδικών επιχειρήσεων: α) ο πόλεμος του διαστήματος που γινόταν στη σκιά του πολέμου του κόλπου στη αρχές της δεκαετίας του '90, β) το 1999, οι Νατοϊκές επιχειρήσεις στο Κοσσυφοπέδιο και ο πόλεμος στην Τσετσενία και γ) η εισβολή της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008. Στο ενδιάμεσο η Ρωσία μέτρησε της δυνάμεις της, ανέλυσε το διεθνές περιβάλλον και εφαρμόζοντας το δόγμα «Πριμακόφ», αναδιοργάνωσε τις δυνάμεις της, ξεπερνώντας αγκυλώσεις που είχαν τις ρίζες της στα Σοβιετικά πρότυπα, και εφάρμοσε τη νέα τακτική της. Η επιλογή αυτή δεν ήταν

¹¹ . Guillaume Lasconjarias, Jeffrey A. Larsen, NATO's Response to Hybrid Threats, (Rome, 2015, NATO Defense College), σ. 50

τυχαία. Σύμφωνα με το στρατηγό Γκερασίμοφ¹², οι στρατιωτικές επιχειρήσεις τον 21ο αιώνα θα είναι διαφορετικές, διότι η κατάκτηση του διαστήματος και οι δυνατότητες που υπάρχουν εκμεταλλεύομενη το διάστημα, απαγορεύουν τις συγκεντρώσεις μεγάλων δυνάμεων. Οι μάχες θα γίνονται εξ' αποστάσεως και οι μάχες μεταξύ μεγάλων σχηματισμών, ανήκουν στο παρελθόν και την ιστορία. Τα πεδία πλέον θα απομονώνονται, και θα επιδιώκονται εγκλωβισμοί των δυνάμεων με το ένα όριο σε Ρωσικό έδαφος. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις θα γίνονται πλέον χωρίς επαφή και όλα αυτά υπό την προστασία του πυρηνικού της οπλοστασίου.

Για τη Ρωσία Υβριδικός πόλεμος σημαίνει δυναμική αλληλεπίδραση soft και hard power. Η στρατιωτική διάσταση του πολέμου χωρίς επαφή σημαίνει, επιχειρήσεις οικονομικού εξαναγκασμού, πολιτικής υπεροχής, χειραγώγηση του περιβάλλοντος επιχειρήσεων με «πληροφοριακή επικράτηση», για να εξασθενήσουν και να αποθαρρύνουν τον αντίπαλο, να δημιουργήσουν συνθήκες «ελεγχόμενου χάους», κατάσταση απαραίτητη για μία ανατροπή του συνταγματικά εγκατεστημένου πολιτικού καθεστώτος, με την έννοια των «χρωματισμένων εξεγέρσεων». Είναι μία κλασική Σοβιετική τακτική, προσαρμοσμένη στη νέα εποχή. Αυτή η τακτική ακολουθήθηκε και στην Κριμαία, όπου οι ΕΔ δεν είχαν φαινομενικά ενεργό ρόλο. Ήταν όμως εκεί, για να θυμίζουν με την παρουσία τους τη δύναμη αλλά και την ετοιμότητα επέμβασης, εάν και όποτε χρειαζόταν. Για να αντιμετωπίσουν τα νέα δεδομένα, οι ΕΔ της Ρωσίας εκμοντερνιστήκαν τεχνολογικά σε ποσοστό 70% μέχρι το 2020, αναδιοργανώθηκαν, καταργήθηκαν τα Σώματα Στρατού, δημιουργήθηκαν μικρότερες και ευκίνητες Μονάδες και Σχηματισμοί, μειώθηκε η δύναμή των ΕΔ, έγιναν πιο ευκίνητες και εκμοντερνιστήκαν. Επενδύουν πλέον στην ποιότητα, με την ασφάλεια πάντα του πυρηνικού οπλοστασίου.

Η Ρωσία, για την επιτυχία των υβριδικών επιχειρήσεων, χρησιμοποιεί πέντε τακτικές κλειδιά:

α. Η ενέργειες που κάνει είναι πάντα σύμφωνες με τη διεθνή νομιμότητα. Ενεργεί πάντα υπό το μανδύα της νομιμότητας.

β. Χρησιμοποιεί της ΕΔ για στρατιωτική επίδειξη. Εκτελεί ασκήσεις ετοιμότητας, γρήγορες μεταφορές στρατευμάτων και ταχύτατες επιθεωρήσεις επίδειξης.

¹² Guillaume Lasconjarias, Jeffrey A. Larsen, NATO's Response to Hybrid Threats, (Rome, 2015, NATO Defense College), σ. 58

γ. Χρησιμοποιούνται στρατιωτικές δυνάμεις χωρίς διακριτικά, με ομοιόμορφες στολές (πράσινου χρώματος), πάντα κεκαλυμμένοι, ασαφούς προέλευσης

δ. Πλήρη χρησιμοποίηση και εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων των τοπικών εντάσεων, των τοπικών επαναστατών και παραστρατιωτικών.

ε. Χρησιμοποίηση της προπαγάνδας σε έπακρο βαθμό, με στόχευση και συστηματική παραπληροφόρηση. Με εύλογη-εύπιστη-πιστευτή άρνηση, με ανθρώπινο αφήγημα και μανδύα παροχής βοήθειας.

Φυσικά υπάρχουν και περιορισμοί που κυρίως επισημάνθηκαν στην επέμβαση στη Γεωργία. Στην επέμβαση αυτή, χρησιμοποιήθηκαν οι τακτικές αυτές, επισημάνθηκαν οι αστοχίες και διορθώθηκαν στον στρατιωτικό τομέα μέχρι το 2012. Διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν περιορισμοί στη χρησιμοποίηση των στρατιωτικών δυνάμεων, διαπιστώθηκε ότι μόνο επαγγελματικός στρατός μπορεί να εκτελεί τέτοιες αποστολές, που απαιτούν υψηλή κόπωση και ως εκ τούτου χρειάζεται ειδική εκπαίδευση. Ιδιαίτερη σημασία, πρέπει να δίνεται στον έλεγχο κυκλοφορίας και στις υποδομές, ώστε να εκτελούνται οι μεταφορές και οι μετακινήσεις δυνάμεων ταχύτατα. Στο γράφημα 3, φαίνεται παραστατικά, πως πραγματοποιούνται οι υβριδικές επιχειρήσεις από τη Ρωσία, σύμφωνα με το δόγμα «Γκερασίμφ» ενώ στο γράφημα 4, φαίνονται οι ενέργειες που πρέπει να εκτελεσθούν σε κάθε φάση των υβριδικών επιχειρήσεων και ποιοι είναι οι αντικειμενικοί σκοποί σε κάθε επίπεδο¹³.

Οι υβριδικές απειλές στην περίπτωση του Ιράν

Αν και η Ρωσία είναι ο πρωτεργάτης των υβριδικών επιχειρήσεων, ωστόσο υπάρχουν και άλλες περιπτώσεις κρατών που χρησιμοποιούν υβριδικές τακτικές. Μία από αυτές είναι και το Ιράν. Το Ιράν ακόμα και σήμερα, αποτελεί ένα αγκάθι για το δυτικό κόσμο, με την αβεβαιότητα που υπάρχει για το πυρηνικό του πρόγραμμα και κατ' επέκταση οπλοστάσιο. Ωστόσο όταν το 2003 τελείωσε πόλεμος του Ιράκ, το Ιράν άρχισε να διεισδύει στην κρατική μηχανή του Ιράκ, μέσω του ελέγχου των Ιρακινών προσφύγων, που επέστρεφαν στις εστίες τους από το έδαφός του. Ταυτόχρονα, άρχισε να υποστηρίζει το Supreme Council for Islamic Revolution in Iraq (SCIRI) και το στρατιωτικό σκέλος αυτού, τις Ταξιαρχίες Badr. Παράλληλα υποστήριζε τους παραστρατιωτικούς τους Muqtala al-Sadar's "Jaish al-Mahdi", οι οποίοι έλαβαν μέρος στη μάχη του Najaf τον Αύγουστο του 2004, εναντίον των συμμάχων. Με τον

¹³ Ακόμα και η προσφυγική κρίση τον Νοέμβριο 2021, στα σύνορα Πολωνίας –Λευκορωσίας, είναι εφαρμογή των υβριδικών τακτικών της Ρωσίας.

τρόπο αυτό, προκαλούταν μία ελεγχόμενη πίεση στη συμμαχία και κατ' επέκταση στις ΗΠΑ, χωρίς να προκαλείται χάος ή επανάσταση. Το ζητούμενο ήταν η φθορά χωρίς να αποκαλύπτεται ο υπαίτιος. Επιδίωξη τους, η αποχώρηση των ΗΠΑ και των συμμάχων τους από το Ιράκ. Αποτέλεσμα όλων αυτών των ενεργειών ήταν, μέχρι το 2007 περισσότεροι από το 60% των δυνάμεων των ΗΠΑ στο Ιράκ, να έχουν σκοτωθεί ή τραυματισθεί από αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς¹⁴. Την ίδια περίοδο η Hezbollah χρησιμοποιούσε για τις επιθέσεις της κατά του Ισραήλ αυτοσχέδιους πυραύλους όλμων¹⁵, τα οποία καλούνταν και ιπτάμενοι αυτοσχέδιοι εκρηκτικοί μηχανισμοί¹⁶. Οι ενέργειες αυτές καταγραφόταν από οπτικοακουστικά μέσα και στη συνέχεια γινόταν αντικείμενο εκμετάλλευσης από την προπαγάνδα.

Με την πάροδο του χρόνου, τα μέλη των Ταξιαρχιών Badr, αναλάμβαναν όλο και σημαντικότερες θέσεις στις δυνάμεις ασφαλείας και στην αστυνομία του Ιράκ. Επιπλέον το Ιράν συνέχιζε να διεισδύει στην κρατική μηχανή και την κυβέρνηση του Ιράκ. Με τις ενέργειες αυτές, σκοπός του Ιράν ήταν να αντιληφθούν οι ΗΠΑ το κόστος των «δημοκρατικών αλλαγών» που επιθυμούσαν για το Ιράκ, να πιάσουν τις ΗΠΑ να αποχωρήσουν από το Ιράκ χωρίς στρατιωτική εμπλοκή, και να εμποδίσουν τις ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν το Ιράκ ως βάση επιχειρήσεων κατά του Ιράν. Τελικά οι ΗΠΑ αποχώρησαν από το Ιράκ, το Δεκέμβριο του 2011. Ως επιπλέον πίεση στις ΗΠΑ και το Ισραήλ, το Ιράν υποστηρίζει τη Hezbollah και τη Hamas, στον αγώνα τους κατά του Ισραήλ. Στους διεθνείς οργανισμούς, το Ιράν προσπαθεί να διχάσει τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και επιπλέον τη Γερμανία, για τις κυρώσεις που του επιβάλλονται σχετικά με το πυρηνικό του πρόγραμμα¹⁷. Έχει στραφεί προς τη Ρωσία και την Κίνα καθώς και σε άλλες χώρες, που είναι αντίθετες στην απομόνωση του Ιράν.

Πέραν αυτών το Ιράν επιδιώκει, αφενός να μεταφέρει την πίεση και σε άλλες περιοχές και αφετέρου, να προκαλέσει μεγαλύτερη φθορά στις ΗΠΑ και το Ισραήλ. Στην προσπάθεια του αυτή χρηματοδότησε και υποστήριξε παντοιοτρόπως, πέραν των άλλων και τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, παρακλάδια της Αλ-Κάϊντα και το Ισλαμικό Κράτος. Αντιλαμβανόμαστε ότι τα γεγονότα διασυνδέονται, οι διαμάχες μεταφέρονται, όμως οι αντίπαλοι είναι οι ίδιοι. Στην περίπτωση του Ιράν η υβριδική επιλογή φαίνεται να έχει αποδώσει.

¹⁴ Improvised Explosive Devices (IEDs)

¹⁵ Improvised Rocket-Assisted Mortar (IRAM)

¹⁶ Flying IEDs

¹⁷ Συμβούλιο Ασφαλείας ΟΗΕ, απόφαση 1737, 23 Δεκεμβρίου 2006

Οι υβριδικές απειλές στην περίπτωση της Ινδίας

Μία ακόμη ανήσυχη περιοχή του πλανήτη είναι αυτή του Κασμίρ. Μία περίεργη γειτονιά, που η διαμάχη κρατά από το 1947, μετά την αποαποικιοποίηση της περιοχής από την Βρετανική Αυτοκρατορία. Διεκδικείται από Ινδία και Πακιστάν, ενώ τμήματα αυτού κατέχονται και από τις δύο χώρες και ένα μικρότερο από την Κίνα. Μετά από ένοπλες συρράξεις το 1947, 1965, το 1971, και μικρότερες το 1999 και 2002, η κατάσταση ουσιαστικά παραμένει η ίδια. Πλέον μιλάμε για δύο πυρηνικές χώρες, με ασαφές το πυρηνικό οπλοστάσιο του Πακιστάν. Η Ινδία είναι ανερχόμενη οικονομική δύναμη, από το 2022 θα είναι οριακά η πολυπληθέστερη χώρα στον κόσμο¹⁸, διαθέτοντας παράλληλα και υψηλή τεχνολογία. Είναι πλέον κατανοητό για την Ινδία, ότι ένας πόλεμος δεν την ευνοεί.

Από την άλλη πλευρά το Πακιστάν είναι ουσιαστικά χρεωκοπημένο.. Έχει «ξεπουλήσει» όλες τις υποδομές του στην Κίνα προκειμένου να αντισταθμίσει το φόβο του για την Ινδία. Πέραν αυτών η Ινδία έχει συνοριακές εδαφικές διαφορές με την Κίνα, που διαρκούν το ίδιο αρκετά χρόνια. Το 2016 το Πακιστάν χρησιμοποιώντας την προσφιλή τακτική του ανταρτοπόλεμου, χτύπησε μεθοριακό φυλάκιο της Ινδίας στο Uri του Κασμίρ, σκοτώνοντας 19 Ινδούς στρατιώτες. Οι αντάρτες ανήκαν σε ακραίες Ισλαμικές Οργανώσεις [Jaish-e-Mohammed (JeM) ή Lashkar-e-Taiba (LeT)], με διασυνδέσεις με την Πακιστανική Υπηρεσία Πληροφοριών (ISI). Αν και υπήρχαν απόψεις για έντονη αντίδραση από την Ινδία, στις 29 Σεπτεμβρίου ανακοινώθηκε από την Ινδία, ότι πραγματοποιήθηκαν από της Ινδικές Ειδικές Δυνάμεις χειρουργικά χτυπήματα κατά των ανταρτών που επιτέθηκαν στις 18 Σεπτεμβρίου στο μεθοριακό φυλάκιο. Πιθανολογείται ότι τα χτυπήματα ήταν σε βάθος 200 χλμ, χρησιμοποιώντας δορυφορικά μέσα και πληροφορίες. Το Πακιστάν αρνήθηκε το γεγονός. Τελικά μάλλον οι διεισδύσεις ήταν μόνο λίγων χλμ, αλλά σε κάθε περίπτωση έγινε διείσδυση και μάλιστα αυστηρά εντός της διαφιλονικούμενης περιοχής του Κασμίρ. Η Ινδία πλέον θεωρεί ότι με την οικονομία και τη διπλωματία της, μπορεί να επιφέρει μεγαλύτερα και καλύτερα αποτελέσματα. Επιπλέον η Ινδία, έχει τη δύναμη, τα μυαλά, τις δυνατότητες και κάθε είδους ιδρύματα (πανεπιστήμια κτλ), ώστε να κερδίσει το Πακιστάν χωρίς βοήθεια σε έναν αγώνα τριβής διάρκειας 100 χρόνων.

¹⁸ <https://population.un.org/wpp/> (έγινε πρόσβαση στις 19 Οκτωβρίου 2021)

Από το 2016 και μετά, παρατηρούνται κυβερνοεπιθέσεις στις κρατικές υπηρεσίες στην περιοχή του Κασμίρ που κατέχεται από το Πακιστάν. Παράλληλα υπάρχει έντονη κινητικότητα τόσο στο διαδίκτυο όσο και στην περιοχή, που υποκινούν τους πολίτες σε διαμαρτυρίες, ειδικά σε ότι αφορά στα έργα Κινέζικων συμφερόντων που γίνονται στην περιοχή, έχοντας ως όπλο τις περιβαλλοντικές παρεμβάσεις που γίνονται για την κατασκευή των έργων. Για τις ενέργειες αυτές κατηγορείται η Ινδία που φυσικά ποτέ δεν αποδεικνύεται.

Τον Ιούλιο του 2020, Ινδία και Κίνα βρέθηκαν αντιμέτωπες σε ένα μεθοριακό επεισόδιο την περιοχή Λαντάκ των Ιμαλαΐων, με περισσότερους από 20 νεκρούς. Την περίοδο εκείνη, η Ινδία χρειάστηκε να «φιμώσει», 59 ευρέως χρησιμοποιούμενα κινέζικα κινητά τηλέφωνα και μεγάλο αριθμό υπολογιστών στις διαφιλονικούμενες περιοχές του Κασμίρ.

Διαπιστώνουμε ότι σε μία ακόμη δύσκολη περιοχή, πραγματική πυριτιδαποθήκη, επιλέγονται υβριδικές τακτικές, που φαίνεται να έχει καλύτερα αποτελέσματα.

Οι υβριδικές απειλές στην περίπτωση της Βόρειας Κορέας

Η περίπτωση της Β. Κορέας είναι διαφορετική, αν και συνορεύει με τη Ρωσία. Αγωνίζεται κυρίως, για την επιβίωσή της. Στόχοι είναι η Νότιος Κορέα, η Ιαπωνία και μέσω αυτών οι ΗΠΑ. Στον αγώνα αυτό βρίσκει αρωγούς την Κίνα και τη Ρωσία που απλώς παρακολουθεί. Άλλωστε και οι τρεις χώρες έχουν ως κοινό αντίπαλο, τις ΗΠΑ. Η Β. Κορέα στον υβριδικό της αγώνα, δημιουργεί μικροεπεισόδια μέσω τρομοκρατικών επιθέσεων χαμηλής έντασης, μεθοδεύει περιορισμένα και τοπικού χαρακτήρα μεθοριακά επεισόδια, συμμετέχει στο διεθνές έγκλημα και φυσικά με τις δοκιμές πυρηνικών όπλων και πυραύλων νέας γενιάς, τα οποία δημιουργούν ασάφεια ως προς το οπλοστάσιο και τις στρατιωτικές της δυνατότητες. Την τελευταία δεκαετία, έχει αποκτήσει δυνατότητες και στον κυβερνοπόλεμο, σε τέτοιο βαθμό που να θεωρείται πλέον ως ηγετική δύναμη στο χώρο.

Η επιλογή της αυτή, ήταν συνειδητή. Προέκυψε μετά τον πόλεμο του 1950-53, στον οποίο σκοτώθηκαν 1,2 εκατομμύρια άνθρωποι. Τότε έγινε αντιληπτό από τη Β. Κορέα, ότι δεν μπορεί να νικήσει τη Ν. Κορέα και την υπερδύναμη σύμμαχό της ΗΠΑ. Έτσι προτίμησε τον υβριδικό τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης, αποφεύγοντας μία μεγάλης έκτασης πολεμική αντιπαράθεση. Η στρατηγική της Β. Κορέας στο θέμα αυτό μπορεί να διαχωριστεί σε δύο σκέλη: στην εξωτερική πολιτική, και στο εσωτερικό περιβάλλον της χώρας. Στην εξωτερική πολιτική

επιδιώξή της είναι η αποτροπή, που έρχεται μέσα από την ασάφεια των στρατιωτικών της δυνατοτήτων. Κανείς επί της ουσίας, δεν γνωρίζει ποιες είναι οι στρατιωτικές δυνατότητες της χώρας, ακόμη ούτε η Κίνα ούτε και η Ρωσία. Δημιούργησε υπέρογκες και πανίσχυρες ΕΔ, καθώς και ασαφές πυρηνικό οπλοστάσιο. Τελευταίος μάλιστα φαίνεται να έχει αποκτήσει και υπερηχητικούς πυραύλους. Η ασάφεια αυτή δίνει περιθώρια ελιγμών στη εξωτερική της πολιτική. Το σκέλος που αφορά στο εσωτερικό κομμάτι της χώρας, είναι εξίσου σημαντικό. Καλλιεργείται η θεωρία ότι μόνο οι πανίσχυροι ηγέτες που κυβερνούν τη χώρα, μπορούν να τη σώσουν από μία ξένη εισβολή. Καλλιεργείται το αφήγημα των επικίνδυνων γειτόνων και των συμμάχων αυτών (π.χ. ΗΠΑ), ώστε να επιτυγχάνεται συνοχή. Οι στοχευμένες και έντεχνες εντάσεις, εξυπηρετούν το σκοπό αυτό.

Τα μέσα που χρησιμοποιεί η Β. Κορέα στις υβριδικές της επιχειρήσεις είναι: α) τρομοκρατικές επιθέσεις, οι οποίες πρακτικά γινότανε μέχρι τη δεκαετία του '90, β) αιφνιδιαστικές στρατιωτικές επιθέσεις και βομβαρδισμοί μικρής κλίμακας στη Ν. Κορέα, γ) απαγωγές, δ) δολοφονίες εσωτερικών αντιπάλων και αντιφρονούντων, ε) κυβερνοεπιθέσεις και κυβερνοεγκλήματα. Η τακτική που χρησιμοποιείται από τη Β. Κορέα, είναι «διεξαγωγή επιχειρήσεων στο όριο», με ταυτόχρονη άρνηση ανάμειξης στα γεγονότα. Όλες αυτές οι ενέργειες γίνονται υπό την ασφάλεια του μεγάλου αριθμού ΕΔ, της απειλής των πυρηνικών όπλων και της ασάφειας που επικρατεί για καθετί.

Όπως διαμορφώθηκε η κατάσταση μετά τον κορεατικό πόλεμο 1950-53, η Β. Κορέα δεν είχε πολλά περιθώρια επιλογών. Είναι στρατιωτικά υποδεέστερη των ΗΠΑ που προστατεύει τη Ν. Κορέα και μόνο με απειλή ασύμμετρων απειλών θα μπορούσε να επιβιώσει. Άλλωστε το ¼ του πληθυσμού της Ν. Κορέας κατοικεί στην πρωτεύουσα Σεούλ που είναι κοντά στα σύνορα. Έτσι είναι δύσκολο να διακινδυνεύσει την πιθανότητα επίθεσης από τη Β. Κορέα, διότι οι απώλειες θα είναι μεγάλες. Αυτό το «χαρτί» το χρησιμοποιεί πολύ έξυπνα η Β. Κορέα. Επιπλέον η απόσταση είναι τέτοια, που μπορούν να δράσουν στα μετόπισθεν της Σεούλ, ειδικές δυνάμεις της Β. Κορέας.

Η Β. Κορέα προκαλεί στο όριο και ταυτόχρονα κάνει «διάλογο». Προτιμά τις προκλήσεις που δύσκολα ανιχνεύονται ενώ διεξαγάγει πληροφοριακές και ψυχολογικές επιχειρήσεις, με ευρεία χρήση προπαγάνδας. Διεξαγάγει κυβερνοπολέμους και κυβερνοεπιθέσεις, ενώ ταυτόχρονα δεν διστάζει να προβεί σε τρομοκρατικές επιθέσεις και δολοφονίες. Όλες τις προαναφερθείσες τακτικές, τις

συναντάμε ή της έχουμε συναντήσει και στην περίπτωση της Ρωσίας. Το μεγάλο πλεονέκτημα της Β. Κορέας είναι, η ασάφεια και η αμφιβολία για τις στρατιωτικές δυνατότητες που έχει ως χώρα. Αυτό είναι που την κρατά προς το παρόν ζωντανή. Συμπεραίνεται ότι και στην περίπτωση της Β. Κορέας, η υβριδική επιλογή δικαιώνεται.

Κεφάλαιο Τρίτο

Περιβάλλον Χώρος

Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου μετά το Β΄ΠΠ

Η Ελλάδα μετά το Β΄ΠΠ αν και άνηκε στην πλευρά των νικητών, ήταν αποδιοργανωμένη, ανίσχυρη, επισφαλής και φυσικά σχεδόν χρεωκοπημένη. Η αναστήλωση της δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Με την η ισχύς της να είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Η γεωπολιτική της θέση, ήταν τελικά αυτή που καθόρισε τις εξελίξεις εν πολύ και σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες εξελίξεις στον κόσμο, την Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο.

Ο δυτικός προσανατολισμός και μάλιστα ο Ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας, διαφαινόταν από πολύ νωρίς. Ο Ιωάννης Καποδίστριας ήταν ο πρώτος που είχε οραματισθεί την ενωμένη Ευρώπη, ενώ ο Ελευθέριος Βενιζέλος σε συνέντευξη του το 1929 είπε μεταξύ άλλων: «ο πόλεμος απέδειξε ότι οι νικηταί είναι τόσοں πτωχοί, όσον και οι ηττημένοι. Νομίζω ότι αι Ηνωμένοι Πολιτείαί της Ευρώπης θα αντιπροσωπεύουν, έστω και άνευ της Ρωσίας, μίαν δύναμιν αρκετά ισχυράν να προαγάγη εις ευχάριστον σημείον την ευημερίαν και των άλλων ηπειρών» . Σε άλλη του συνέντευξη το 1929, ο Ελευθέριος Βενιζέλος είπε: «[..]Πιστεύω λοιπόν, ακραδάντως ότι το πρώτον ιδεώδες που ημπορεί να έχει ένας λαός, αφού εξησφάλισε την πολιτικήν του ανεξαρτησίαν είναι πώς να εξασφαλίσει την ειρήνην Διότι μόνον μέσα εις την ειρήνην ημπορούν να αναπτυχθούν όλα τα άνθη του πολιτισμού...». Αυτές οι απόψεις υπήρχαν και όπως διαπιστώνουμε επαληθεύτηκαν αρκετά χρόνια αργότερα,.

Η Ευρώπη μετά το τέλος του Β΄ΠΠ

Ο Β΄ΠΠ ξεσπάει το 1939 και για την πατρίδα μας τελειώνει το 1944. Επίσημα ο Β΄ΠΠ τελειώνει το 1945, με τις δυνάμεις να έχουν ανακαταταχθεί παγκοσμίως. Δύο ήταν κυρίως τα στοιχεία που έκαναν τη μεταπολεμική εικόνα τόσο διαφορετική. Το πρώτο στοιχείο αφορούσε στην Σοβιετική Ένωση. Πριν τον Β΄ΠΠ, η Σοβιετική Ένωση αποτελούσε μία έμμεση απειλή για το δυτικό κόσμο όπως μετέπειτα προσδιορίστηκε, η οποία όμως ήταν κυρίως ιδεολογική. Η απόσταση που είχε από τα μεγάλα Ευρωπαϊκά κράτη άφηνε κάποια περιθώρια εφησυχασμού. Η λήξη του Β΄ΠΠ τη βρίσκει στο κέντρο της Ευρώπης, στο μέρος των νικητών και με πανίσχυρό στρατό. Ήταν πλέον μία υπερδύναμη όπως και οι ΗΠΑ, που μέχρι το τέλος του Β΄ΠΠ είχαν την αποκλειστικότητα του όρου. Και οι δύο δυνάμεις είχαν μεγάλη διαφορά από όλες τις υπόλοιπες χώρες σε ισχύ. Το δεύτερο στοιχείο, ήταν η ατομική βόμβα,

που οι Αμερικανοί κατείχαν πρώτη και η ΕΣΣΔ το 1949. Αυτό σήμαινε ότι δεν υπήρχε κανένας είδος άμυνας έναντι αυτού του υπερόπλου. Το αποτέλεσμα ήταν ο νέος συσχετισμός δυνάμεων και ο διαχωρισμός της Ευρώπης σε δύο τμήματα: στην Ανατολική Ευρώπη όπου κυριαρχούσε η ΕΣΣΔ και στη Δυτική με την υποστήριξη των ΗΠΑ. Ο υπόλοιπος κόσμος θα επρόκειτο να γίνει πεδίο ανταγωνισμού για τις δύο υπερδυνάμεις.

Πέραν των δύο υπερδυνάμεων που ο ρόλος τους ήταν πλέον ξεκάθαρος, προβληματισμός υπήρχε για το ρόλο που θα διαδραμάτιζαν η Αγγλία και η Γαλλία αρχικώς και η Γερμανία στη συνέχεια. Η Αγγλία ήταν από τους πρωταγωνιστές του Β'ΠΠ. Η αποαποικιοποίηση της Μεγ. Βρετανίας, είχε ουσιαστικά ξεκινήσει, πριν το Β'ΠΠ και τα οικονομικά της προβλήματα ήταν κάτι παραπάνω από έντονα. Βγαίνοντας ηττημένη από την «παγίδα του Θουκυδίδη» με τις ΗΠΑ¹⁹ στις αρχές του εικοστού αιώνα και εξαρτώμενη οικονομικά πλέον από το δάνειο των ΗΠΑ, προσπαθούσε να διαδραματίσει τον τρίτο παίκτη στη μεταπολεμική σκακιέρα. Το αυτοκρατορικό στοιχείο πάντοτε αποτελούσε για τη Βρετανία συστατικό ουσιαστικής φύσεως²⁰ Όμως η ισχύς της Βρετανικής Αυτοκρατορίας δεν υπήρχε πλέον. Η προσαρμογή της Βρετανίας στα νέα δεδομένα της Κοινοπολιτείας, διήρκησε σχεδόν δύο δεκαετίες. Εξαιτίας αυτής της «αυτοκρατορικής συμπεριφοράς, η εμμονή που έδειχνε στη διατήρηση διαφόρων «status» στη Μεταπολεμική Ευρώπη, υποκατέστησε τον καθιερωμένο βαρύνοντα λόγο της Αγγλίας στα διεθνή δρώμενα, ενώ η διάσωση αυτού του παλαιού της ρόλου, αναζητήθηκε μέσα από τη γνωστή «ειδική σχέση» (special relationship) με τις ΗΠΑ²¹.

Η Γαλλία ήταν μία διαφορετική περίπτωση. Η ήττα του 1940 και η συνεργασία μεγάλου ποσοστού της Γαλλικής ελίτ με τους Γερμανούς, είχε τσακίσει το ηθικό της, ενώ οι περισσότερες από τις αποικίες της έδειχναν απρόθυμες να επιστρέψουν στο προ του Β'ΠΠ καθεστώς. Επιπλέον οι ένοπλες δυνάμεις της, ήταν σε τόσο άσχημη κατάσταση, που θα απαιτούσαν αρκετό χρόνο για να αναδιοργανωθούν. Η μόνη δύναμη αντίστασης σε αυτά, η Γαλλική Αντίσταση και ο αρχηγός της Στρατηγός Ντε Γκώλ. Η Ισχύς της Γαλλίας ουσιαστικά ήταν κοντά στο μηδέν. Προσπαθεί να ανακτήσει το χαμένο κύρος της, στηριζόμενη στην παλαιά της

¹⁹ Graham Allison, Σε Τροχιά Πολέμου, (Αθήνα, Πεδίο, 2020), σ. 331

²⁰ Γιάννης Ν. Γιανουλόπουλος, Ο Μεταπολεμικός Κόσμος Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963), (Αθήνα, Παπαζήση ΑΕΒΕ, 1992), σ. 26.

²¹ Γιάννης Ν. Γιανουλόπουλος, Ο Μεταπολεμικός Κόσμος Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963), (Αθήνα, Παπαζήση ΑΕΒΕ, 1992), σ. 27.

θέση και στην προοπτική της για το μέλλον. Όμως ο Στρατηγός Ντε Γκώλ δεν προσκλήθηκε ως αρχηγός της Γαλλίας στη «Συνδιάσκεψη της Γιάλτας» όπου έγινε ο διαμερισμός της Ευρώπης, ούτε στου Βερολίνου (Potsdam). Οι ΗΠΑ, η ΕΣΣΔ και η Βρετανία ήταν αυτοί που φαινόταν ότι θα διαμόρφωναν τη Μεταπολεμική Ευρώπη. Φοβούμενοι όμως την πιθανότητα, η Γαλλία να τεθεί επικεφαλής ομάδας δυσαρεστημένων δυνάμεων μεσαίου μεγέθους, παραχωρήθηκε Ζώνη Διοίκησης στην κατεχόμενη Γερμανία και μόνιμη θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Έμεινε όμως στη μνήμη των Γάλλων αυτή η μεταχείριση των συμμάχων, που όμως δεν ήταν ισχυρή την περίοδο εκείνη όπως προαναφέρθηκε. Η δυσπιστία όμως προς τις ΗΠΑ και ιδιαίτερα προς τους Βρετανούς, εγκαταστάθηκε στους Γάλλους και ιδιαίτερα στο Στρατηγό Ντε Γκώλ. Τότε ο Στρατηγός άρχισε να προσανατολίζεται προς τη συνεργασία των Ευρωπαϊκών χωρών, ως τρίτος πόλος έναντι των άλλων δύο πλέον δυνατόν που δεν ήταν άλλοι από τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ.

Ο ψυχρός πόλεμος

Το τέλος του Β'ΠΠ καταλήγει με δύο πόλους ισχύος, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, με τις σχέσεις τους να χειροτερεύουν συνεχώς. Οι αντιπαλότητες και οι αντιπαραθέσεις ήταν συνεχείς σε πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό τομέα αλλά και στην προπαγάνδα. Όλα πλέον τα γεγονότα στον κόσμο και κυρίως στην Ευρώπη, αφορούσαν έμμεσα ή άμεσα στον ανταγωνισμό των δύο υπερδυνάμεων. Σχηματίζεται δηλαδή ένα διπολικό σύστημα με δύο πόλους που για το υποσύστημα της Ευρώπης αυτή η διπολικότητα, υλοποιείται με την Ανατολική και τη Δυτική Ευρώπη οι οποίες επηρεάζονται από την ΕΣΣΔ και τις ΗΠΑ αντίστοιχα. Η Βρετανία πλέον έχει ουσιαστικά αποστασιοποιηθεί λόγω της υπολειπόμενης ισχύος της.

Από το 1942, οι ΗΠΑ άρχισαν να υποσιάζοντα¹ ότι η Βρετανία χρησιμοποιεί την αμερικανική ισχύ προς όφελός της, προκειμένου να διατηρήσει την προνομιστική της θέση στην Εγγύς και Μέση Ανατολή και μάλιστα εις βάρος των Αμερικανικών συμφερόντων. Οι Βρετανοί άρχισαν να ανησυχούν ιδιαίτερα για την επέκταση της επιρροής των Σοβιετικών στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Από τις Συνδιασκέψεις των Γιάλτας και του Βερολίνου (Potsdam), εμφανίστηκαν οι τριβές των νικητών, που πέραν της τύχης της μεταπολεμικής Γερμανίας και των πολεμικών επανορθώσεων, ένα από τα σοβαρότερα θέματα που προέκυψαν, ήταν οι εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα, μαζί με τη Ρουμανία. Το Μάιο του 1945 διακόπτεται ξαφνικά από τις ΗΠΑ η Αμερικανική Βοήθεια (Lend-Lease), που δινόταν προς τις συμμαχικές χώρες του Β'ΠΠ συμπεριλαμβανομένου και τις ΕΣΣΔ, γεγονός που προκάλεσε

ασφυξία σε Βρετανία και ΕΣΣΔ. Οι ΗΠΑ άρχισαν επιχειρήσεις μείωσης της ισχύς με οικονομικά και πολιτικά μέσα. Εδώ φαίνεται ότι άρχισαν να ενσωματώνονται και υβριδικές τακτικές.

Η Ελλάδα ήταν μία περίεργη περίπτωση για τη μεταπολεμική περίοδο. Η εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις, προκάλεσαν το ενδιαφέρον και κυρίως την ανησυχία των δυτικών και αυτό λόγω της γεωπολιτικής της θέσης. Αυτό συνέβη διότι πολύ πριν από την «συμφωνία των ποσοστών» επιρροής μεταξύ Τσώρτσιλ και Στάλιν, η Βρετανία και η ΕΣΣΔ είχαν καταλήξει για τη Βαλκανική, ότι η πρωτοβουλία των κινήσεων για την Ελλάδα άνηκε στη Βρετανία, η οποία ενισχυόταν και από τη γεωγραφία των στρατιωτικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα μετά το 1943. Η Ελλάδα για τη Βρετανία είχε ενδιαφέρον λόγω της σημασίας που είχε η γεωπολιτική της θέση, στον έλεγχο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Ο Στάλιν από την άλλη πλευρά, έδειχνε ενδιαφέρον κυρίως για τις Ευρωπαϊκές χώρες με τις οποίες θα συνόρευε η ΕΣΣΔ, οπότε δεν αμφισβητούσε την πρωτοκαθεδρία των Βρετανών στη Μεσόγειο. Ανησυχία άρχισε τότε να προκαλεί και η πίεση των Σοβιετικών προς την Τουρκία, ένα κράτος με περιορισμένες συμπάθειες, κυρίως λόγω της καιροσκοπικής της στάσης στο Β'ΠΠ. Στις 16 Ιουλίου του 1946, γίνεται η επιτυχημένη δοκιμή της πρώτης ατομικής βόμβας στην έρημο του Alamogoro στο Νέο Μεξικό, οπότε όχι μόνο οι ΗΠΑ δεν χρειάζονται την ΕΣΣΔ για τις επιχειρήσεις εναντίον της Ιαπωνίας, αλλά δεν την επιθυμούσαν πλέον. Αυτό το γεγονός άλλαξε τη στρατηγική των ΗΠΑ.

Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Χάρι Τρούμαν, επηρεασμένος από το «μακρό τηλεγράφημα» του τότε διπλωμάτη στη Μόσχα George Kennan, άλλαξε τακτική και στρατηγική στην αντιμετώπιση των Σοβιετικών και κυρίως των επιδιώξεων αυτών. Οι ΗΠΑ κατέληξαν στην εκτίμηση, ότι η ενίσχυση των Ευρωπαϊκών χωρών με Αμερικανικά κεφάλαια, θα είχαν μεγαλύτερα αποτελέσματα μέσω της συνεργασίας των χωρών, τη λήξη της Γερμανικής κατοχής, την αναστήλωση της Γερμανικής οικονομίας και την επανένταξη της στην Ευρώπη. Πλέον για τις ΗΠΑ η ΕΣΣΔ ήταν αντίπαλος. Ο κίνδυνος εξάπλωσης του κουμμουνισμού, θα οδηγήσει τις ΗΠΑ στις 12 Μαρτίου 1947, στην εξαγγελία του «Δόγματος Τρούμαν» με το οποίο αναλαμβάνουν το ρόλο της ηγέτιδας δύναμης, του «Ελεύθερου Κόσμου». Η υλοποίηση του «Δόγματος Τρούμαν» έγινε μέσω του «Σχεδίου Μάρσαλ» που απευθυνόταν σε όλες τις χώρες της Ευρώπης. Φυσικά δεν έγινε αποδεκτό από την ΕΣΣΔ, που αντέδρασε με τη σύναψη συμφωνιών εμπορίου και οικονομικής συνεργασίας, με τις Βουλγαρία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Γιουγκοσλαβία, Πολωνία και Ρουμανία. Επιπλέον

οργάνωσε τα κουνουνιστικά κόμματα του «Καπιταλιστικού Κόσμου» και ειδικά σε Ιταλία και Γαλλία, που διέθεταν πολύ μεγάλη δύναμη. Στις 4 Απριλίου 1949 ιδρύεται το NATO και εδραιώνεται η παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη, ενώ την ίδια χρονιά αποκτά ατομική βόμβα και η ΕΣΣΔ. Ελλάδα και Τουρκία ήταν από τις πρώτες χώρες που έλαβαν βοήθεια από το «Σχέδιο Μάρσαλ» λαμβάνοντας υπόψη ότι για τις δύο αυτές χώρες αρχικά σχεδιάστηκε. Ο προσανατολισμός των δύο χωρών προς τη δύση είχε κάτι από παραπάνω προσανατολισθεί. Η ένταξη των δύο χωρών στο NATO δεν ήταν τόσο απλή υπόθεση όσο φαίνεται. Αντιρρήσεις είχαν οι Σκανδιναβοί, οι οποίοι προέβαλλαν το απόμακρο των δύο χωρών από το γεωγραφικό χώρο που απευθυνόταν τότε το NATO, προφανώς φοβούμενοι τη δική τους ασφάλεια. Η Βρετανία σχεδίαζε την ίδρυση ενός άλλου ανάλογου οργανισμού για το χώρο της Εγγύς και Μέσης Ανατολής, με ηγετικό ρόλο στην Τουρκία. Οι ΗΠΑ όμως συνεκτιμώντας τον κίνδυνο της Γιουγκοσλαβία και δεδομένης της απόλυτης πρωτοκαθεδρίας τους, αποφάσισαν η Ελλάδα και η Τουρκία να γίνουν πλήρη μέλη του NATO τον Οκτώβριο του 1951. Παράλληλα, το 1949 έρχεται και οριστικός διαμελισμός της Γερμανίας.

Για την εφαρμογή του «Σχεδίου Μάρσαλ», ιδρύεται ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΕΟΣ) για να μετασχηματισθεί το 1960 σε ΟΟΣΑ, και η Ευρωπαϊκή Ένωση Πληρωμών. Στις 18 Απριλίου 1951 έξι χώρες οι Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ολλανδία και ΟΔ Γερμανίας, υπογράφουν τη «Συνθήκη των Παρισίων» με την οποία ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Αυτή ήταν η πρώτη μορφή Ευρωπαϊκής οικονομικής συνεργασίας με Γαλλογερμανικό Άξονα. Στις 25 Μαρτίου του 1957 υπογράφεται από τους 6 της ΕΚΑΧ, η συνθήκη της Ρώμης με την οποία ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και την 1 Ιανουαρίου 1959 αρχίζει να λειτουργεί. Οι εξελίξεις της δεκαετίας του 1950 χαρακτηρίζονται: α). Από την απόφαση των ΗΠΑ, για ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής συνεργασίας και τη μόνιμη πλέον παρουσία τους στην Ευρώπη, β). Από την απουσία των Βρετανών στις δυτικοευρωπαϊκές συνεργασίες, γ). Την αποδοχή από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, εισροής ξένων κεφαλαίων και δ) Ο οικονομικός, στρατιωτικός και περιφερειακός συντονισμός υπό την κάλυψη των πυρηνικών των ΗΠΑ, ότι είναι απολύτως απαραίτητος για την ανάπτυξη και την ευημερία των Ευρωπαϊκών κρατών. Την εποχή εκείνη, ενδιαφέρον παρουσιάζει το δίπολο Γαλλία –Δυτική Γερμανία, με τη Γαλλία να αρνείται να αποδεχθεί τον εν δυνάμει πρωταγωνιστικό ρόλο της Δυτικής Γερμανία στα Ευρωπαϊκά δρώμενα. Η Βρετανία συνειδητοποιεί τα νέα δεδομένα και επιχειρεί τη σύναψη προνομιακών

συμφωνιών με τους έξι της ΕΟΚ, αλλά εκεί βρίσκει την αντίθεση του Στρατηγού Ντε Γκωλ, που στο εντωμεταξύ είχε επιστρέψει στο τιμόνι της Γαλλίας το 1958. Έτσι η Βρετανία μαζί με τους Αυστρία, Δανία, Ελβετία, Νορβηγία, Σουηδία και Πορτογαλία, ιδρύουν την Ευρωπαϊκή Ένωση Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ).

Όσον αφορά τα Βαλκάνια, το 1954 υπογράφεται το Αμυντικό Σύμφωνο μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Γιουγκοσλαβίας, ενώ από το 1951 η Ελλάδα και η Γιουγκοσλαβία αποκατέστησαν διπλωματική επαφή και σιδηροδρομική επικοινωνία, που είχε διακοπή κατά τη διάρκεια του Ελληνικού εμφυλίου. Το 1955 υπογράφεται το Σύμφωνο της Βαγδάτης, μεταξύ των Τουρκία, Ιράκ, Πακιστάν και Μεγάλης Βρετανίας, ενώ εννέα μήνες αργότερα προσχώρησε και το Ιράν. Το Σεπτέμβριο του 1954, ιδρύεται ο SEATO (South East Asia Treaty Organization) με τη συμμετοχή των ΗΠΑ, Μεγ. Βρετανίας, Αυστραλίας, Νέα Ζηλανδίας, Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη και Πακιστάν. Έτσι ολοκληρώνεται η περικύκλωση των ΕΣΣΔ και Κίνας, που στο εντωμεταξύ άρχιζε να αυξάνει επικίνδυνα την ισχύ της. Η Ινδία, η Βιρμανία και η Ινδονησία είχαν επιλέξει την πολιτική των «Ίσων Αποστάσεων». Η «Κρίση του Σουέζ» το 1956 και η αδυναμία αντιμετώπισης της από τη Βρετανία και τη Γαλλία, οδήγησε στην αμετάκλητη εξασθένηση της Βρετανικής επιρροής στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και την άνοδο της επιρροής των ΕΣΣΔ και Κίνας.

Το Κυπριακό ζήτημα

Ένα από τα σοβαρότερα θέματα που προέκυψε και δεν έχει επιλυθεί ακόμα μετά το Β΄ ΠΠ, είναι το Κυπριακό. Το 1950 διενεργείται δημοψήφισμα στην Κύπρο με αίτημα για «Εθνική Αποκατάσταση – Ένωση» με την Ελλάδα. Το αποτέλεσμα ήταν το εκπληκτικό 95,7% υπέρ της ένωσης. Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα στο Κυπριακό ζήτημα την εποχή εκείνη ήταν η απάντηση που έδωσε ο τότε Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Πλαστήρα, Γ. Παπανδρέου στο Δήμαρχο Λευκωσίας μετά το δημοψήφισμα ότι : «Η Ελλάς αναπνέει σήμερα με δύο πνεύμονας, τον μεν Αγγλικόν τον δε Αμερικάνικον, και για αυτό δεν μπορεί λόγω του Κυπριακού να κινδυνεύσει να πάθει ασφυξία». Η κυβέρνηση Παπάγου το 1954 προσφεύγει στον ΟΗΕ και διεθνοποιείται το «Κυπριακό Ζήτημα» χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα, για να οδηγηθούμε στην τριμερή το 1955. Το Κυπριακό πρόβλημα δεν ήταν ένα απλό πρόβλημα αυτοδιάθεσης στα πλαίσια της πάλες ποτέ Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Η συνεχής αναβάθμιση του Στρατηγικού Ρόλου της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ, ως συνδετικός κρίκος αυτού με το «Σύμφωνο της Βαγδάτης», και η πίεση των Αμερικανών για «συμπεφωνημένη λύση» στα πλαίσια της Δυτικής συμμαχίας,

δυσκόλευαν τα πράγματα. Έτσι με το ένα αδιέξοδο να διαδέχεται το άλλο φθάσαμε στην εισβολή του 1974 με την κατάσταση να έχει σχεδόν παγιωθεί.

Η Ελληνική πραγματικότητα

Το τέλος του Β'ΠΠ όπως έχει ήδη αναφερθεί, βρίσκει την Ελλάδα χρεωκοπημένη. Στα χρόνια της κατοχής δόθηκε η ευκαιρία για πολιτική περισυλλογή, επαναπροσδιορισμού των πολιτικών δεσμεύσεων και πρακτικών, των παραδοσιακών αξιών και των νοοτροπιών του Ελληνικού Μεσοπολέμου. Για τους Γερμανούς η Ελλάδα είχε αποκλειστικά γεωστρατηγικό ενδιαφέρον. Η εξόριστη κυβέρνηση του Βασιλέως Γεωργίου κατά τη διάρκεια της κατοχής, βρισκόταν στο Κάιρο υπό απόλυτο Βρετανικό έλεγχο. Σκοπός των Βρετανών για την Ελλάδα ήταν, να επιτύχουν την επαναφορά της μοναρχίας, παράγοντας αξιοπιστία της Βρετανικής επιρροής, να συγκροτήσουν έναν αποτελεσματικό κρατικό μηχανισμό, να εκπαιδεύσουν και να εξοπλίσουν με τη συνδρομή των ΗΠΑ ένα αξιόπιστο αντικομμουνιστικό στρατό, ο οποίος θα ήταν ο εγγυητής όλων των αλλαγών, που ήθελαν να επιτύχουν και θα αντιμετώπιζε οιαδήποτε απειλή σε κάθε επιβουλή εναντίον της. Η εγγύηση αυτή ήταν απαραίτητη για τη σταδιακή απεμπλοκή των δυνάμεών της από την Ελλάδα.

Η Βρετανία έβλεπε σταδιακά την ισχύ της να ελαττώνεται και αυτό οφειλόταν κυρίως στα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε, τα οποία θα κορυφωθούν με τη μεγάλη κρίση στα τέλη του 1946. Έτσι στα κράτη που είχαν επιρροή, επιδίωξη τους ήταν οι δυνάμεις των κρατών, με την οικονομική ενίσχυση των ΗΠΑ και την πολιτική παρουσία της Αγγλίας, να εξασφαλίσουν τη σταθερότητα και το φιλοδυτικό προσανατολισμό των κυβερνήσεων τους. Στην Ελλάδα, τα επεισόδια στην ύπαιθρο συνεχιζόταν μεταξύ των ανδρών του ΕΑΜ και των εθνικών δυνάμεων ασφαλείας. Βρετανοί ελεγκτές υπήρχαν σε όλο το δημόσιο τομέα του μεταπολεμικού, χρεωκοπημένου Ελληνικού κράτους. Επί της ουσίας, καθοδηγούσαν τις εξελίξεις και δύσκολα θα μπορούσαν να κατηγορήσουν οποιονδήποτε άλλον, για τις αποτυχίες ή για τις επισφαλής καταστάσεις. Οι ΗΠΑ σε όλα αυτά ήταν από κοντά διακριτικός παρατηρητής. Στις πρώτες μεταπολεμικές ελεύθερες εκλογές του της 31 Μαρτίου 1946 δεν πήρε μέρος το ΕΑΜ ή άλλη αριστερή δύναμη. Οι εκτιμήσεις όμως εάν συμμετείχε στις εκλογές το τοποθετούν στο 30-35%. Το Σεπτέμβριο του ιδίου έτους (1946) έγινε και το δημοψήφισμα για τη μοναρχία, με το οποίο επέστρεψε ο Βασιλιάς Γεώργιος Β' με ποσοστό 68,3%. Με την επιστροφή του Βασιλέα, εγγυητή των Αγγλικών συμφερόντων, η Βρετανία προσέβλεπε να αποσύρει τις δυνάμεις της και να

επανέλθει στο προπολεμικό πλαίσιο ελέγχου των Ελληνικών δεδομένων. Όμως η κλιμάκωση των ενόπλων συγκρούσεων και η χαώδης κατάσταση της οικονομίας, απαιτούσε τη συνέχιση της παρουσίας της Βρετανίας, προκειμένου να εξασφαλισθούν τα συμφέροντά της. Έτσι καταλήγουμε στον εμφύλιο μέχρι το 1949. Οι ΗΠΑ τον Οκτώβριο του 1946, εκδηλώνουν πρόθεση ανάμειξης στα Ελληνικά δρώμενα, η οποία προέκυψε μετά από την αδυναμία συνέχισης των Βρετανών αφενός και αφετέρου λόγω απειλής των συμφερόντων τους. Η ανάμειξη των ΗΠΑ και η αλλαγή φρουράς με του Άγγλους, έγινε με την εφαρμογή του «Δόγματος Τρούμαν». Η επέμβαση των ΗΠΑ, δεν επέτρεπε καμία περίπτωση επικράτησης των δυνάμεων του ΚΚΕ, διότι τόσο ο εξοπλισμός, η στρατιωτική και οικονομική βοήθεια προς την Ελλάδα όσο και η παντελής έλλειψη ενδιαφέροντος από τον Στάλιν οδήγησαν στην επικράτηση των εθνικών δυνάμεων. Η Επέμβαση των ΗΠΑ στην Ελλάδα ήταν η πρώτη μεταπολεμική επέμβαση των ΗΠΑ με τον νέο τους ρόλο.

Το νέο Σύνταγμα στην Ελλάδα ήρθε το 1952, ο εκσυγχρονισμός του κράτους ξεκίνησε με σαφώς πιο γρήγορους ρυθμούς. Πλέον ήταν κατανοητό σε κάθε πλευρά που άνηκε η Ελλάδα. Το 1952 όπως ήδη έχει αναφερθεί η Ελλάδα έγινε μέλος του ΝΑΤΟ. Από το 1952 και μέχρι το 1963 υπήρχε πολιτική σταθερότητα στην Ελλάδα οπότε και συντελέστηκαν αλματώδη επιτεύγματα σε όλους τους τομείς. Σημαντική στιγμή είναι η 8 Ιουνίου 1959 όπου η Ελλάδα γίνεται η πρώτη χώρα που υπέβαλλε αίτηση για τη σύνδεσή της με την ΕΟΚ. Η επίσημη υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης έγινε στις 9 Ιουλίου 1961 με εφαρμογή την 1 Νοεμβρίου 1962. Τελικός στόχος η πλήρη ένταξη. Εδώ ίσως είναι μία από τις κομβικότερες στιγμές της Ελληνικής ιστορίας, διότι η Ελλάδα κάνει πλέον στροφή προς την Ευρωπαϊκή προοπτική. Το αίτημα για πλήρη ένταξη θα γίνει αμέσως μετά την μεταπολίτευση στις 12 Ιουνίου 1975. Η «Συνθήκη Προσχώρησης» υπεγράφη στο Ζάππειο Μέγαρο στις 28 Μαΐου 1979 με ισχύ από την 1 Ιανουαρίου 1981. Η ένταξη δεν ήταν εύκολη διαδικασία. Χρειάστηκαν επίπονες διεργασίες και διπλωματικές ενέργειες. Η ένταξη ήταν αποκλειστική επιτυχία του Κων/νου Καραμανλή ο οποίος τονίζοντας τα γεωπολιτικά δεδομένα, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες της Ελλάδας, πέτυχε την πλήρη ένταξη, που εγγυάται πλέον την ασφάλεια της πατρίδας μας. Σημαντικό ρόλο και σε αυτό έπαιξαν οι ΗΠΑ, διότι φοβούμενοι ντόμινο αρνητικών εξελίξεων για εκείνους, δεν μπορούσαν να αφήσουν την Ελλάδα μετέωρη. Η Ευρωπαϊκή πολιτική, προοπτική και πορεία, κατά ένα περίεργο τρόπο, δεν διαταράχθηκε από τις Ελληνικές κυβερνήσεις από τις 8 Ιουνίου 1959, ούτε ακόμα και από τη Δικτατορία 1967-1974.

Από την ένταξη της Ελλάδος στην ΕΟΚ και μετέπειτα Ευρωπαϊκή Ένωση, η χώρα διανύει μία περίοδο παρατεταμένης ειρήνης. Αν και στις δεκαετίες '80 και '90, θα μπορούσε να έχει συντελεσθεί ένα οικονομικό θαύμα, ωστόσο η διαχείριση των κοινοτικών κονδυλίων, έφεραν πρόσκαιρη ευημερία και όχι την επιθυμητή ανάπτυξη. Η οικονομική κρίση του 2008 ήρθε να ολοκληρώσει την κατηφόρα ή κατ' άλλους να μας αφυπνίσει και να μας επανεκκινήσει. Σε όλα τα χρόνια αυτά, υπήρχε πολιτική σταθερότητα με σταθερή Ευρωπαϊκή πορεία, που οριστικοποιήθηκε με την ένταξή μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

Ο πόλεμος στη Συρία ήταν ένα ακόμα γεγονός, που προκάλεσε ή απλώς επιτάχυνε μία ακόμη κρίση με την Τουρκία, επιβεβαιώνοντας για ακόμη μία φορά, πόσο επηρεάζει η γεωγραφία τη χώρα μας. Το Μάρτιο του 2011, ξεκίνησαν οι διαμάχες στη Συρία υπό μορφή διαμαρτυριών, για να γενικευθούν οι συρράξεις σε όλη σχεδόν την επικράτεια, με έμφαση στα ανατολικά και βορειοανατολικά σύνορα με το Ιράκ. Στον πόλεμο αυτό εμπλέκονται, οι ΗΠΑ, η Ρωσία, κράτη της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής, η Τουρκία, ισλαμικές οργανώσεις, δίνοντας στις συγκρούσεις αυτές το χαρακτήρα «πολέμου διά αντιπροσώπων (proxy war). Μία σύγκρουση με πολλούς αποδέκτες, πολλούς δρώντες, κρατικούς και μη, για διαφορετικό λόγο ο καθένας, με διαφορετικούς επιδιωκόμενους σκοπούς²², έφεραν την πατρίδα μας μπροστά σε μία πρωτοφανή προσφυγική κρίση. Το 2015 το φαινόμενο αυτό εργαλειοποιήθηκε από την Τουρκία, στέλνοντας χιλιάδες μετανάστες από κάθε σημείο του πλανήτη στη χώρα μας και κατ' επέκταση στην ΕΕ, υπό το πρόσχημα των προσφυγικών ροών από τον πόλεμο της Συρίας. Η Ελλάδα στην αρχή έδειξε μία αδύναμη στάση με αποτέλεσμα να εισέρχονται δυσανάλογα μεγάλος αριθμός προσφύγων και μεταναστών, για την έκταση και τον πληθυσμό της Ελλάδας. Για να αντιληφθούμε καλύτερα το μέγεθος του προβλήματος και κυρίως της απειλής, αρκεί μία απλή ανάγνωση των στατιστικών του ΟΗΕ²³. Η Τουρκία είναι παγκοσμίως η κυριότερη χώρα υποδοχής, ενώ οι κυριότερες χώρες προέλευσης είναι οι Συρία και το Αφγανιστάν. Και ενώ θα περίμενε κανείς ο κύριος όγκος να είναι πρόσφυγες από

²² Στον πόλεμο αυτό ενδεικτικά παραθέτουμε ότι οι ΗΠΑ ανταγωνίζονταν τη Ρωσία ακόμα και αν σε κάποιες περιπτώσεις συνεργάστηκαν στον τομέα των πληροφοριών για να αντιμετωπισθεί ο κοινός εχθρός τους που ήταν ο ISIS, οι σουνίτες υποστηριζόμενη από τα θεοκρατικά κράτη της Μέσης Ανατολής (π.χ Σαουδική Αραβία, Κατάρ) εναντίον των σιϊτών που υποστηρίζονται από το Ιράν, η Τουρκία εναντίον των Αράβων λειτουργώντας ως την πάλε ποτέ Οθωμανική αυτοκρατορία επιδιώκοντας την αποκατάσταση της κυριαρχίας των Οθωμανών, των οποίων θεωρούνται συνεχιστές.

²³ <https://www.unhcr.org/gr/%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC>, (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021)

τη Συρία εντούτοις οι Σύριοι πρόσφυγες αποτελούν μόνο το 6,2% των ροών που είναι πραγματικά πρόσφυγες²⁴. Τα πρωτεία έχουν μετανάστες από το Αφγανιστάν και τη Σομαλία. Παράλληλα οι αιτήσεις ασύλου στη χώρα μας, συνεχώς αυξάνονται²⁵ που σημαίνει ότι όλο και περισσότεροι μετανάστες παραμένουν στη χώρα μας. Η Τουρκία χρησιμοποιώντας τους πρόσφυγες-μετανάστες, προκάλεσε μία πρωτοφανή κρίση με την Ελλάδα το καλοκαίρι του 2020. Στην κρίση αυτή, η Ελλάδα αντέδρασε με ασυνήθιστη για την Τουρκία δυναμική και ένταση, με αποτέλεσμα να μην επιτύχει τους σκοπούς της η Τουρκία. Έκτοτε, η Ελλάδα εξοπλίζεται, χτίζει ισχυρές συμμαχίες (Ελλάδα-Γαλλία), αναβαθμίζεται γεωπολιτικά, ισχυροποιείται σε όλους του τομείς, φέρνοντας έτσι την Τουρκία σε μειονεκτική θέση. Η Τουρκία από την άλλη ενώ είναι μέλος του ΝΑΤΟ, οι σχέσεις της με τις ΗΠΑ είναι σε κρίση, ενώ οι σχέσεις της με τη Ρωσία, συνεχώς αναβαθμίζονται, ειδικά στον στρατιωτικό τομέα. Ίσως τελικά η Τουρκία να μην μπορέσει να παίξει για ακόμα μία φορά το «χαρτί» του «Επιτήδειου Ουδέτερου».

Η Ελλάδα στον Κόσμο

Η Ελλάδα από ιδρύσεως της, δεν διέθετε ποτέ ισχυρή και ανεξάρτητη οικονομία. Πάντοτε εξαρτιόταν από εξωτερική χρηματοδότηση και δανεισμό. Το δυνατότερο χαρτί που είχε, ήταν η γεωπολιτική της θέση και οι ένοπλες δυνάμεις της. Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, με τον Β΄ΠΠ να είναι προ των πυλών, κάθε κράτος στην περιοχή της Ευρώπης προετοιμαζόταν. Η ισχύς κάθε κράτους δοκιμαζόταν, ενώ ταυτόχρονα προετοιμαζόταν και για τον επικείμενο ανταγωνισμό. Η γεωγραφία και το εθνικό συμφέρον των κρατών, επιβάλλουν συμμαχίες. Ο Β΄ΠΠ ξεσπά και διεξάγεται στο δίπολο μεταξύ των δυνάμεων του άξονα και Συμμάχων (εικόνα 2).

Ο Β΄ΠΠ, έφερε στο προσκήνιο τις ΗΠΑ. Η λήξη του όμως, έφερε στο προσκήνιο και την ΕΣΣΔ, η οποία μελετώντας τη διεθνή συμπεριφορά των ΗΠΑ και επενδύοντας στον μέχρι τότε απομονωτισμό των ΗΠΑ, πίστευε ότι με την ήττα των ναζί, θα επέστρεφαν στην ασφάλεια που τους εξασφάλιζε η γεωγραφία τους και στον πόλεμο κατά της Ιαπωνίας. Η ατομική βόμβα όμως, επέφερε μεγάλες αλλαγές στην έννοια της ισχύος. Οι ΗΠΑ που δεν χρειαζόταν πλέον την ΕΣΣΔ για τις επιχειρήσεις κατά των Ιαπώνων, αναθεωρούν τη στάση τους, βγαίνουν από τον απομονωτισμό τους και θέτουν τον εαυτό τους προστάτες του «ελεύθερου κόσμου». Λάθος εκτίμηση

²⁴ http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#_ga=2.170069539.224784230.1633853450-654172830.1633853450 (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021)

²⁵ https://www.europarl.europa.eu/infographic/welcoming-europe/index_el.html#filter=2020-el (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021)

έκαναν και οι ΗΠΑ για την ΕΣΣΔ, διότι πίστευαν ότι θα συνεργαζόταν στον οικονομικό και εμπορικό τομέα, για την αναστύλωση και τον εκσυγχρονισμό τους. Οι ΕΣΣΔ επιπλέον, υπολόγιζε τόσο στα κουμμουνιστικά αντάρτικα στις διάφορες χώρες όπως στην Ελλάδα, όσο και στα κουμμουνιστικά κόμματα και οργανώσεις ανά την Ευρώπη, όπως στην Ιταλία και τη Γαλλία, προκειμένου να ελέγχουν τις κοινωνίες. Η Ελλάδα είχε ταχθεί μετά τη συμφωνία Τσώρτσιλ-Στάλιν για τις σφαίρες επιρροής εκεί που παραδοσιακά άνηκε, σε αυτή της Αγγλίας και μετέπειτα των δυτικών. Ο Τσώρτσιλ ήθελε την Ελλάδα στο πλευρό της Αγγλίας, διότι έτσι εξασφαλιζόταν τα συμφέροντα των Βρετανών στη Μεσόγειο και ιδιαίτερα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία δεν τους απασχόλησε και ως «Επιτήδειος Ουδέτερος» μόλις στο τέλος του Β'ΠΠ τάχθηκε υπέρ των συμμάχων. Έτσι διαμορφώθηκε ο χάρτης επιρροών της Ευρώπης μεταπολεμικά, όπως φαίνεται στην εικόνα 3. Ο κόσμος όπως διαμορφώθηκε μετά τον Β'ΠΠ, από τις επιρροές του δίπολου ΗΠΑ-ΕΣΣΔ, φαίνεται στην εικόνα 4. Ο Κόσμος είχε χωριστεί στα δύο. Η Ελλάδα, κατά ένα περίεργο τρόπο, βρισκόταν και ακόμα βρίσκεται, σε ένα περίεργο σταυροδρόμι, που συνδέει την Ευρώπη με την Ασία, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Χωρίς την Ελλάδα σπάει η ασπίδα προστασίας που σχηματίζεται από την περικύκλωση των Σοβιετικών και των συμμάχων τους. Η συμπλήρωση και η ολοκλήρωση της περικύκλωσης των Σοβιετικών, έρχεται με το σύμφωνο της Βαγδάτης το 1955 (εικόνα 5). Με τον τρόπο αυτό σχεδιάστηκε η απομόνωση των Σοβιετικών και κατ' επέκταση του κουμμουνισμού. Κοιτάζοντας προσεκτικά τους χάρτες στις εικόνες 4 και 5, αντιλαμβανόμαστε ότι η κατάταξη της Ελλάδος στο Ανατολικό μπλόκ ήταν αδύνατη για τις ΗΠΑ, διότι μετά την Ελλάδα θα ακολουθούσαν σε μορφή ντόμινο η Ιταλία και η Γαλλία, που είχαν ισχυρά κουμμουνιστικά κόμματα. Στην ουσία χανόταν όλη η Ευρώπη.

Εάν θεωρήσουμε ότι όλος ο κόσμος είναι ένα σύστημα, η Ευρώπη είναι ένα υποσύστημα αυτού, όπως και η Ανατολική Μεσόγειος. Στο υποσύστημα της Ευρώπης εντάσσεται το υποσύστημα της Βαλκανικής που εφάπτεται-γειτνιάζει και επικαλύπτεται με το υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου. (εικόνα 6). Παρατηρώντας την αλληλοκάλυψη των συστημάτων, παρατηρούμε και ταυτόχρονα βεβαιωνόμαστε, γιατί η γεωγραφία και η γεωπολιτική αξία της Ελλάδας, ήταν το μόνο χαρτί που είχε. Μετά το Β'ΠΠ και ειδικότερα το 1947, η κατάσταση χειροτερεύει για την Ελλάδα. Η Βρετανία έχει σχεδόν χρεοκοπήσει και αναπνέει από τα δάνεια των ΗΠΑ που ήρθαν για να μείνουν στην Ευρώπη. Έτσι το 1947 μετά από

την αδυναμία της Βρετανίας να διαχειρισθεί τα τεκταινόμενα και τον εμφύλιο στην Ελλάδα, αναγκαστικά και σχεδόν εκβιαστικά, τη διαδέχονται οι ΗΠΑ, που φοβούμενη ασφάλεια της πατρίδος μας, επιτάσσει τις επιλογές της. Η συνοχή των συστημάτων επιτυγχάνεται. Το 1949 τελειώνει ο Εμφύλιος και το 1952 η Ελλάδα υπό την απειλή ντόμινο, από την τυχόν κατάρρευση της Ελλάδας, που επέφερε σπάσιμο της γεωγραφικής συνοχής που συγκρατεί την ΕΣΣΔ, χρηματοδοτούν, αναδιοργανώνουν, και ανασυγκροτούν την Ελλάδα μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ που υλοποιεί το Δόγμα Τρούμαν. Μαζί με την Ελλάδα και μέσω του σχεδίου Μάρσαλ, αναδιοργανώνεται και ανασυγκροτείται όλη η Δυτική πλέον Ευρώπη. Για πολλούς είναι η αρχή του Ψυχρού Πολέμου. Η ανύπαρκτη Εθνική Ισχύς καταδεικνύει την αναγκαιότητα να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ μαζί με την Τουρκία. Η συνοχή των συστημάτων εδραιώνεται μέσω του ΝΑΤΟ. Η Ελλάδα συνεχίζει να είναι η μοναδική χώρα, που δεν έχει κοινά γεωγραφικά σύνορα, με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Το Σχέδιο Μάρσαλ, ανασυγκρότησε την Ευρώπη και τη Γερμανία, κατόπιν απόφασης των ΗΠΑ και παρά τις αντιδράσεις τόσο των Βρετανών όσο και των Γάλλων. Οι ΗΠΑ ως μόνη υπερδύναμη και χρηματοδότης, προώθησε τη συνεργασία των κρατών. Η Βρετανία αποστασιοποιείται από τις Ευρωπαϊκές διεργασίες και σχηματίζεται πλέον ο Γαλλογερμανικός Άξονας, που θα οδηγεί τις ευρωπαϊκές εξελίξεις με τις ευλογίες των ΗΠΑ. Στις 18 Απριλίου 1951 έξι χώρες οι Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ολλανδία και ΟΔ Γερμανίας, υπογράφουν τη «Συνθήκη των Παρισίων» με την οποία ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Αυτή ήταν η πρώτη μορφή Ευρωπαϊκής οικονομικής συνεργασίας με Γαλλογερμανικό Άξονα. Η ΕΟΚ θα γίνει πραγματικότητα στις 1 Ιανουαρίου 1959 από τις Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ολλανδία και ΟΔ Γερμανίας, μία προοπτική που ενισχύεται από τις ΗΠΑ. Η Βρετανία δεν συμμετέχει λόγω συμμετοχής της Γερμανίας και μαζί με Αυστρία, Δανία, Ελβετία, Νορβηγία, Σουηδία και Πορτογαλία ιδρύει την Ευρωπαϊκή Ένωση Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) (εικόνα 7). Στην Ευρώπη ξεκινά πλέον, η συνεργασία των κρατών.

Στην Ευρώπη όμως, ενώ δημιουργούνται σχηματισμοί συνεργασιών, δημιουργείται ένα δίπολο μέσα στους κόλπους της. ΕΟΚ και ΕΖΕΣ. Η χρηματοδότηση των ΗΠΑ τελειώνει και η Ελλάδα πρέπει να σταθεί στα πόδια της. Συνεχίζει όμως να έχει ανάγκη από χρηματοδότηση. Έχει κάνει πρόοδο αλλά συνεχίζει η Εθνική Ασφάλεια και κυρίως η Ισχύς της, να είναι τι επιδιωκόμενο. Το Κυπριακό έρχεται στο προσκήνιο και οι σχέσεις με τη Βρετανία πλέον, δεν είναι οι

καλύτερες. Οι ΗΠΑ ενισχύουν την προοπτική ένταξης της Ελλάδος στην ΕΟΚ. Επιπλέον οι ΕΟΚ διαθέτει χρηματοδότηση και αγροτική προοπτική. Έτσι η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα που συνδέεται με την ΕΟΚ στις 9 Ιουλίου 1961. Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν η Ελλάδα θα μείνει προσηλωμένη στην Ευρωπαϊκή προοπτική, τακτική που ακολουθείται μέχρι σήμερα. Η εισβολή στην Κύπρο, αν και μελανό κομμάτι της ιστορίας, δεν θα διαταράξει την ευρωπαϊκή προοπτική. Η συνοχή του υποσυστήματος Βαλκανίων και Ανατολικής Μεσογείου είναι θεμελιώδης και δεν μπορεί να διακινδυνευτεί. Η Εθνική ασφάλεια όμως απειλείται από την Τουρκία. Άρα η πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ εξασφαλίζει αυτή την ασφάλεια. Επιπλέον συνεχίζει να εξασφαλίζει τη συνοχή του αναχώματος κατά της ΕΣΣΔ, αλλά δημιουργεί και ένα τείχος προστασίας κατά της Τουρκίας. Ίσως όμως το πιο σημαντικό, είναι οι δομικές αλλαγές που θα επιβληθούν να γίνουν στο εσωτερικό του κράτους, για να εναρμονιστεί με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΟΚ.

Το πρόβλημα της Ελλάδος ήταν η εθνική ισχύς και η εθνική ασφάλεια. Μέσα από το Εθνικοκεντρικό σύστημα του ρεαλισμού εξασφάλισε την ύπαρξη της. Η γεωγραφική της θέση, ήταν και είναι η δύναμη και η ανησυχία της. Η ένταξη της στην ΕΟΚ προϋπόθετε τη συνεργασία των κρατών, αλλά και την εκχώρηση εξουσιών, που θα επέφεραν κοινά και αμοιβαία οφέλη, όπως στην οικονομία, την ασφάλεια, την υγεία, το περιβάλλον κτλ. Οι πολιτικοί που κυβέρνησαν τη χώρα, ανεξαρτήτως της εσωτερικής πολιτικής που ακολουθούσαν, που πολλές φορές έφθαναν ακόμα και στα όρια του λαϊκισμού χρησιμοποιώντας ακόμα και το αφήγημα της εξόδου από την ΕΟΚ για ψηφοθηρικούς λόγους, παρέμεναν σταθεροί στην Ευρωπαϊκή πολιτική και προοπτική, όπως επέτασσε η ρεαλιστική προσέγγιση. Η γεωγραφία της πατρίδος μας τελικά καθόρισε την πολιτική της, που δυστυχώς η ευτυχώς, δεν είχε πολλές επιλογές. Αυτό όμως πολλές φορές κόστισε ακόμα και σε εδάφη, όπως συνέβη στην περίπτωση της Κύπρου.

Η Ελλάδα στο μέλλον

Για να ανιχνεύσουμε τη θέση της χώρας μας στο μέλλον, πρέπει να τη δούμε από «ψηλά» και όχι μέσα σε στενά πλαίσια. Η χώρα μας βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης και της ΕΕ. Βρίσκεται εκεί που πλέον συναντούνται γεωπολιτικά η Ανατολή με τη Δύση, η Ευρώπη με το Ισλάμ και πλέον στον ανταγωνισμό Ρωσίας και ΗΠΑ που διακρίνεται με φόντο την Τουρκία. Έχουν συντελεστεί μεγάλες αλλαγές, που ίσως όχι πολύ παλαιότερα αλλά, μόλις πέντε χρόνια πριν, θα μας φαινόταν αδιανόητες. Η Κίνα πλέον είναι μία υπερδύναμη σε όλους του τομείς. Έχει

κατακτήσει οικονομικά, πολλές περιοχές του πλανήτη, ακόμα και στην Αφρική. Η Ινδία αναδεικνύεται, αναπτύσσεται και φαίνεται να είναι το αντίβαρο στην Κίνα. Οι ΗΠΑ αλλάζουν τακτική και αρχίζουν να αποχωρούν από τα πεδία των μαχών και των αντιπαραθέσεων. Επιλέγουν μία περισσότερο «υβριδική» αντιμετώπιση των προβλημάτων στον κόσμο. Χαρακτηριστικό της νέας τακτικής, η αποχώρηση από το Αφγανιστάν. Μέχρι τώρα στο Αφγανιστάν υπήρχαν οι «κακές» ΗΠΑ. Μετά την αποχώρηση όμως των ΗΠΑ, που στην πραγματικότητα λίγοι την περιμένανε, προκλήθηκε εσωτερική παλινδρόμηση. Οι Ταλιμπάν που κατέλαβαν την εξουσία, δεν φαίνεται να μπορούν να αντεπεξέλθουν στα οικονομικά προβλήματα. Επιπλέον απειλείται με νέο εσωτερικό σπαραγμό, μεταξύ του ISIS και των Ταλιμπάν, που ιδεολογικά είναι αντίθετη. Μέχρι τώρα οι αντιπαλότητες αυτές δεν ήταν εμφανείς, λόγω του κοινού εχθρού που ήταν οι «κακές» ΗΠΑ. Οι μεταναστευτικές μουσουλμανικές ροές από το Αφγανιστάν μέσω Τουρκίας, συνεχίζονται για την Ευρώπη τόσο μέσω της Ελλάδος όσο και μέσω Λεθκορωσίας. Η Ρωσία τελικά έκανε την «έξοδο» της προς τις θερμές θάλασσες, και σταθεροποίησε την παρουσία της στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, μέσω των σοβαρών δυνάμεων που διατηρεί πλέον στη Συρία.

Η Τουρκία δείχνει να έχει χάσει τον προσανατολισμό της και δυστυχώς ή ευτυχώς, δεν ξέρει που να δείξει το δυναμισμό της, εάν φυσικά μπορεί να τον δείξει ακόμα. Η Τουρκία είναι η πιο περίεργη περίπτωση και δυστυχώς η κύρια απειλή μας. Όλα πηγάζουν από την Οθωμανική της καταγωγή. Συμπεριφέρεται ως αυτοκρατορία, που δεν είναι πια. Επιθυμεί την αναστήλωση της και στο εγχείρημά της αυτό, τους έχει όλους απέναντί της. Χαρακτηριστική ενέργεια αυτοκρατορικής εγωιστικής συμπεριφοράς, ήταν η κατάρριψη του ρωσικού αεροσκάφους Sukhoi-25M, στις 24 Νοεμβρίου 2015, όταν αυτό επιχειρούσε στα σύνορα Συρίας-Τουρκίας, κατά Τουρκμένων ανταρτών. Η κατάρριψη πραγματοποιήθηκε από τουρκικό F-16. Αυτό προκάλεσε την οργή της Ρωσίας που επέβαλε αυστηρότατες κυρώσεις κατά της Τουρκίας. Αποτέλεσμα αυτών ήταν η συγγνώμη του Τούρκου προέδρου στις 28 Ιουνίου 2016. Έκτοτε «μυστηριωδώς» αναθερμάνθηκαν οι σχέσεις Ρωσίας-Τουρκίας, η Τουρκία αγόρασε αντιπυραυλικό σύστημα S-400 από τη Ρωσία, κατασκευάζεται πυρηνικός σταθμός στο Ακουγιού Ρώσικης κατασκευής και συμφερόντων, ενώ οι σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ συνεχώς χειροτερεύουν. Από τις ενέργειες της Ρωσίας κατά της Τουρκίας, η οποίες ήταν απολύτως σύμφωνες με το νέο δόγμα επιχειρήσεων της Ρωσίας του «Δόγματός Γκερασίμοφ», κατάφερε να αρχίσει να υπονομεύει τη συνοχή

του NATO, δεδομένου ότι η Τουρκία αρχίζει και απομακρύνεται. Άρα η απομόνωση της Ρωσίας ως διάδοχη κατάσταση της ΕΣΣΔ, έχει αρχίσει να διασπάται. Ακόμα και στον πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ το 2020, που η Τουρκία προσπάθησε να παίξει ρυθμιστικό παράγοντα, δεν τις επιτράπηκε από τη Ρωσία, όπως άλλωστε επιβάλλει το δόγμα «Πριμακόφ». Επιπλέον ούτε στη Λιβύη η ανάμειξή της είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Όταν μάλιστα η κατάσταση στη Λιβύη, άρχισε να γίνεται επικίνδυνη από την ανάμειξη της Τουρκίας, η επέμβαση της Γαλλικής πολεμικής αεροπορίας, ήταν καταλυτική.

Η Ευρώπη δεν είναι πλέον η ίδια. Μετά την έξοδο της Βρετανίας από την ΕΕ (Brexit) στις 1 Φεβρουαρίου 2020, οι χώρες ψάχνουν νέες ισορροπίες. Η Γερμανία χαμένη στις δικές της ανασφάλειες, φαίνεται να είναι κατώτερη των καιρών, δεν φαίνεται ούτε να θέλει, αλλά ούτε και να μπορεί να είναι πρώτη στην Ευρώπη. Μάλλον επιβεβαιώνει την άποψη ότι «είναι πολύ για να είναι δεύτερη και λίγο για να είναι πρώτη». Η Γαλλία του Μακρόν από την άλλη, δείχνει ένα δυναμισμό, μία αποφασιστικότητα, που έλειπε από την Ευρώπη. Δείχνει να αναλαμβάνει ηγετικές πρωτοβουλίες. Δυστυχώς όμως η ΕΕ είναι πολύ αργή στις αποφάσεις της. Το δείχνει αυτό σε κάθε δυσκολία όπως στην οικονομική κρίση του 2015, αλλά και στην αντιμετώπιση της πανδημίας του Covid-19. Στο πλαίσιο αυτό οι σχέσεις Γαλλίας-Βρετανίας ειδικά μετά τη συμφωνία AUKUS²⁶, είναι εκεί που ήταν πάντα και επιβάλλεται από τη γεωγραφική αναγκαιότητα συνύπαρξης. Η Τουρκία ήταν και συνεχίζει να είναι το «χαϊδεμένο» παιδί της Βρετανίας, ενώ οι σχέσεις Τουρκίας – Γαλλίας λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων είναι οριακές, χωρίς προοπτικές βελτίωσης. Γαλλία και Ελλάδα έρχονται πλέον πολύ κοντά, ειδικά μετά την Ελληνογαλλική συμφωνία²⁷²⁸ και τις πολιτικές πρωτοβουλίες των δύο χωρών, για την Ευρωπαϊκή Αμυντική και Στρατηγική Αυτονομία.

²⁶ AUKUS; Australia – United Kingdom – USA. Είναι η συμφωνία μεταξύ των τριών αυτών χωρών, που σκοπό έχει την αναχαίτιση της Κίνας. Ανακοινώθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2021 και είχε ως αποτέλεσμα την ακύρωση συμφωνίας προμήθειας στρατιωτικού υλικού αξίας 80 δις €, μεταξύ Γαλλίας και Αυστραλίας. Το υλικό αυτό αντικαταστάθηκε από Αμερικάνικο, με αποτέλεσμα να ψυχρανθούν και οι σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Γαλλίας

²⁷ https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/02_%CE%91%CE%A3%CE%A5%CE%A1%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%9F%CE%93%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91.pdf (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021)

²⁸ https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/01_%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%9F%CE%

Η Ελλάδα στο σύγχρονο πλέον περιβάλλον, με τη γεωγραφία να προσανατολίζει τις δυνατές επιλογές της, υπάρχει μία Τουρκία που προσπαθεί να καταστήσει τον εαυτό της ηγεμόνα, όχι μόνο της Νοτιανατολικής Μεσογείου, αλλά όλης της περιοχής που κάποτε επεκτείνονταν οι οθωμανική αυτοκρατορία (εικόνα 8). Το «σύμφωνο της Βαγδάτης» (εικόνα 5), έχει πάψει να υπάρχει προ πολλού, Το NATO και κατ' επέκταση οι ΗΠΑ δεν ελέγχουν την Τουρκία, που η Ρωσία χρησιμοποιώντας υβριδικές τακτικές έχει εισχωρήσει. Οι ΗΠΑ έχουν αρχίσει να αποχωρούν από τα δύσκολα πεδία που δεν υπάρχει προοπτική, όπως αυτό του Αφγανιστάν και επικεντρώνονται στον ανταγωνισμό με την Κίνα, φοβούμενη πάντα την «παγίδα του Θουκυδίδη»²⁹ στον ανταγωνισμό τους με την Κίνα. Εξοικονομεί δυνάμεις και φαίνεται ότι στηρίζει συμμαχίες υγιείς όπως Ελλάδας – Γαλλίας. Ίσως να έχει αποδεχτεί σιωπηρά προς το παρόν, τη μετατόπιση των ορίων του NATO από την Τουρκία στο Αιγαίο. Ο εξοπλισμός της Ελλάδας με οπλικά συστήματα τελευταίας γενιάς και τεχνολογίας, αυτό καταδεικνύει. Επιπλέον η μετατόπιση των ισλαμιστών μαχητών του ISIS από τη Συρία στο Αφγανιστάν και στις υποσαχάριες χώρες [SAHEL(εικόνες 9,10)] δείχνουν ότι ο ισλαμικός κλοιός για την Ευρώπη, απλά διευρύνεται και ενισχύεται.

Ταυτόχρονα ήρθε και η πανδημία του Covid-19, που κατέδειξε σημαντικά προβλήματα στην αντιμετώπιση της, ακόμα και από προηγμένες και οικονομικά εύρωστες χώρες όπως η Γερμανία. Η Ελλάδα πρωτοπόρησε στην αντιμετώπιση της πανδημίας, προσαρμόστηκε γρήγορα στα νέα δεδομένα, μετασχηματίστηκε, εκσυγχρόνισε ψηφιακά το κράτος, με αποτέλεσμα να γίνει ακόμα μία φορά γνωστή στον κόσμο, μετά την οικονομική κρίση του 2015, αλλά για διαφορετικό τελείως λόγο. Αποτελεί μία από τις χώρες πρότυπο στην αντιμετώπιση της πανδημίας, αλλά πλέον και στην ψηφιακή διακυβέρνηση.

Εάν υποστηρίζαμε ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται, θα λέγαμε ότι ίσως η εποχή προσομοιάζει με αυτή του 1958, σε μία Ευρώπη χωρίς τη Βρετανία, και τη Γαλλία να βρίσκεται σε ηγετικό ρόλο. Με τη γεωγραφία να είναι «αμείλικτη» και να καθορίζει εν πολλύς τις επιλογές μας, η Ελλάδα θα συνεχίζει να απειλείται από την Τουρκία. Εξοπλίζεται στρατιωτικά και συνάπτει συμμαχίες, ώστε να μπορεί να αναπτύσσεται οικονομικά. Οι μεταναστευτικές ροές θα συνεχίσουν να την απειλούν,

[93%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91.pdf](#) (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021)

²⁹ Allison, Graham, Σε Τροχιά Πολέμου, (Αθήνα: Πεδίο, 2020).

διότι είναι ένας τρόπος «ειρηνικής εισβολής». Ταυτόχρονα η Αφρική είναι ο χώρος των επόμενων ροών. Εάν δεν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε μία νέα ανθρωπιστική κρίση, τότε θα πρέπει να αντιμετωπίζονται οι απειλές αυτές, όσο γίνεται μακρύτερα από τις «εστίες» μας, όπως στην περίπτωση των χωρών του Σαχέλ. Η Ελλάδα είναι μικρή, αλλά σε κομβικό γεωγραφικό σημείο. Έχοντας σταθερή πορεία, και εκμεταλλευόμενοι τα λάθη των άλλων, είναι δυνατόν να είμαστε ο μοναδικός σταθερός πυλώνας σταθερότητας της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και κατά συνέπεια ρυθμιστής των εξελίξεων. Αυτό βέβαια απαιτεί και από μέρους μας μεγάλες προσαρμογές. Εάν δεν προσαρμοσθούμε όμως στα νέα δεδομένα, απλώς θα ακολουθούμε ουραγοί. Διαφαίνεται όμως, ότι η Ελλάδα στην επόμενη πενταετία θα είναι μια διαφορετική χώρα. Απαραίτητο όμως η κατανόηση και η προσαρμογή των Ελλήνων στα νέα δεδομένα και στο νέο τους γεωπολιτικό ρόλο.

Οι διαφαινόμενες απειλές του μέλλοντος για την Ελλάδα

Οι τακτικές των μαχών του Β'ΠΠ, όπου παρατασσόταν και μάχονταν μεγάλες μονάδες, έχουν περάσει. Οι απειλές όμως παραμένουν οι ίδιες. Απλώς έχουν αλλάξει προσωπείο. Η Ελλάδα στον 21ο αιώνα μέχρι τώρα, έχει αντιμετωπίσει μία οικονομική κρίση (2008), μία ανθρωπιστική κρίση (2009), μία πανδημία διαρκείας (2019), αλλά και μία πρωτοφανή κρίση φυσικών καταστροφών με τις πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2021. Επιπλέον, έχει αποτρέψει το 2020 ένα δεύτερο κύμα μεταναστών και κατέστησε σαφές την πρόθεση της αλλά και τις δυνατότητές της, στην προστασία των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Η γεωγραφία όμως είναι αυτή, που τελικά θα «αποφασίσει» για τις επιλογές του μέλλοντος. Η Ελλάδα είναι μικρή για να είναι μόνη και σε δύσκολη γειτονιά. Το σταυροδρόμι που «εποπτεύει», δύσκολο. Διαφαίνεται, ότι ο θρησκευτικός και ειδικά ο ισλαμικός εξτρεμισμός, εδραιώθηκε για τα καλά, και τώρα ενεργεί στις υποανάπτυκτες, υποσαχάριες χώρες του Sahel. Ανάχωμα προς την άνοδο τους προς την Ευρώπη, οι επίσης μουσουλμανικές χώρες Αίγυπτος, Λιβύη, Αλγερία και Μαρόκο. Επιβάλλεται η Ευρωπαϊκή συνέργια για την αντιμετώπιση του προβλήματος εκεί που βρίσκεται τώρα, και όχι όταν θα αρχίσει να εκδηλώνεται η απειλή, πλησίον των Ευρωπαϊκών συνόρων. Επιβάλλεται η συνεργασία και η συνέργια στο ζήτημα αυτό, τουλάχιστον των Μεσογειακών Ευρωπαϊκών χωρών. Η αρχή έγινε με την Ελλάδα και τη Γαλλία.

Ο εικοσαετής πόλεμος στο Αφγανιστάν με την παρουσία των ΗΠΑ, καθώς και η αβέβαιη πολιτική συνέχεια με τους Ταλιμπάν στην εξουσία, θα συνεχίζει να επιβαρύνει με μεταναστευτικές ροές μέσω Τουρκίας τη χώρα μας. Στη Συρία τα

ζητήματα φαίνεται ότι θα ομαλοποιηθούν στα επόμενα χρόνια. Η Τουρκία θα είναι το μεγάλο ζήτημα για την πατρίδα μας. Το αφήγημα με τους υδρογονάνθρακες του Αιγαίου έχει πλέον ξεπεραστεί, με δεδομένης της απανθρακοποίησης του πλανήτη και ειδικά της ΕΕ, μέχρι το 2050. Ήδη τα πρώτα δύο πράσινα νησιά³⁰ στο Αιγαίο, έχουν γίνει πραγματικότητα. Ο μετασχηματισμός και η ψηφιοποίηση του κράτους εάν συνεχισθεί με το ρυθμό των τελευταίων δύο ετών, θα καταστήσει την Ελλάδα να είναι παγκόσμιο πρότυπο, που όμως θα απαιτεί ισχυρή ασφάλεια έναντι των κυβερνοαπειλών.

Η κρίση της πανδημίας του Covid-19, απέδειξε πόσα πολλά μπορούμε να κάνουμε αλλά και να υιοθετήσουμε εάν είναι απαραίτητο. Όμως αυτό που κατέδειξε επίσης η κρίση της πανδημίας, είναι πόσο επηρεάζονται οι πολίτες με την αρνητικότητα. Είναι αξιοπερίεργο, πως στο μείζον ζήτημα του εμβολιασμού κατά του Covid-19, επηρεάζονται οι πολίτες και δεν εμβολιάζονται. Αυτό φανερώνει την τρωτότητα στην προπαγάνδα σε έναν ενδεχόμενο μελλοντικό πληροφοριακό πόλεμο.

Στο μέλλον θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να δεχτούμε, να δούμε τις ΕΔ να ενεργούν σε προληπτικά χτυπήματα κυρίως εκτός επικράτειας. Πλέον οι απειλές δεν είναι εντός των τειχών. Αλλά και για αυτές που είναι πλησίον ή εντός της επικράτειας, θα πρέπει να «συνηθίσουμε» να βλέπουμε τις ΕΔ, ανάμεσά μας. Οι ΕΔ θα πρέπει να διαδραματίζουν πλέον πολλαπλούς ρόλους. Στην ασφάλεια της πατρίδος μας, δεν περισσεύει κανένας. Οι ασύμμετρες απειλές, πλέον είναι παντού. Για να επιτύχουμε την αποτροπή, χρειάζεται κάθε στέλεχος των ΕΔ, σε πολλαπλούς ρόλους.

Η τεχνολογία εξελίσσεται με καταγιστικούς ρυθμούς. Εάν δεν την υιοθετήσουμε θα αναγκαστούμε να υποταχούμε σε όσους την ακολουθήσουν. Πρακτικές και νοοτροπίες του παρελθόντος, προσαρμοσμένες απλά στο σήμερα, θα επιφέρουν με απλά μαθηματικά τον μαρασμό και την καταστροφή. Απαιτούνται γρήγορες και καινοτόμες αποφάσεις, ακόμα και εάν είναι ενάντια στα «κεκτημένα» μας. Η νοοτροπία μας και οι εμμονές μας στα παλιά, υπονομεύουν το μέλλον των επόμενων γενιών.

Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει, ότι ο κύριος στόχος των υβριδικών σχεδιασμών είναι ο «αντίπαλος» πολίτης. Οι πληροφοριακές επιχειρήσεις, η προπαγάνδα και κάθε άλλο μέσο, πρωταρχικό σκοπό έχουν τον επηρεασμό του «αντίπαλου πολίτη στόχου». Επιδιωκόμενος σκοπός είναι, αφενός να ελέγξουν τη

³⁰ Αστυπάλαια και Χάλκη.

συμπεριφορά των πολιτών και κατ' επέκταση της κοινωνίας και αφετέρου να την οδηγήσουν προς την επιθυμητή για τον «επιτιθέμενο» πορεία. Ιδιαίτερα ανησυχητικό και επικίνδυνο ταυτόχρονα, είναι όταν χρησιμοποιούνται οι δυναμικές και οι συνήθειες της ίδια της κοινωνίας, παρουσιάζοντας τα γεγονότα ως εσωτερική απαίτηση. Έτσι λοιπόν, σε μία χώρα που μαστίζεται από τη λαθρομετανάστευση και με μία σχετικά χαλαρή νομοθεσία για το φαινόμενο, είναι πολύ εύκολο να παραμείνουν στη χώρα και να πολιτογραφηθούν οι εισερχόμενοι μετανάστες, με απώτερο σκοπό την αλλοίωση του πληθυσμού. Με την τακτική αυτή κλονίζεται η εμπιστοσύνη του γηγενούς πληθυσμού στους θεσμούς, αποδυναμώνεται στα μάτια των πολιτών που νοιώθουν προδομένοι και απροστάτευτοι. Είναι απίστευτα δύσκολο να απομακρύνεις κοινωνίες που δημιουργούνται μέσα στις κοινωνίες, όταν αυτές μάλιστα δημιουργούνται εκμεταλλευόμενοι το νομικό σύστημα του φιλοξενούντος κράτους.

Ένας πολύ καλός παρατηρητής και μελετητής, μπορεί έχοντας τα κατάλληλα μέσα και τους κατάλληλους πόρους, να εστιάσει στις αδυναμίες μας ως έθνος και ως κράτος και μέσω στοχευμένων ενεργειών να προκαλέσει αναταραχή και χάος, ώστε να επιτύχει τον επιδιωκόμενο σκοπό του. Δεν πρέπει να αγνοούμε ότι, οι φυσικές καταστροφές μπορούν να τύχουν εκμετάλλευσης από κάθε επιτήδριο.

Συνοψίζοντας, οι κίνδυνοι βρίσκονται παντού. Κάθε ανακάλυψη ή συνήθεια στο μέλλον, μπορεί να κρύβει ή να υποβόσκει μία απειλή. Η κριτική ικανότητα του κάθε πολίτη είναι το κλειδί στην αντιμετώπισή τους.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Οι Ένοπλες Δυνάμεις στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων και υβριδικών απειλών

Ένοπλες Δυνάμεις και κοινωνία

Οι Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) για κάθε κράτος, αποτελούν συνήθως το πιο οργανωμένο, άμεσα διαθέσιμο και ταχυσκίνητο τμήμα του. Διαθέτουν δομές και υποδομές, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με διάφορους τρόπους. Μπορούν να προσαρμόζουν την οργάνωση και τα μέσα τους, ανάλογα με την αποστολή που τους ανατίθεται. Στην περίπτωση των απειλών που εξετάζουμε, τα δεδομένα και τα προβλήματα όπως αναλύθηκαν είναι πολύ πιο σύνθετα, άλλα όχι ανυπέρβλητα. Οι ΕΔ χαίρουν της εμπιστοσύνης των πολιτών σε πολύ υψηλό ποσοστό³¹, όπως αυτή αποτυπώνεται στις δημοσκοπήσεις (γράφημα 4). Αυτό δεν είναι καθόλου τυχαίο. Ο πληθυσμός της Ελλάδας είναι κατά κάτι λιγότερο από 11.000.000 (10.718.565³²), ενώ η δύναμη των μονίμων στελεχών ανέρχεται σε 110.000³³ και μαζί με τους στρατιώτες θητείας στις 150.000 περίπου. Αντιστοιχεί δηλαδή ένα στέλεχος των ΕΔ ανά 100 κατοίκους. Εάν σε αυτό το νούμερο συνυπολογίσουμε ότι περίπου 800 στελέχη το χρόνο αποστρατεύονται τότε μόνο για τα τελευταία 10 χρόνια είναι ακόμα 8000 στελέχη, με την αναλογία να κατεβαίνει στο 1/93 κατοίκους. Σημαντικό ρόλο παίζει και η Εθνοφυλακή. Επρόκειτο για ένοπλους πολίτες, οργανωμένους σε στρατιωτικές Μονάδες, με άμεση επαφή με την κοινωνία, οι οποίοι ανέρχονται σε 15.000. Συνυπολογίζοντας και αυτή την κατηγορία, η αναλογία ανέρχεται στο 1/80. Όλα τα στελέχη έχουν κοινωνική ζωή και συμμετέχουν ενεργά στις κοινωνικές δραστηριότητες. Μέσω των δραστηριοτήτων αυτών ανταλλάσσουν απόψεις και μοιραία επηρεάζουν και άλλους συμπολίτες μας. Έτσι λοιπόν κρίνοντας από την προσωπική μου διαδρομή, ένας στρατιωτικός επηρεάζει τουλάχιστον άλλους δέκα. Δηλαδή για κάθε στρατιωτικός αντιστοιχούν δέκα πολίτες της χώρας. Πρακτικά σημαίνει ότι ο κάθε πολίτης γνωρίζει τουλάχιστον ένα στέλεχος των ΕΔ, από το οποίο αντλεί απόψεις, παρατηρεί συμπεριφορές και εξάγει συμπεράσματα. Παράλληλα κάθε στρατιωτικός επηρεάζει τουλάχιστον δέκα πολίτες.

³¹ https://kaparesearch.com/wp-content/uploads/2020/11/Liberalism_FNF_2020_GR.pdf (έγινε πρόσβαση στις 12 Οκτωβρίου 2021)

³² <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SPO18/2020> (έγινε πρόσβαση στις 12 Οκτωβρίου 2021)

³³ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_06/20190625_PR2019-069-EN.pdf (τελευταία έγινε πρόσβαση στις 12 Οκτωβρίου 2021)

Οι Ελληνικές ΕΔ δεν υπολείπονται σε τίποτα από τις υπόλοιπες ΕΔ, ειδικά στο προσωπικό που τις στελεχώνουν. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ποικιλότροπος αρκεί να υπάρχει η κατάλληλη νομική προσαρμογή. Παράλληλα η κοινωνία, με δεδομένη την ευρεία αποδοχή των ΕΔ, μπορεί πολύ εύκολα να αποδεχτεί τον πιο ενεργό ρόλο τους, όπως άλλωστε το έκανε κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19. Η συμβολή των ΕΔ στην αντιμετώπιση της πανδημίας και ειδικά στην επιχείρηση «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», που αφορούσε στον εμβολιασμό του πληθυσμού ήταν καταλυτική. Στελέχωσε τα μεγάλα κέντρα εμβολιασμού ανά την επικράτεια και το σημαντικότερο, ανέλαβε την ευθύνη της παραλαβής και μεταφοράς των εμβολίων, υπό την αιγίδα φυσικά της Πολιτικής Προστασίας³⁴³⁵³⁶. Όμως η αντιστροφή της γνώμης της κοινωνίας και η αποδοχή νέων ρόλων για τις ΕΔ, δεν είναι εύκολο. Και αυτό διότι στοιχειώνει η δικτατορία 1967-1974, η οποία καλλιεργείται συστηματικά από μέρος του πολιτικού κόσμου, για καθαρά ψηφοθηρικούς λόγους. Στην πραγματικότητα, πολύ λίγοι πλέον είναι σε ηλικία που θυμούνται την εποχή εκείνη. Συνεπώς με κατάλληλη «πληροφοριακή» προσαρμογή και προετοιμασία, μπορούν να γίνουν αποδεκτές και νέες αποστολές για τις ΕΔ, επ' ωφελείας της κοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η κοινή γνώμη των ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ, μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης των ΗΠΑ ήταν αντίθετη, με αποτέλεσμα να εκδηλώνονται ακραία βίαιες εκδηλώσεις τόσο κατά του πολέμου όσο και κατά των στρατιωτικών, που συμμετείχαν στις επιχειρήσεις. Η πολιτική των ΗΠΑ συνεχίστηκε στο ίδιο μοντέλο, όμως η άποψη της κοινής γνώμης των ΗΠΑ μέσα σε δύο μόλις δεκαετίες άλλαξε εντελώς, με αποτέλεσμα οι ΕΔ να είναι ευρείας αποδοχής. Αυτό δεν έγινε ούτε τυχαία, ούτε ξαφνικά. Ήταν αποτέλεσμα συντονισμένων πληροφοριακών επιχειρήσεων που καταλυτικά συνέβαλε και η βιομηχανία του κινηματογράφου.

Ο οδηγός είναι η προστασία της πατρίδας μας. Σε αυτό δεν χωράει εκπτώσεις και μικροπολιτικές. Δεν περισσεύει κανείς, και πρέπει να χρησιμοποιείται κάθε πρόσφορο μέσο.

34

https://emvolio.gov.gr/sites/default/files/ethniko_epiheirisiako_shedio_emvoliasmon_kata_toy_covid-19_v6.1_1.pdf?t=1 (έγινε πρόσβαση στις 12 Οκτωβρίου 2021)

³⁵ Νόμος 4764/2020 - ΦΕΚ 256/Α/23-12-2020, Αρ. 54

³⁶ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ygeia/nomos-4764-2020-phek-256a-23-12-2020-1.html> (έγινε πρόσβαση στις 12 Οκτωβρίου 2021)

Οι Ένοπλες Δυνάμεις στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων-υβριδικών απειλών σε λογική «Αεροπορίας»

Όπως έχει ήδη καταγραφεί, οι ασύμμετρες και οι υβριδικές απειλές είναι μη γραμμικές. Είναι μία πραγματικότητα που πρέπει να αντιμετωπισθεί, όπως αντίστοιχα έπρεπε να αντιμετωπισθεί και η πολεμική αεροπορία όταν πρωτοεμφανίστηκε, η οποία χαρακτηριζόταν τότε επίσης μη γραμμική και αυτό διότι άλλαζε τα δεδομένα των τότε επιχειρήσεων. Ήταν μία καινοτομία, κάτι ασύμμετρο και η συνδυαστική χρησιμοποίησή της με το στρατό ξηράς για τα δεδομένα της εποχής, μορφή υβριδικής απειλής. Θεωρώ ότι η φιλοσοφία των αεροπορικών επιχειρήσεων ταιριάζει με αυτή των υβριδικών απειλών. Και οι δύο μορφές είναι μη γραμμικές, μπορούν να χτυπήσουν σε όλο το φάσμα, επικεντρώνονται στις τρωτότητες και σίγουρα προκαλούν ασύμμετρα αποτελέσματα. Από τις Αεροπορικές Στρατηγικές που έχουν εκφρασθεί κατά καιρούς, θεωρώ ότι αυτή του John A. Warden, προσομοιάζει στον τρόπο λειτουργίας των υβριδικών και ασύμμετρων απειλών. Η θεωρία αυτή θεωρεί ότι ο εχθρός και οι κρίσιμες δυνατότητες αυτού, μπορούν να απεικονισθούν ως πέντε ομόκεντροι κύκλοι ή σφαίρες, όπως φαίνονται στα γραφήματα 5 και 6. Η κεντρική ιδέα της θεωρίας αυτής είναι ότι, για να καταρρεύσει ο εχθρός πρέπει να καταστραφεί ή τουλάχιστον να αποδιοργανωθεί, ο κεντρικός κύκλος ή σφαίρα, που είναι η Εχθρική Ηγεσία. Οι υπόλοιποι τέσσερις κύκλοι-σφαίρες από το εσωτερικό προς το εξωτερικό, είναι τα Οργανικά Ουσιώδη Στοιχεία (κρίσιμες λειτουργίες, ανάγκες για τη λειτουργία του κράτους όπως καύσιμα και ηλεκτρικό κτλ), οι Υποδομές (λιμάνια, αεροδρόμια κτλ), ο Πληθυσμός, και οι Ένοπλες Δυνάμεις. Φυσικά με την πάροδο των χρόνων οι εξωτερικοί δακτύλιοι είναι δυνατόν να τροποποιηθούν ή ακόμα και να αλλάξουν. Η εφαρμογή της θεωρίας αποσκοπούσε στην επίθεση του εχθρού εν είδη βέλους, που σκοπό έχει να φτάσει στον κεντρικό δακτύλιο-σφαίρα, διαπερνώντας όλους τους υπόλοιπους. Οι εξωτερικοί δηλαδή δακτύλιοι-σφαίρες, λειτουργούν ως αναχώματα. Έτσι λοιπόν ιστορικά στο Β΄ΠΠ, οι Γερμανοί μπορούσαν να κάνουν επιθέσεις μόνο στους δύο εξωτερικούς δακτυλίους-σφαίρες, Οι Ιάπωνες μόνο στον εξωτερικό ενώ οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι σε όλους. Ο Warden υποστήριζε και την παράλληλη επίθεση, που απαιτούσε όμως συγκεντρώσεις δυνάμεων που δεν ήταν πάντοτε εφικτές στον επιθυμητό χώρο και χρόνο. Ήταν χρονοβόρες διαδικασίες και η τότε τεχνολογία δεν βοηθούσε ιδιαίτερα. Σε κάθε περίπτωση όμως, η επιθυμητή τελική κατάσταση σύμφωνα με τη θεωρία του, ήταν «η αποδιάρθρωση του

συστήματος, η στρατηγική παράλυση του εχθρού μέσω πληγμάτων κατά της εχθρικής ηγεσίας ή ως δεύτερη επιλογή, κατά των οργανικών στοιχείων»³⁷.

Οι υβριδικές απειλές μπορούν πλέον να πλήξουν ταυτόχρονα όλους τους δακτυλίους της παραπάνω θεωρίας. Οι προσεγγίσεις είναι διαφορετικές, δηλαδή με μη στρατιωτικά μέσα ή με πολύ περιορισμένη χρήση αυτών. Απαιτεί λεπτομερή σχεδιασμό αλλά ο σκοπός παραμένει ο ίδιος, που είναι η Στρατηγική Παράλυση του εχθρού. Οι δακτύλιοι δεν μπορεί να είναι οι ίδιοι. Μία προσέγγιση θα μπορούσε να είναι αυτή που φαίνεται στο γράφημα 7, με το Κράτος να είναι στο κέντρο, ενώ στους υπόλοιπους δακτυλίους από τον εσωτερικό προς τον εξωτερικό η οικονομία, η πολιτική και η διπλωματία, ο πληθυσμός και η κοινωνία, ενώ στον τελευταίο οι Ένοπλες Δυνάμεις. Οι τρόποι που θα επιλεγθούν να προσβληθούν οι δακτύλιοι πολλοί όπως είδαμε, όπως εξίσου πολλαπλά μπορεί να είναι και τα σημεία που θα εξαπολύονται οι απειλές.

Ο ρόλος που πρέπει να έχουν οι Ένοπλες Δυνάμεις στην αντιμετώπιση αυτών των απειλών, προσομοιάζεται με αυτό του εξωτερικού τείχους, που προφυλάσσει τα πάντα, όπως παραστατικά φαίνεται στο γράφημα 8. Παρατηρώντας το γράφημα εύλογα γεννούνται διάφορα ερωτήματα και κυρίως σκέψεις αμφισβήτησης. Ας δούμε όμως τι μπορούν να κάνουν ή πως μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι ΕΔ. Μέχρι τώρα οι ΕΔ έχουν χρησιμοποιηθεί στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών όπως πλημμύρες, σεισμούς και πυρκαγιές, στο στάδια της αντιμετώπισης και της αποκατάστασης των ζημιών, ενισχύοντας τον κρατικό μηχανισμό αλλά και στην υγειονομική κρίση αντιμετώπισης της πανδημίας του Covid-19. Στην πρόληψη βέβαια των πυρκαγιών συμμετέχει στην επιτήρηση και παρατήρηση, με την εκπομπή περιπόλων πυρασφαλείας όλο το εικοσιτετράωρο, όταν απαιτηθεί. Αυτό υποδηλώνει παρουσία και επαφή με την κοινωνία. Δεν πρέπει να ξεχνάμε το ποσοστό αποδοχής των ΕΔ από τους πολίτες. Αυτό ερμηνεύεται ότι δεν τους βλέπει με φόβο, ούτε με καχυποψία. Ιδιαίτερως σημαντική είναι η αποστολή ιατρικών κλιμακίων σε απομακρυσμένες ορεινές αλλά και νησιωτικές περιοχές, για παροχή προληπτικής ιατρικής. Εκεί είναι δυνατόν να διαπιστωθούν προβλήματα αλλά και τρωτότητες του πληθυσμού, που μπορούν να αποτελέσουν εν δυνάμει πεδίο δράσης, για αποσταθεροποίηση των περιοχών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ορεινή περιοχή της Θράκης και το μουσουλμανικό στοιχείο που διαμένει εκεί. Είναι γνωστό το

³⁷ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.252.

πρόβλημά μας εκεί. Και όμως κατά τη διάρκεια των ετών που υπηρέτησα στις περιοχές αυτές και ιδιαίτερα της Ξάνθης, οι καλύτερες πηγές πληροφοριών για την επικρατούσα κατάσταση στις περιοχές που κατοικούταν από μουσουλμάνους, προερχόταν από τους υγειονομικούς λειτουργούς και ιδιαίτερα τις γυναίκες του υγειονομικού σώματος. Οι μουσουλμάνες, εμπιστευόταν τις γυναίκες στρατιωτικούς ιατρούς και νοσηλεύτριες, εκμυστηρευόμενες σε εκείνες τα διάφορα προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Από τις εκμυστηρεύσεις αυτές εξαγόταν πολύ σοβαρά συμπεράσματα και συνδυαζόμενα με άλλα γεγονότα ακόμα σημαντικότερες διαπιστώσεις. Την ίδια περίοδο η ανάμειξη με τον τοπικό πληθυσμό στην καθημερινότητα έφερε την τριβή μου με το τοπικό στοιχείο, αλλά και την απόκτηση δεσμών. Μέσα από τις δραστηριότητες της οικογένειάς μου, γινόμουν δέκτης πολλές φορές άθελά μου και εντελώς τυχαία, πληροφοριών και γεγονότων, που αν και έδειχναν ασύνδετα ή τυχαία μεταξύ τους, είχαν παραδόξως τον ίδιο αποδέκτη, το μουσουλμανικό στοιχείο. Χαρακτηριστικά θυμάμαι ότι σε μία κοινωνική εκδήλωση προσφιλούς οικογενείας, πριν από δέκα χρόνια περίπου στην Ξάνθη, μία κοινή γνωστή και φίλη έδειχνε ασυνήθιστα καταπονημένη. Όταν δε ρώτησα το σύζυγό της, γιατί είναι τόσο καταβεβλημένη, μου απάντησε ότι δούλεψε εκτάκτως στο νοσοκομείο όπου εργαζόταν ως νοσηλεύτρια στην ψυχιατρική κλινική το τελευταίο εικοσιτετράωρο, λόγω εκτάκτων περιστατικών. Όταν την ρώτησα με απορία τι είδους περιστατικά ήταν αυτά, ασυνήθιστο γεγονός για την Ξάνθη, θυμάμαι ότι μου είπε, ότι είχαν μεταφερθεί αρκετές γυναίκες μουσουλμάνες από τα Πομακοχώρια της Ξάνθης, με νευρικούς κλονισμούς. Αυτή την πληροφορία την μετέφερα την επόμενη ημέρα στους αρμόδιους και μετά από αρκετό καιρό έγινε γνωστό, ότι κάποια αναταραχή υπήρχε εκείνη την περίοδο στη μειονότητα και η βία στις γυναίκες είχε αυξηθεί. Αυτό το παράδειγμα το παραθέτω ως προσωπική εμπειρία για να γίνει κατανοητό, πως ένα στέλεχος των Ενόπλων Δυνάμεων μπορεί να αποτελεί πηγή πληροφοριών. Σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής μας συμβαίνει αυτό. Όπως γίνεται ο καθένας δέκτης πληροφοριών έτσι γίνονται και όσοι συναθροίζονται μαζί του κοινωνοί των απόψεων του. Σίγουρα όλοι θα έχουμε γίνει αποδέκτες ερωτημάτων αλλά και το τι πιστεύουμε ότι θα γίνει με την Τουρκία και ειδικότερα τον τελευταίο χρόνο. Θεωρώ ότι τα στελέχη συμπεριφερθήκαν τουλάχιστον, αν και όχι μόνο, με επαγγελματισμό στο θέμα της επικοινωνίας με τους υπόλοιπους πολίτες. Σίγουρα, εάν τα στελέχη ήταν ανήσυχα, χωρίς ψυχραιμία και χωρίς ηθικό, να θεωρείται σίγουρο ότι αυτό θα είχε μεταδοθεί στην κοινωνία αστραπιαία. Πιθανόν, με τον τρόπο αυτό μία υβριδική

απειλή να απειράται. Ο τομέας που κάνει τη διαφορά στις ΕΔ είναι το προσωπικό. Είναι ο αστάθμητος παράγοντας του ηθικού στην μέτρηση της μαχητικής ισχύος που δεν μπορεί να προβλεφθεί.

Το «τείχος» των ΕΔ έναντι των υβριδικών και ασύμμετρων απειλών, χτίζεται πρώτα με τα στελέχη του. Οι ΕΔ όπως έχει προαναφερθεί, αποτελούν συνήθως ένα από τα πιο οργανωμένα τμήματα ενός κρατικού μηχανισμού. Τα στελέχη μπορούν σχετικά εύκολα να εκπαιδευτούν, ώστε να αναγνωρίζουν σχετικά γρήγορα τις μεταβολές που συμβαίνουν γύρω τους και ειδικά στην καθημερινότητά τους. Να αντιλαμβάνονται, πώς από αυτά επηρεάζονται οι οικογένειές τους. Η ηλικία των στελεχών διαφέρει. Υπάρχουν στελέχη από 22 έως 58 ετών και στρατιώτες από 18 έως 30 ετών. Είναι ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της κοινωνίας που μπορεί κανείς να παρατηρεί, να κάνει μελέτες και να εξάγει συμπεράσματα. Σε ένα τέτοιο σχετικά ασφαλές περιβάλλον, μπορούν να πραγματοποιούνται μελέτες «επηρεασμού του πληθυσμού», χωρίς να γίνεται καν αντιληπτό. Η εκπαίδευση των στελεχών θα μεταδοθεί μοιραία και στην κοινωνία μέσω της κοινωνικής τους ζωής. Άρα το όφελος θα είναι διττό. Το τείχος που χτίζεται θα είναι μοιραία πιο πλατύ και άρα πιο ανθεκτικό. Πόσες φορές δεν έχουμε γίνει αποδέκτες ερωτημάτων, προκειμένου να εκφράσουμε την άποψη μας για γεγονότα, προβληματισμούς ή θέματα της επικαιρότητας, που αφορά στην ασφάλεια της χώρας και πως ακόμα αυτά συνδυάζονται με την πολιτική κατάσταση; Εμένα προσωπικά πάρα πολλές. Νομίζω πλέον ότι η σημασία των στελεχών στον επηρεασμό των υπολοίπων μελών της κοινωνίας έγινε αντιληπτή.

Οι ΕΔ διαθέτουν υποδομές και μέσα για την εκπλήρωση της αποστολής τους, που δεν είναι άλλη από την εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της πατρίδος μας. Η εδαφική ακεραιότητα όμως όπως είδαμε, μπορεί πλέον να απειλείται με διάφορους τρόπους και με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό από κάποιον επίδοξο επιβουλέα. Όταν οι ΕΔ θωρακίζονται με σύγχρονο εξοπλισμό, εξοπλίζεται το ίδιο το κράτος. Έτσι τον ηλεκτρονικό πόλεμο, που θα είναι από τις πρώτες μορφές εκδήλωσης επιθετικών ενεργειών σε υβριδικό περιβάλλον επιχειρήσεων, οι ΕΔ μπορούν να αναλάβουν εξ' ολοκλήρου την άμυνα της χώρας στον τομέα αυτό. Με τον τρόπο αυτό θωρακίζεται η χώρα, διενεργεί επιχειρήσεις χωρίς ο πολίτης και οι κοινωνία να ανησυχεί. Άρα το όφελος και σε αυτή την περίπτωση είναι διττό. Οι απειλές αυτές είναι ευέλικτες, μαθαίνουν καθημερινά και εκμεταλλεύονται οτιδήποτε καινούριο, οποιαδήποτε νέα τεχνολογία και φυσικά οποιαδήποτε αδυναμία. Έχουν

αναφερθεί ήδη ποιες τεχνολογίες εκτιμάται ότι θα είναι πεδίο δράσεων των απειλών αυτών. Οι ΕΔ απαιτούν τεχνολογία και προσαρμογή στα νέα δεδομένα. Δυστυχώς τα οικονομικά δεδομένα της πατρίδας μας αλλά και οι προτεραιότητες της, δεν είναι ο συνεχής εξοπλισμός των ΕΔ. Άλλωστε δεν αιθεροβατούμε και ούτε ζούμε σε εικονική πραγματικότητα. Όμως οι αναγκαιότητα υπάρχει. Οι απειλές είναι εκεί και πρέπει να μάθουμε πριν από εκείνες, πως λειτουργούν τα νέα δεδομένα. Η Ελλάδα διαθέτει εξαιρετικά πανεπιστήμια τα οποία κάνουν έρευνα, αναζητούν το νέο και το καινοτόμο. Έρχονται σε επαφή με άλλα πανεπιστήμια, βλέπουν τι έρχεται, και προσαρμόζονται στις νέες τεχνολογίες. Οι ΕΔ όπως προαναφέρθηκε, διψούν για τεχνολογία και για το καινούργιο. Η εξωχώρα τεχνολογία είναι ακριβή και το γνωρίζουμε καλά. Είναι πλέον επιτακτικό για τις ΕΔ να συνεργασθούν με τα πανεπιστήμια και να γίνουν πεδίο εφαρμογής, των εφαρμογών και των ανακαλύψεων αυτών. Με τον τρόπο αυτό θα μάθουν οι ΕΔ τη νέα τεχνολογία αλλά και τις τρωτότητες αυτής. Έτσι θα θωρακισθεί και το κράτος που είναι πάντα το ζητούμενο και ο επιδιωκόμενος σκοπός. Ένα πεδίο εφαρμογής αυτής της πρότασης θα μπορούσε να έχει η προσθετική κατασκευή (3D printing). Μία ανάπτυξη ενός συστήματος που να μπορεί να κατασκευάζει κτίρια³⁸ ή ανταλλακτικά³⁹, θα ήταν ιδιαίτερος χρήσιμο και καινοτόμο αν και μάλλον έχουμε ήδη αργήσει. Οι ΕΔ ήταν, είναι και θα είναι, ένας από τους πρώτους στόχους των κυβερνοεπιθέσεων, όπως άλλωστε και όλες οι κρίσιμες υποδομές και λειτουργίες του κράτους. Εδώ επιβάλλεται η συνεργασία και η ανάπτυξη στενής σχέσης μεταξύ των κρατικών και μη κρατικών δρώντων. Οι επιχειρήσεις αυτές είναι το παρόν και θα υπάρχουν και στο μέλλον, σε κάθε υβριδικό πεδίο επιχειρήσεων. Οι εικονικές επιθέσεις με λογισμικά που τα πανεπιστήμια θα ανακαλύπτουν ή θα υποδεικνύουν, θα ήταν επωφελές όπως και το αντίστροφο. Τα αυτόνομα δε συστήματα που θα ανέπτυσαν τα πανεπιστήμια, θα είχαν άμεση εφαρμογή στις ΕΔ. Βλέπουμε λοιπόν ότι οι ΕΔ δεν περιορίζονται μόνο στη στείρα αποστολή της παρουσίας τους για φύλαξη ή την αποτροπή μόνο δια της φυσικής τους παρουσίας. Έχουν και άλλα πεδία εφαρμογής, που ίσως να φαντάζουν ασύνδετα όπως άλλωστε ασύνδετες είναι και οι υβριδικές απειλές.

Στην εποχή που ζούμε όλο και περισσότερος πληθυσμός συγκεντρώνεται στις πόλεις. Οι εκτιμήσεις προβλέπουν ότι το 2050 το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού θα

³⁸ <https://3dprinting.com/military/3d-printing-uses-in-the-military/> (έγινε πρόσβαση στις 13 Οκτωβρίου 2021)

³⁹ <https://3dprint.com/269936/french-army-deploys-massive-military-print-farm-for-spare-parts/> (έγινε πρόσβαση στις 13 Οκτωβρίου 2021)

ζει σε μεγαλουπόλεις (Big Cities)⁴⁰⁴¹. Στη χώρα μας υπάρχει μία τάση να ζει πλέον ο κόσμος σε προάστια, κοντά σε μεγάλες πόλεις. Αυτό σημαίνει εγκατάλειψη και ερήμωση της υπαίθρου. Όχι κατ' ανάγκη διότι η ζωή στην ύπαιθρο είναι πιο δύσκολη ή απάνθρωπη, αλλά διότι με την πρόοδο της τεχνολογίας, την εργασία στο πρωτογενή τομέα, που απαιτούταν να την κάνουν πέντε άτομα, τώρα την κάνει μόλις ένα. Στο μικρό κτηνοτροφικό χωριό των Ιωαννίνων από το οποίο κατάγομαι, όταν γεννήθηκα, δηλαδή τη δεκαετία του '70, κατοικούσαν μόνιμα 300 κάτοικοι. Τώρα μόλις μετά βίας 40, μεγάλης ηλικίας επί το πλείστον. Όσοι όμως ασχολούνται με την κτηνοτροφία δεν απασχολούνται τον ίδιο χρόνο όπως τη δεκαετία του '70. Η τεχνολογία έχει εισβάλει θετικά κι έτσι έχει ελαττωθεί ο χρόνος που απαιτούταν να ασχολούνται οι άνθρωποι με την περιποίηση των ζώων. Όταν όμως εισβάλλουν και τα αυτόνομα ρομποτικά συστήματα, τότε όπως καταλαβαίνουμε η παραγωγή θα αυξηθεί με λιγότερο κόπο και με μικρή απαίτηση προσωπικού. Αποτέλεσμα αυτού θα είναι η απουσία της έντονης παρουσίας των ανθρώπων στην ύπαιθρο αλλά και περισσότερος ελεύθερος χρόνος για τους πολίτες και χρόνος για συναντήσεις. Αυτό δεν θα συμβεί όμως μόνο στο εσωτερικό της χώρας, αλλά και στις παραμεθόριες περιοχές όπως στην Ελληνοαλβανική και Ελληνοβουλγαρική μεθόριο, εκεί όπου η προπαγάνδα είναι παντού και ποικιλοτρόπως. Αναλογιστείτε πόσοι συμπολίτες μας κάτοικοι της μεθόριου, πήγαιναν ή ακόμα πηγαίνουν στην Τουρκία, τη Βουλγαρία και τα Σκόπια (Βόρεια Μακεδονία), για να προμηθευθούν καύσιμα και τρόφιμα, επειδή είναι φθηνότερα. Ο επηρεασμός των πολιτών αυτών είναι προφανής. Οι ΕΔ λοιπόν με την μόνιμη ή την περιοδική παρουσία τους, μπορούν να είναι το «μάτι» και ο «παρατηρητής» του κράτους. Η ανάμειξη με τους πολίτες που ζουν στις περιοχές αυτές και με την εμπιστοσύνη που δείχνουν οι πολίτες στις ΕΔ, θα αποτρέψουν τον επηρεασμό στην αντίπαλη προπαγάνδα που όπως ξέρουμε μας περιβάλλει. Τα μεγάλα στρατόπεδα στην περίπτωση αυτή δεν αποδίδουν. Είναι προτιμότερη η τακτική, της περιοδικής στελέχωσης απομακρυσμένων φυλακίων και η ανάμειξη του προσωπικού με τον πληθυσμό ή η διατήρηση μικρών δυνάμεων σε πολλές περιοχές. Οι ΕΔ στην περίπτωση αυτή, έχουν ένα άλλο όπλο που λέγεται «Εθνοφυλακή». Το κάλεσμα των πολιτών να στελεχώσουν την Εθνοφυλακή είναι ένας πολύ σημαντικός κρίκος στην αντιμετώπιση αυτών των απειλών. Έχοντας τους πολίτες της χώρας μαζί σου,

⁴⁰ <https://www.worldometers.info/population/largest-cities-in-the-world/> (έγινε πρόσβαση στις 13 Οκτωβρίου 2021)

⁴¹ <https://sites.ontariotechu.ca/sustainabilitytoday/urban-and-energy-systems/Worlds-largest-cities/population-projections/city-population-2050.php> (έγινε πρόσβαση στις 13 Οκτωβρίου 2021)

οργανωμένους σε τμήματα, μπορείς να τους μεταλαμπαδεύσεις ιδέες και απόψεις, που να αποτρέπουν την εισβολή των κακόβουλων ιδεών της προπαγάνδας. Επιπλέον η χρήση της εθνοφυλακής και για άλλους σκοπούς, όπως της φύλαξης ευαίσθητων εγκαταστάσεων και υποδομών ή ακόμα και αυτής της περιοδικής επάνδρωσης φυλακίων, θα απέδιδε κύρος αλλά και ουσιαστική συμβολή στην αποτροπή. Με τον τρόπο αυτό θα γίνονται κοινωνοί των προβλημάτων, των προβληματισμών αλλά και των δυσκολιών στην αντιμετώπιση των απειλών. Το σημαντικότερο όμως θα ήταν, ότι τα μέλη της εθνοφυλακής, θα συνειδητοποιήσουν και θα μεταφέρουν στον περίγυρό τους ότι είναι υπαρκτό το ζήτημα ασφαλείας, ότι δεν είναι στη σφαίρα της φαντασίας κι επομένως θα προετοιμάζεται η κοινωνία εκ των έσω για την αντιμετώπιση και κυρίως την απόκρουση αυτών των απειλών, που όταν εκδηλωθούν, δεν θα είναι πλέον αιφνιδιαστικές.

Η παρουσία των ΕΔ, έχει και αποτρεπτικό χαρακτήρα για όσους θα προσπαθήσουν να επιχειρήσουν οτιδήποτε. Θυμάμαι σε επίσκεψη μου στο Παρίσι (2008), πόσο διαφορετική εντύπωση μου έκανε η παρουσία ένοπλων στρατιωτικών, σε επιλεγμένα σημεία στην πρωτεύουσα της Γαλλίας. Το ίδιο συνέβαινε και στη Ρώμη (2009). Αισθάνεσαι ενδόμυχα την ανάγκη να απομακρυνθείς. Αυτό σημαίνει αποτροπή. Ίσως να μην πετυχαίνει πάντα, αλλά σίγουρα συμβάλει. Δυστυχώς στη χώρα μας η παρουσία ένοπλων στρατιωτικών στους δρόμους, εγείρει συνειρμούς πραξικοπήματος του 1967, που πλέον ο περισσότερος πληθυσμός δεν έχει μνήμες από εκείνο το γεγονός. Απλώς συντηρείται για μικροπολιτικούς λόγους. Οι ΕΔ πλέον είναι εδώ για την ασφάλεια της χώρας και των πολιτών. Ακόμα και αυτή η καλλιέργεια του κλίματος, για ενδεχόμενη αποσταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης της χώρας από τις ΕΔ, συνιστά εν γένει υβριδική απειλή, διότι δημιουργεί κλίμα ανησυχίας στους πολίτες και τάσεις αποσταθεροποίησης. Μέσα από τις ΕΔ περνάνε και οι άνδρες πολίτες της χώρας, μέσω της εκπλήρωσης της στρατιωτικής τους θητείας. Για σύντομο χρονικό διάστημα, αρκετό όμως για να οικοδομηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης. Άλλωστε εξαρτάται αποκλειστικά από τις ΕΔ και από το χειρισμό των στρατευσίμων από αυτές, για το πως θα οικοδομηθεί αυτή η εμπιστοσύνη. Μέσα λοιπόν από το χρόνο που θα περάσουν στις ΕΔ, οι στρατεύσιμοι συμμετέχοντας στις δραστηριότητες και εξηγώντας τους τον απώτερο σκοπό κάθε ενέργειας και άσκησης, επιτυγχάνεται το επιθυμητό αποτέλεσμα. Αυτό είναι το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξα μετά από πέντε χρόνια διοίκησης σε Μονάδες Εκστρατείας της Ελλάδας και της Κύπρου. Το κλειδί βρίσκεται στην εξήγηση του

«γιατί». Εάν αφιερώσεις το χρόνο που απαιτείται στην εξήγηση του «γιατί» αλλά και τις αλληλουχίας των διαδικασιών και των ενεργειών σε αδρές γραμμές, που υπάρχουν πίσω από κάθε δραστηριότητα και γεγονός, τότε θα εκτελούνται όλα χωρίς δισταγμό και αμφιβολία. Έτσι θα χτιστεί η εμπιστοσύνη με τους πολίτες και μέσα από αυτή, η θωράκιση της κοινωνίας από κάθε είδους απειλή.

Οι ΕΔ μπορούν να βρίσκονται παντού στην επικράτεια, υπό την «πρόφαση» εκτέλεσης ασκήσεων, προκειμένου να αποτρέψουν δυσάρεστα γεγονότα, καταστάσεις ακόμα και εξελίξεις. Αυτό το βιώσαμε μέσα στο 2020, με την ανάπτυξη ναυτικών δυνάμεων στο Αιγαίο, για την αποκοπή των μεταναστευτικών ροών, καθώς και με την ανάπτυξη δυνάμεων του Στρατού Ξηράς, ενισχύοντας την Ελληνική Αστυνομία στην απόκρουση μεταναστών υποκινούμενους από την Τουρκία, στις Καστανιές του Έβρου. Οι ΕΔ εκείνη την περίοδο θα μπορούσαν να είναι παντού, άμεσα και χωρίς αντιδράσεις από τους πολίτες και την κοινωνία. Τα επιτυχή αποτελέσματα στις παραπάνω καταστάσεις, αλλά και τα οφέλη που είχε η κοινωνία από αυτές, συνέβαλλαν στην αξιοπιστία της χώρας και πλέον είναι σοβαρό διαπραγματευτικό εργαλείο για την πολιτική ηγεσία. Τόσο στα παραπάνω γεγονότα όσο και στην περίπτωση της εξόδου του τουρκικού ερευνητικού σκάφους «Oruc Reis» (2020), οι ΕΔ έπαιξαν εξαιρετικά σημαντικούς ρόλους. Εκεί τα μέσα επιτήρησης και το προσωπικό των ΕΔ, αντιλήφθηκαν έγκαιρα τη συγκέντρωση προσωπικού και μέσων, ανέλυσαν και εκτίμησαν την κατάσταση, αναπτύσσοντας έγκαιρα τις κατάλληλες δυνάμεις. Αυτό δεν ήταν τυχαίο. Ήταν αποτέλεσμα εμπειρίας και προετοιμασίας προσωπικού και μέσων. Αυτό έγινε άμεσα αντιληπτό από την κοινωνία αλλά και στους «αντιπάλους».

Όπως έχει αναφερθεί πολλές φορές μέχρι τώρα, η τεχνολογία έχει εισβάλλει στη ζωή μας και θα συνεχίσει να εισβάλλει όσο αναπτύσσεται, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουμε να χάσουμε βασικές δεξιότητες, όπως για παράδειγμα αυτή του προσανατολισμού. Η συντριπτική πλειοψηφία πλέον των πολιτών, αφήνουν αυτή τη δεξιότητα στα χέρια του GPS και της «Google». Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι ένας χωριανός μου, για να κάνει το συνηθισμένο δρόμο που έκανε κάθε φορά, χρησιμοποίησε το GPS και ο δρόμος που του υπέδειξε δεν ήταν ο ασφάλτινος πιο γρήγορος, αλλά ένας κακοτράχαλος χωματόδρομος πιο σύντομος αλλά χρειαζόταν διπλάσιος χρόνος. Ο χωριανός μου αυτός λοιπόν, εμπιστεύθηκε την τεχνολογία και όχι τις γνώσεις του, που τη συγκεκριμένη περίπτωση δεν λειτούργησε υπέρ του και

σίγουρα δεν θα είναι και η μοναδική περίπτωση⁴². Όμως την εμπιστεύθηκε ενώ γνώριζε ότι δεν ήταν η σωστή επιλογή. Αυτός ο κίνδυνος ελλοχεύει και στις ΕΔ. Τα συστήματα που χρησιμοποιούν στηρίζονται στην τεχνολογία αλλά και το προσωπικό έχει μάθει να στηρίζεται σε αυτή. Ο αντίπαλος όμως το γνωρίζει και στις μέχρι τώρα επιχειρήσεις γνωρίζουμε ότι από τα πρώτα που θα γίνουν, είναι να καταλυθούν όσα περισσότερα ηλεκτρονικά συστήματα είναι δυνατόν, είτε μέσω κυβερνοπολέμου είτε μέσω ηλεκτρονικού πολέμου. Οι ΕΔ θα πρέπει να συνεχίζουν να επιχειρούν και χωρίς την τεχνολογία. Έτσι το προσωπικό θα πρέπει να έχει τις απαραίτητες δεξιότητες για να επιχειρούν και χωρίς την τεχνολογία. Αυτή η νοοτροπία θα περάσει και στην κοινωνία μέσω των ΕΔ, με τον μηχανισμό που αναπτύξαμε παραπάνω. Έτσι η κοινωνία και θα συνεχίσει να λειτουργεί, αλλά και θα προετοιμάζεται για επικείμενες ενδεχόμενες δυσκολίες.

Προσαρμογή των Ενόπλων Δυνάμεων στο νέο τους «ρόλο»

Οι ΕΔ μπορούν να χρησιμοποιηθούν ποικιλότροπος και σε πολλαπλούς ρόλους. Ανάλογα με τον τρόπο που θα χρησιμοποιηθούν, απαιτείται και η ανάλογη οργανωτική προσαρμογή. Για να γίνουν όμως οι απαραίτητες προσαρμογές, είναι προαπαιτούμενο να είναι όλοι οι εμπλεκόμενοι έτοιμοι για αλλαγές και προσαρμογές και πρώτες από όλους οι ΕΔ. Για το πώς επιτυγχάνονται οι αλλαγές και για τους λόγους για τους οποίους οι οργανισμοί αντιστέκονται στις αλλαγές έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες⁴³, αλλά και τρόποι για να επιτευχθούν (εικόνα 11). Στις περιπτώσεις όμως των υβριδικών απειλών πάντα υπάρχει η ανάγκη του επείγοντος και ο χρόνος δεν θα είναι σύμμαχος μας, εάν δεν αναληφθούμε έγκαιρα την απειλή και τον κίνδυνο. Για την αντιμετώπισή τους, απαιτούνται νέα «εργαλεία», νέοι μέθοδοι, άμεση προσαρμογή στα δεδομένα και σε καμία περίπτωση εμμονή σε παλιές πρακτικές και μεθόδους, διότι αφενός είναι πλέον ξεπερασμένοι και αφετέρου δεν θα έχουν αποτέλεσμα..

Δεν είναι τυχαίο που ακόμα ούτε το NATO δεν έχει ορίσει επακριβώς τον ορισμό των υβριδικών απειλών. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να καθορισθεί επακριβώς και σε αυτό φυσικά στηρίζεται η επιτυχία των υβριδικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό το NATO έχει θεσπίσει οδηγίες για την αντιμετώπισή τους. Κάθε περίπτωση υβριδικών επιχειρήσεων είναι διαφορετική, ξεχωριστή και πρέπει να αντιμετωπίζεται

⁴² <https://www.newsit.gr/topikes-eidhseis/nemea-ton-epsaxne-astynomia-kai-pyrosvestiki-giati-ton-odigise-lathos-to-GPS/3386974/> (έγινε πρόσβαση στις 16 Οκτωβρίου 2021)

⁴³ J.P.Kotter (1995)

κατά περίπτωση. Οι δυνάμεις πρέπει να είναι κατάλληλα οργανωμένες και εξοπλισμένες, για να αντιμετωπίζουν τις απειλές άμεσα «εν τόπο και χρόνο». Βασικό συστατικό της επιτυχίας, είναι να υπάρχει σύγχρονο σύστημα Διοίκηση και Ελέγχου, καθώς και οι λήψεις των αποφάσεων να γίνονται κεντρικά. Ίσως είναι μία από τις λίγες περιπτώσεις, που απαιτείται κεντρικό έλεγχος και όχι αποκέντρωση των εξουσιών. Οι επιλογές χρησιμοποίησης των ΕΔ, θα πρέπει να είναι τέτοιες, ώστε να οδηγούν τον αντίπαλο σε συγκεκριμένες ενέργειες, επιθυμητές ή επιδιωκόμενες από την πλευρά μας, ώστε να είτε να οδηγούν στην αποτροπή που είναι και το επιδιωκόμενο, είτε στην ευνοϊκότερη κατάσταση για την πλευρά μας Στην περίπτωση δε που εκδηλωθούν, να δίνουν χρόνο στην πολιτική εξουσία για να αντιδράσει.

Η προετοιμασία πρέπει να είναι διαρκής. Είναι απαραίτητο να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των κρατών ειδικά εντός του NATO και της ΕΕ. Η ανταλλαγή πληροφοριών και δεδομένων μεταξύ των κρατών, μπορεί να οδηγήσει σε πιο ακριβή συμπεράσματα και εκτιμήσεις. Οι πληροφορίες στις επιχειρήσεις αυτές είναι κομβικής σημασίας. Δεν πρέπει να αφήνονται περιθώρια επιτυχίας των μη-στρατιωτικών επιχειρήσεων. Πρέπει να ανιχνεύονται ταχύτατα, να αντιμετωπίζονται στη βάση τους, «εν τη γενέσει τους», χρησιμοποιώντας κάθε πρόσφορο μέσω. Πολλές φορές αυτό μπορεί να μην είναι εύκολο ή να πρέπει να αναληφθούν ενέργειες εκτός επικράτειας. Δεν θα πρέπει να επιτρέπονται τα εύκολα επιτεύγματα. Θα πρέπει ο «επιτιθέμενος» να βρίσκει εμπόδια παντού και πάντα. Αυτό όμως για να συμβεί, προϋποθέτει άριστη προετοιμασία, ικανότητα ανίχνευσης και προσδιορισμού των απειλών. Δεν είναι απίθανο η απειλή να εκδηλώνεται από διαφορετικό μέρος ή ακόμα και χώρα. Ακόμα και από μη κρατικούς δρώντες. Για παράδειγμα καμία χώρα δεν είναι εύκολο να κατηγορήσει άλλη χώρα ευθέως, για την αύξηση της εγκληματικότητας στο εσωτερικό της. Όμως είναι ένας τρόπος δράσης στα πλαίσια των υβριδικών επιχειρήσεων. Η παρουσία αστυνομικών δυνάμεων ή ακόμα και δυνάμεων των ΕΔ σε επιλεγμένα σημεία, αυτό ενδεχομένως να μπορούσε να το αποτρέψει.

Οι ικανότητες των ΕΔ, θα πρέπει να είναι σε όλο το φάσμα που μπορεί να διεξάγονται επιχειρήσεις και όχι μονοδιάστατες.. Εδώ καταδεικνύεται για ακόμα μία φορά, η αναγκαιότητα της τεχνολογίας στις ΕΔ και πως αυτό το κενό στις Ελληνικές ΕΔ, μπορεί να καλυφθεί με τη συνεργασία τους με τα Ελληνικά Πανεπιστήμια Οι απειλές αυτές, είναι δυνατόν να ξεκινήσουν από άλλες χώρες από αυτή που είναι πραγματικά ο στόχος. Προς τούτο θα πρέπει οι ΕΔ να είναι έτοιμες να ενεργήσουν

εκτός επικράτειας για να αντιμετωπίσουμε την επικείμενη απειλή⁴⁴. Ίσως τώρα εξηγείται γιατί εμπεριέχεται στη συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας, ο όρος για συνέργεια «προς υποστήριξη κοινών συμφερόντων»⁴⁵. Σε όλο αυτό το φάσμα εμπλέκονται πολιτικοί, οικονομικοί, τεχνολογικοί και βιομηχανικοί παράγοντες. Το τρίπτυχο του NATO στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών είναι: Prepare – Detect – Defend⁴⁶, δηλαδή Προετοιμασία – Αποτροπή – Άμυνα. Σε αυτό τον αγώνα απαιτούνται ισχυρές συμμαχίες. Στο πλαίσιο αυτό κινείται και η Ελλάδα τελευταία. Οι ΕΔ πρέπει να χρησιμοποιούνται «τόσο, όσο». Τόσο ενεργά και «τολμηρά» όσο χρειάζεται και απαιτείται. Οι ισορροπίες είναι λεπτές, για αυτό και απαιτούνται λεπτοί χειρισμοί, από την κεντρική εξουσία.

Προσαρμογή της κοινωνίας και των πολιτών στο νέο «ρόλο» των Ενόπλων

Δυνάμεις

Οι ΕΔ όπως γνωρίζουμε και έχει ήδη αναφερθεί, φέρνει το βαρίδιο της δικτατορίας 1967-1974. Αυτό όμως ανήκει στο παρελθόν. Η δημοκρατικότητα των ΕΔ, δεν αμφισβητείται. Οι καιροί αλλάζουν, οι πολιτικές αλλάζουν, ο κόσμος αλλάζει, όπως και οι απειλές. Δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν οι σύγχρονες προκλήσεις με εμμονές του παρελθόντος. Το 2020 απέδειξαν οι ΕΔ τις δυνατότητές τους αλλά και τι μπορούν να προσφέρουν. Δυστυχώς όπως έχει ξαναφερθεί, ζούμε σε δύσκολη γειτονιά. Οι δομικές και οργανωτικές αλλαγές που επιβάλλονται να γίνουν από τις ΕΔ, για να αντιμετωπισθούν οι νέες προκλήσεις και απειλές, απαιτούν ανάλογες προσαρμογές του νομικού πλαισίου, προκειμένου οι ΕΔ να δρουν προσηλωμένες στην αποστολή τους και στο εσωτερικό της χώρας. Εάν μείνουμε προσηλωμένοι σε αντιλήψεις και πρακτικές του παρελθόντος, θα χάσουμε το αύριο και το μέλλον των επόμενων γενιών. Δεν πρέπει να διαφεύγει από την Ελληνική κοινωνία, ότι το προσωπικό των ΕΔ είναι κομμάτι αυτής και του πολιτισμού της. Άρα ότι αντιλήψεις υπάρχουν στην κοινωνία, αυτόματα μεταφέρονται και στο προσωπικό των ΕΔ.

⁴⁴ <https://nllp.jallc.nato.int/IKS/Sharing%20Public/NDC-Russias%20approach%20to%20conflict.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 13 Οκτωβρίου 2021)

⁴⁵ https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/01_%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%9F%CE%93%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91.pdf, Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Γαλλικής Δημοκρατίας για την εγκαθίδρυση στρατηγικής εταιρικής σχέσης για τη συνεργασία στην άμυνα και την ασφάλεια, Αρ. 18 (έγινε πρόσβαση στις 13 Οκτωβρίου 2021)

⁴⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm (έγινε πρόσβαση στις 13 Οκτωβρίου 2021)

Θα πρέπει η κοινωνία να κατανοήσει, ότι ο εχθρός δεν βρίσκεται στις ΕΔ. Οι ΕΔ είναι το «τείχος» προστασίας. Αυτό για να γίνει κατανοητό από τους πολίτες, θα πρέπει να ενταχθεί στον πολιτισμό της κοινωνίας μας, κάτι που θα πρέπει να δρομολογηθεί από την πολιτική εξουσία. Παράλληλα, οι ΕΔ θα πρέπει να αποδεικνύουν στην κοινωνία και ειδικά στους στρατευμένους νέους, ότι ο χρόνος τους στις ΕΔ δεν είναι απλή παρουσία, αλλά ενεργή συμμετοχή. Έτσι χτίζονται οι σχέσεις εμπιστοσύνης.

Το σημαντικότερο που πρέπει να επιτευχθεί είναι η αλλαγή νοοτροπίας, τόσο των πολιτών όσο και των ΕΔ. Οι σύγχρονες ασύμμετρες και υβριδικές απειλές βρίσκονται παντού και μπορούν να πυροδοτηθούν από φαινομενικά ασήμαντες αφορμές. Όμως αποκρύπτουν υποβόσκουσες χρόνιες δολοπλοκίες και προετοιμασίες. Οι πολίτες πρέπει να είναι προετοιμασμένοι και οι ΕΔ να αφήσουν την μακροχρόνια ύπνωση ή το «καταφύγιο» της αντιμετώπισης ξένων απειλών. Η εδαφική ακεραιότητα πλέον εξασφαλίζεται πρώτα από το εσωτερικό θωρακίζοντας τους πολίτες. Οι απειλές είναι παντού, τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό. Περιμένουν να δράσουν ως «Δούρειοι Ίπποι» την κατάλληλη στιγμή, μετά από μακροχρόνια προετοιμασία. Η στιγμή που θα εκδηλωθούν το πιθανότερο είναι να είναι προκατασκευασμένες και πιθανότατα, πολύ καλά οργανωμένες. Πρέπει να προσαρμοσθούμε στα νέα δεδομένα και να ανιχνεύουμε τα νέα δεδομένα που έρχονται. Αυτό το ρόλο πρέπει να έχουν οι ΕΔ και για να το κάνουν καλά όπως ξέρουν, πρέπει να θωρακισθούν από το κράτος με τις απαραίτητες νομικές προσαρμογές που απαιτούν οι καιροί και οι εποχές.

Κεφάλαιο Πέμπτο

Τρόποι αντιμετώπισης ασύμμετρων και υβριδικών απειλών μέσω υποθέσεων εργασίας

Υπόθεση εργασίας 1

Όλα τα παραπάνω αλλά και το ρόλο που μπορούν να έχουν οι ΕΔ, ας τα δούμε μέσα από μια «υποθετική» υπόθεση εργασίας. Η νήσος «Α» ανήκει στη χώρα «Β» μακριά από την ενδοχώρα αυτής και κοντά στην όμορη και αντίπαλη χώρα «Γ», μόλις 1,5 ν.μ. από τις ακτές αυτής, όπως φαίνεται στην εικόνα 12. Η χώρα «Γ» επί μακρό χρονικό διάστημα διαμηνύει σε κάθε οργανισμό και διεθνή φορέα, ότι η νήσος Α πρέπει να ανήκει στη χώρα «Γ», αφενός λόγο γειννίαςης και αφετέρου επειδή αποτελεί προέκταση αυτής. Προτρέπει δε τους κατοίκους της νήσου «Α», να πηγαίνουν για δωρεάν υγειονομικές εξετάσεις στη «Γ», διότι το σύστημα υγείας της «Β» δεν είναι επαρκές. Η νήσος «Α» είναι εξαιρετικής ομορφιάς και ιδανικός τουριστικός προορισμός. Στην αντίπερα πλευρά, έχουν αναπτυχθεί εξίσου τουριστικές μονάδες με ανταγωνιστικές τιμές. Στις μηχανές αναζήτησης του διαδικτύου, όταν αναζητούνται καταλύματα για τη νήσο «Α», εμφανίζονται πρώτα το καταλύματα απέναντι από αυτή, που ανήκουν στη χώρα «Γ». Επιπλέον οι τουριστικές σελίδες τις «Γ» αναφέρουν την «Α» ως προέκταση αυτής και προσφέρουν ημερήσιες κρουαζιέρες για να την επισκεφθούν. Οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας της «Γ», επισκιάζουν αυτές της «Β» στη νήσο «Α», με αποτέλεσμα όσοι επισκέπτονται τη νήσο «Α», να συνομιλούν μέσω των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας της «Γ» και όχι της «Α». Η σύνδεση της «Α» με τη «Γ» πέραν των τουριστικών δρομολογίων, πραγματοποιείται και με δύο επιβατικά πλοία. Ο πλους διαρκεί μόλις 45'. Η «Α» με τη «Β» συνδέεται αεροπορικώς και ακτοπλοϊκός με δύο πλοία επίσης, που ο πλους όμως διαρκεί δώδεκα ώρες. Οι συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων της «Α» (άνω του 90%) είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι, ενώ της «Γ» Μουσουλμάνοι.

Την άνοιξη κάθε χρόνου, ξεκινά η τουριστική περίοδος και οι κρατήσεις στην «Α» για την επικείμενη περίοδο, είναι πέραν κάθε προσδοκίας αισιόδοξες. Ξαφνικά ξεσπούν πυρκαγιές στη νήσο «Α», σε ακανόνιστα και χωρίς συνέχεια σημεία. Οι άσχημες καιρικές συνθήκες ευνοούν την ανάπτυξή τους. Τα μέσα πυρόσβεσης που διαθέτει η «Α», δεν φθάνουν για την αντιμετώπιση των πυρκαγιών που παίρνουν ασύμμετρες διαστάσεις. Η «Β» αποστέλλει ενισχύσεις σε μέσα πυρόσβεσης με πλοίο των ΕΔ που θα φθάσουν όμως σε δώδεκα ώρες. Παράλληλα η «Β» αποστέλλει

σχεδόν με το ξέσπασμα των πυρκαγιών και χωρίς προειδοποίηση, προφασισζόμενη ότι επρόκειτο για προέκταση του εδάφους της και ότι υπάρχει κίνδυνος «επέκτασης» των πυρκαγιών στην άλλη πλευρά, πυροσβεστικά μέσα για την άμεση κατάσβεση των πυρκαγιών προς αποφυγή της απειλούμενης οικολογικής καταστροφής της νήσου «Α». Οι κάτοικοι της «Α», υπό την απειλή των πυρκαγιών ξεσηκώνονται και ζητούν να επιτραπεί στα πυροσβεστικά μέσα της «Β», να συνδράμουν στην κατάσβεση των πυρκαγιών. Τελικά δεν επιτρέπονται στα μέσα της «Β» να συνδράμουν. Οι πυρκαγιές συνεχίζονται, οι ενισχύσεις από την ενδοχώρα φθάνουν αλλά οι πυρκαγιές έχουν ήδη αποτεφρώσει μεγάλες εκτάσεις με ανυπολόγιστες ζημιές. Η πικρία των κατοίκων έχει μείνει διότι θεωρούν ότι με τη συνδρομή των μέσων της «Γ», θα μπορούσαν να είχαν αποτρέψει μεγάλο μέρος των καταστροφών, ενώ παράλληλα τα ΜΜΕ της «Β» κατηγορούν για ολιγωρία τη «Γ» και ανευθυνότητα, που δεν δέχτηκε βοήθεια από τη «Β». Με την καλυτέρευση των καιρικών συνθηκών, παράνομοι μετανάστες αρχίζουν να φθάνουν σε διάφορες παραλίες της «Α». Πρώτα έρχονται γυναίκες με μικρά παιδιά και ηλικιωμένους, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι είναι πρόσφυγες που προέρχονται από εμπόλεμες περιοχές και έχουν χάσει τα ταξιδιωτικά τους έγγραφα. Οι κάτοικοι τους υποδέχονται θερμά, τους περιθάλπουν αλλά οι ροές συνεχίζονται με αμείωτη ένταση και με μεγαλύτερη συχνότητα. Η «Β» ενεργεί διπλωματικά όταν αντιλαμβάνεται το γεγονός και την έκτασή του, αλλά η «Γ» είτε δηλώνει άγνοια και ισχυρίζεται ότι επρόκειτο για τουρίστες που επισκέπτονται τις ακρογιαλιές. ΜΚΟ έχουν ήδη καταφθάσει στη νήσο «Α» και δραστηριοποιούνται στην περίθαλψη των μεταναστών. Η «Β» αιφνιδιαζόμενη, αντιδρά στη διεθνή κοινότητα αλλά η διεθνής κοινότητα δείχνει απρόθυμη να κατανοήσει και πολύ περισσότερο να επέμβει, αλλά απαιτεί συγκράτηση και φιλοξενία των ροών. Αιφνιδιασμένη η «Β» αναθέτει στις ΕΔ που σταθμεύουν στην «Α», να αναπτύξουν πρόχειρους καταυλισμούς για τη φιλοξενία των μεταναστών και μόνο σε αυτό το ρόλο. Εντωμεταξύ οι ροές πολλαπλασιάζονται και πλέον έρχονται νέοι από διάφορες χώρες του κόσμου. Η εγκληματικότητα στην «Α» αυξάνεται κατακόρυφα και επικίνδυνα. Επιπλέον νέες ασθένειες εμφανίζονται στους κόλπους των μεταναστών που μεταδίδονται πάρα πολύ γρήγορα στους καταυλισμούς. Το υγειονομικό σύστημα στην «Α» δεν μπορεί να αντεπεξέλθει, ζητά οδηγίες και ενίσχυση από τη «Β», ενώ η «Γ» προσφέρει απλόχερα την υποστήριξή της σε όλους τους τομείς στην «Α». Οι τουριστικοί πράκτορες του εξωτερικού, που δραστηριοποιούνται στη νήσο «Α» στέλνοντας τουρίστες, βλέποντας την αστάθεια αλλά και την αλλαγή των δεδομένων, ακυρώνουν τις

κρατήσεις και ο τουρισμός μαζί με την τοπική οικονομία, καταποντίζονται. Πλέον συντελείται οικονομική καταστροφή στην «Α». Οι κάτοικοι ξεσηκώνονται και η «Β» απλώς ψάχνει λύσεις, που δεν μπορεί να βρει. Οι ΕΔ με τα μέσα που διαθέτουν ενημερώνουν την κυβέρνηση για περίεργη κινητικότητα στις ακτές της «Γ» τόσο φυσική όσο και στο ηλεκτρομαγνητικό φάσμα. Εσωτερικές φωνές στη «Β» πείθουν την κυβέρνηση ότι πρόκειται για πρόσκαιρο και μεμονωμένο γεγονός και αντιμετωπίζει το πρόβλημα με χαλαρότητα. Δυστυχώς δεν κατανοείται το μέγεθος του προβλήματος αλλά και οι επιπτώσεις αυτού. Η ίδια τακτική όμως ακολουθείται και στις άλλες νήσους που βρίσκονται κοντά στα παράλια με τη «Γ». Σε κάθε νήσο εμφανίζονται ΜΚΟ που αναλαμβάνουν δράση. Η «Β» βομβαρδίζεται συνεχώς με μεταναστευτικές ροές από όλο τον κόσμο και προσπαθεί να διεθνοποιήσει το πρόβλημα. Ταυτόχρονα η «Γ» κατηγορεί τη «Β», ότι δεν μπορεί να διαχειρισθεί τα προβλήματά της και καλεί τους πολίτες του να αναλάβουν δράση. Οι ροές όμως συνεχίζονται, εξτρεμιστικά μουσουλμανικά στοιχεία έχουν πλέον εισβάλει στα νησιά της «Β» και ειδικά στην «Α», που πλέον ο αριθμός των μεταναστών πλησιάζει αυτό των μόνιμων κατοίκων. Η «Β» για να ανακουφίσει την «Α» μεταφέρει μετανάστες στο εσωτερικό της «Β», μοντέλο που ακολουθείται και από τις άλλες νήσους. Οι μετανάστες εξαπλώνονται σε όλη την χώρα, και μαζί με αυτούς και τα εξτρεμιστικά στοιχεία. Η παρουσία μεταναστών στην ενδοχώρα προβληματίζει και αγανακτεί του πολίτες της «Β», που βλέπει την εγκληματικότητα να αυξάνεται. Οι μετανάστες εξεγείρονται υπό την υποδαύλιση ΜΚΟ, για δήθεν κακομεταχείριση και έρχονται οι πρώτες αυτοκτονίες διαμαρτυρίας με αυτόπυρπολισμούς. Η διεθνής κοινότητα κατηγορεί τη «Β» για κακομεταχείριση και η «Γ» κατηγορεί τη «Β» ότι με τις ενέργειες της θέτει σε αποσταθεροποίηση την περιοχή. Η Κυβέρνηση προβαίνει σε κατασταλτικά μέτρα με τη χρήση της αστυνομίας και οι πρώτες τρομοκρατικές επιθέσεις μουσουλμάνων εξτρεμιστών πραγματοποιούνται. Η κατάσταση γίνεται ανεξέλεγκτη και η κυβέρνηση παραιτείται υπό την πίεση και των οικονομικών διαστάσεων. Η «Γ» με το πρόσχημα των αναταραχών αποβιβάζει στρατιωτικές δυνάμεις στη «Α» για να «αποκαταστήσει την τάξη». Οι ΕΔ της «Β» που βρίσκονται στην «Α» απομονώνονται στα στρατόπεδα και η κατάληψη της «Α» από τη «Β» έγινε αναίμακτα.

Στην παραπάνω υπόθεση εργασίας παρατηρήσαμε ότι ο τελικός αντικειμενικός σκοπός που ήταν η κατάληψη της «Α» από τη «Γ», έγινε χρησιμοποιώντας ασύμμετρες απειλές (πυρκαγιές, μετανάστευση) των οποίων οι

συνέπειες δεν ήταν δυνατόν να εκτιμηθούν με την πρώτη ματιά. Οι ΕΔ παρέμεναν αδρανείς διότι περίμεναν τον «εξωτερικό εχθρό» στα στρατόπεδα που τελικά ήρθε και τους βρήκε εκεί. Η αλλοίωση του πληθυσμού μέσω των μεταναστευτικών ροών έγινε ασύμμετρα, σε πολύ μικρό σχετικά διάστημα. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις αναστάτωσαν τον πληθυσμό και εξέπληξαν την κυβέρνηση που εστιάζοντας σε άλλα προβλήματα που θεωρούσε πιο σημαντικά έχασε το «δάσος» και απώλεσε την «Α» και ότι άλλο θα επακολουθήσει. Σε κάθε περίπτωση η «Β» ηττήθηκε.

Υπόθεση εργασίας 2

Η γενικότερη κατάσταση στην εξεταζόμενη υπόθεση εργασίας, έχει όπως στην υπόθεση εργασίας 1 με τη διαφορά, ότι η κυβέρνηση της «Β» έχει δώσει εντολή στις ΕΔ για «στενή» παρακολούθηση των ενεργειών της «Γ» και για μελέτη την εξέταση αναθεώρησης του «δόγματος απειλών και εξωτερικών εχθρών». Οι ΕΔ μελετώντας τη γενικότερη παγκόσμια κατάσταση και τις τάσεις, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, οι απειλές ασφαλείας πλέον είναι παντού και ότι η ασφάλεια του κράτους εξαρτάται από πολλούς αστάθμητους παράγοντες και γεγονότα, που αρχικώς φαίνονται ασύνδετα μεταξύ τους. Η κυβέρνηση αντιλαμβάνεται τους κινδύνους και δίνει εντολή για εγρήγορση και ανάληψη όλων των απαραίτητων ενεργειών, για αποτροπή γεγονότων που θα προκαλέσουν δυσάρεστα επακόλουθα στη «Β». Οι ΕΔ διακριτικά και με τη μορφή ασκήσεων έρευνας και διάσωσης, αναπτύσσουν μικρές ναυτικές δυνάμεις στην ευρύτερη περιοχή της «Α». Η ασυνήθιστα μεγάλη δραστηριότητα στο ηλεκτρομαγνητικό φάσμα στις ακτές της «Γ» απέναντι από την «Α», ανησυχεί και διερευνάται αρχικά μέσω της λήψης δορυφορικών εικόνων και στη συνέχεια στα πλαίσια της άσκησης έρευνας και διάσωσης, με αεροσκάφη και μη επανδρωμένα αεροχήματα. Μικρής έκτασης άσκηση έρευνας και διάσωσης οργανώνεται μεταξύ των ακτών «Α» και «Γ», τόσο για να εκτιμηθεί η αντίδραση της «Γ» όσο και για να ελεγχθεί ο συντονισμός των μέσων και υπηρεσιών της «Β» στην «Α». Οι ασκήσεις αυτές προκάλεσαν παύση στη δραστηριότητα του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος της «Γ». Οι κινητοποιήσεις αυτές ανησυχούν τους κατοίκους της «Α», αλλά τα στελέχη των ΕΔ μέσω της κοινωνικής τους ζωής καθησυχάζουν του πολίτες. Με το τέλος της άσκησης η δραστηριότητα στο ηλεκτρομαγνητικό φάσμα συνεχίζεται. Οι δορυφορικές εικόνες καταδεικνύουν συγκέντρωση προσωπικού, μέσων και δημιουργία μεγάλων καταυλισμών στη «Γ», πλησίον των ακτών. Ταυτόχρονα παρατηρείται δυσλειτουργία των ιστοσελίδων των επιχειρήσεων στην «Α» και μεμονωμένες κυβερνοεπιθέσεις σε κρατικούς φορείς της

«Β» στη νήσο «Α». Αυτόματα σημάνει συναγερμός, ενημερώνεται άμεσα η κυβέρνηση και δίνει εντολή για τη λήψη άμεσων μέτρων αποτροπής με κεντρικό φορέα υλοποίησης τις ΕΔ. Οι ΕΔ μέσω των συνήθων διαδικασιών που έχει, ενημερώνει τους κατάλληλους φορείς και τα στελέχη του. Στους υπηρετούντες στην «Α» γίνεται λεπτομερέστερη ενημέρωση και προϋδεασμός για κλιμάκωση των μέτρων. Οι ναυτικές δυνάμεις ενισχύονται και δυνάμεις ειδικών αμφίβιων επιχειρήσεων στέλνονται στην «Α» για εκτέλεση ασκήσεων αναγνωρίσεων. Οι κυβερνοεπιθέσεις ελέγχονται και αποδεικνύεται ότι προέρχονται από τη «Γ» και συγκεκριμένα από κυβερνητικές πηγές. Πλέον είναι σαφές ότι πρόκειται για οργανωμένο σχέδιο που όμως δεν αποδεικνύεται. Η κυβέρνηση της «Β» υιοθετεί ότι η χώρα βρίσκεται υπό καθεστώς υβριδικών απειλών και αναμένει την εκδήλωση ασύμμετρων απειλών. Δίνει εντολή στην πολιτική προστασία για λήψη μέτρων πρόληψης φυσικών καταστροφών, από ανθρώπινη παρέμβαση και για άμεσο συντονισμό με τις ΕΔ. Οι ΕΔ στην «Α» είναι ο κεντρικός φορέας υλοποίησης των σχεδίων. Οι ΕΔ που σταθμεύουν στην «Α», εκτελούν ασκήσεις άμυνας νήσου με την ενεργή συμμετοχή της εθνοφυλακής. Έτσι ενημερώνεται έμμεσα ο πληθυσμός. Η εθνοφυλακή αναλαμβάνει ρόλο επιτήρησης, αρχικώς ευαίσθητων σημείων και περιοχών της «Α», ενώ από τις ΕΔ τηρείται ταχικίνητο τμήμα άμεσης επέμβασης. Ταυτόχρονα η κυβέρνηση της «Β» αναλαμβάνει διπλωματικές πρωτοβουλίες ενημέρωσης της διεθνής κοινότητας και «ενημερώνει προειδοποιητικά» τη «Γ». Καθιερώνονται αυστηροί έλεγχοι στην είσοδο πολιτών της «Γ» στην «Α». Επιπλέον εκτελούνται πλωτή έλεγχοι σε πλοία που αναχωρούν από τη «Γ» και βρίσκονται στα χωρικά ύδατα της «Β» με το πρόσχημα ελέγχων για λαθρεμπόριο. Ενώ συμβαίνουν αυτά, ΜΚΟ εμφανίζεται στην «Α» για την παροχή βοήθειας σε μετανάστες που ακόμα δεν υπάρχουν. Είναι πλέον σαφές ότι υπάρχει σχέδιο. Όμως ακόμα δεν μπορεί τίποτα να αποδειχθεί. Η πολιτική προστασία με την ενίσχυση της εθνοφυλακής, επιτηρεί τις δασικές περιοχές και σε ιδιαίτερα ευνοϊκές γα την ανάπτυξη πυρκαγιών περιοχές, κινητοποιούνται οι ΕΔ για την εκτέλεση ολιγόωρων νυχτερινών ασκήσεων. Ανάλογες ασκήσεις σε μικρότερη κλίμακα, αναλαμβάνονται και σε άλλες περιοχές που εκτιμάται ότι θα είναι αποτελέσουν «στόχους». Οι αμφίβιες δυνάμεις της «Α» συνεχίζουν τις νυχτερινές αναγνωρίσεις και εκτελέσεις ασκήσεων ανακατάληψης εδαφών. Ο πληθυσμός πλέον έχει αντιληφθεί τη σοβαρότητα της κατάστασης και την επικείμενη απειλή. Ωστόσο οι πρώτες μεταναστευτικές ροές αρχίζουν να έρχονται. Απωθούνται όπως προς την «Γ» από όπου και προέρχονται προκειμένου να

εισέλθουν με ταξιδιωτικά έγγραφα. Πλωτά εμπόδια αναπτύσσονται κατά μήκος των θαλασσίων συνόρων και στα σημεία που εκτιμάται ότι θα είναι τα σημεία εισόδου. Οι ναυτικές δυνάμεις δημιουργούν τείχος προστασίας. Όλες οι ενέργειες καταγράφονται με τεχνικά μέσα, και τυγχάνουν άμεση επικοινωνιακής εκμετάλλευσης από την κυβέρνηση στη διεθνοποίηση του θέματος. Η «Γ» δεν δέχεται ότι προέρχονται από το έδαφος της και ισχυρίζεται ότι επρόκειτο για τουρίστες. Η αντιμετώπιση των μεταναστών γίνεται ως παράνομων εισελθόντων, απομονώνονται σε απομακρυσμένη περιοχή και ακολουθούνται άμεσα διαδικασίες απέλασης. Οι ΜΚΟ που φθάνουν στην «Α» «δια μαγείας», ερευνώνται εξονυχιστικά και τους επιτρέπεται περιορισμένη και σε συγκεκριμένη ελεγχόμενη περιοχή, η δραστηριοποίησή τους. Η εθνοφυλακή αναλαμβάνει μεγαλύτερο κομμάτι στην εξέλιξη των γεγονότων, με τη φύλαξη πλέον ζωτικών περιοχών της «Α», αλλά και στην εδαφική απομόνωση του κλειστού κέντρου φύλαξης-κράτησης-φιλοξενίας. Η κυβέρνηση της «Β» εκμεταλλεύεται επικοινωνιακά τα γεγονότα, τα διεθνοποιεί, ενώ ταυτόχρονα αποτρέπει την κλιμάκωση. Ενώ συμβαίνουν αυτά η τουριστική περίοδος έχει αρχίσει κανονικά, οι πυρκαγιές δεν εμφανίστηκαν και οι ζωή στην «Α» συνεχίζεται κανονικά με την προσθήκη των μικρών μεταναστευτικών ροών.

Στην εξεταζόμενη υπόθεση εργασίας 2, δεν απειράπησαν οι μεταναστευτικές ροές, όμως περιορίστηκαν σημαντικά. Δεν επετράπη η επέκταση των μεταναστευτικών κυμάτων και αποφεύχθηκαν οι συνέπειες δηλαδή, η τρομοκρατία, η πρόκληση του φόβου και αγανάκτησης στους πολίτες, η πολιτική αστάθεια και η απώλεια της «Α». Στο δεύτερο σενάριο η έγκαιρη αναγνώριση του προβλήματος απέτρεψε τα χειρότερα. Διέγνωσε την επιθετικότητα και προετοιμάσθηκε για τα χειρότερα. Οι ΕΔ χρησιμοποιήθηκαν σε νέους ρόλους, διότι αναγνωρίστηκαν τα νέα δεδομένα και οι νέοι ρόλοι που μπορούν να αναλάβουν. Χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλείο και όχι με προκατάληψη. Το ζητούμενο ήταν η αποτροπή και έτσι επιτεύχθηκε, ίσως πρόσκαιρα, όμως το μήνυμα δόθηκε. Ο χρόνος κερδήθηκε για να προετοιμασθεί η «Β» ή για να αναλάβει επιθετικές πρωτοβουλίες. Αυτό θα καθοριστεί από την κυβέρνηση. Ο ρόλος των ΕΔ μπορεί να είναι πολλαπλός. Αποτρεπτικός, επιθετικός, ενημερωτικός ακόμα και επηρεασμού. Εξαρτάται από την κοινωνία και το κράτος, πως θα τις χρησιμοποιήσουν. Είναι ένα πολύεργαλείο και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται και να χρησιμοποιείται. Όχι με προκαταλήψεις αλλά με διορατικότητα και γνώμονα την εθνική ασφάλεια.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο «Υβριδισμός» δεν είναι ένα καινούριο φαινόμενο. Είναι η προσαρμογή των απειλών και των επιχειρήσεων, στα νέα δεδομένα. Η λογική και η πρακτική των υβριδικών επιχειρήσεων, είναι σε μεγάλο βαθμό σύμφωνες με τη θεωρία του Σουν Τσου. Σύμφωνα λοιπόν με τον Σουν Τσου, «ο πόλεμος είναι τέχνη» και «στον πόλεμο, δεν υπάρχουν κανόνες με γενική εφαρμογή, ούτε σταθερές πρακτικές που υιοθετούνται απαρέγκλιτα σε κάθε περίπτωση»⁴⁷. Ο Σουν Τσου θεωρείται ο πατέρας της έμμεσης προσέγγισης⁴⁸, υποστηρίζοντας μεταξύ των άλλων ότι ο εχθρός αιφνιδιάζεται, μέσω απροσδόκητων κινήσεων και επιθέσεων. Κατά τον Κινέζο στρατηγιστή «όλος ο πόλεμος βασίζεται στην παραπλάνηση»⁴⁹, για να συμπληρώσει Barton Whaley, ότι «αν ο αιφνιδιασμός είναι το κλειδί για τη νίκη, η παραπλάνηση είναι το κλειδί για τον αιφνιδιασμό»⁵⁰. Κατά το Σουν Τσου «ο στρατηγικός θρίαμβος είναι, να υποτάσσεις τον αντίπαλο, χωρίς μάχη»⁵¹. Όπως φαίνεται, οι υβριδικές επιχειρήσεις έχουν άμεση σχέση με τις απόψεις του Σουν Τσου. Είναι πολύ πιθανόν, ο εμπνευστής τους να ήταν πολύ καλός μελετητής του Κινέζου στρατηγιστή. Οι υβριδικές επιχειρήσεις στηρίζονται στον αιφνιδιασμό και το αναπάντεχο. Στηρίζονται στην παραπλάνηση δεδομένου ότι τουλάχιστον στα αρχικά στάδια, χτυπούν διαφορετικούς φαινομενικά στόχους από ότι πραγματικά στοχεύουν. Παραπλάνηση και αιφνιδιασμός μαζί με την αβεβαιότητα, συνιστούν τα βασικά συστατικά της επιτυχίας των υβριδικών επιχειρήσεων. Σκοπός των υβριδικών επιχειρήσεων, είναι να επιβάλει τη θέληση του ο «επιτιθέμενος» με το μικρότερο δυνατό κόστος και να επιτυγχάνει το «στρατηγικό θρίαμβο», που δεν είναι άλλος από το «να υποτάσσεις τον αντίπαλο χωρίς μάχη». Οι υβριδικές επιχειρήσεις προσαρμόζονται στα δεδομένα και στις αδυναμίες του αντιπάλου. Καμία επιχείρηση δεν είναι ίδια με την προηγούμενη ή την επόμενη. Μπορεί να ακολουθούνται ίδιες τακτικές αλλά οι μέθοδοι διαφέρουν κατά περίπτωση. Δηλαδή οι υβριδικές επιχειρήσεις και κατ'

⁴⁷ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.85

⁴⁸ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.87

⁴⁹ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.89

⁵⁰ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.90

⁵¹ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.90

επέκταση οι απειλές, είναι «όπως το νερό»⁵², διότι όπως το νερό προσαρμόζεται στο ανάγλυφο του εδάφους, έτσι και οι υβριδικές επιχειρήσεις-απειλές, προσαρμόζονται στις καταστάσεις και στον αντίπαλο.

Σύμφωνα με τον Καρλ φον Κλαούζεβιτς (Carl von Clausewitz), «ο πόλεμος είναι μία πολιτική πράξη», που επιλέγει η πολιτική ηγεσία για την επίτευξη συγκεκριμένων πολιτικών αντικειμενικών σκοπών. Κατά τον Κλαούζεβιτς, «η πολιτική είναι η μήτρα, από την οποία γεννιέται ο πόλεμος»⁵³. Απόλυτα συμβατή η θεωρία του Πρώσου στρατηγιστή, με τη λογική και την πρακτική των υβριδικών επιχειρήσεων. Δεν μπορούν να εκτελεσθούν σε κανένα επίπεδο, εάν δεν υπάρχει πολιτική βούληση, θέληση και προπάντων απόφαση. Είναι απαραίτητη προϋπόθεση δεδομένου ότι εμπλέκονται εξαιρετικά πολλοί φορείς και απαιτείται υψηλός συντονισμός. Πάντα τα αποτελέσματα των υβριδικών επιχειρήσεων, έχουν πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς, που μαζί με τους προφανείς-αποκαλυπτόμενους, υπάρχουν και οι κρυφοί-παράπλευροι. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της προσάρτησης της Κριμαίας από τη Ρωσία, ο πολιτικός αντικειμενικός σκοπός ήταν φανερός, που δεν ήταν άλλος από την προσάρτηση. Ο δευτερεύον ή παράπλευρος ή επακόλουθος αλλά εξίσου σημαντικός πολιτικός αντικειμενικός σκοπός, ήταν η κατανόηση από το δυτικό κόσμο και ειδικά από τις ΗΠΑ, των δυνατοτήτων της Ρωσία και των κόκκινων γραμμών της, στην περιοχή της πρώην ΕΣΣΔ. Αντιλαμβανόμαστε ότι και στην περίπτωση των υβριδικών επιχειρήσεων, «έχουν τη δική τους γραμματική, αλλά όχι τη δική τους λογική»⁵⁴ και αυτό διότι όλα στοχεύουν στην επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών. Ο πόλεμος άλλωστε για τον Κλαούζεβιτς «είναι μία μορφή σχέσεων, μία σύγκρουση συμφερόντων»⁵⁵, που τον συγκρίνει μάλιστα με το εμπόριο⁵⁶. Σε κάθε περίπτωση οι υβριδικές επιχειρήσεις ακολουθούν τη λογική αυτή και μάλιστα όχι μόνο συγκρίνονται με το εμπόριο αλλά το χρησιμοποιούν ως όπλο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Κίνα, που έχει εισβάλει με το εμπόριο ανά τον κόσμο,

⁵² Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.85

⁵³ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.144

⁵⁴ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.145

⁵⁵ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.150

⁵⁶ «Rather than comparing it to art we could more accurately compare it to commerce, which is also a conflict of human interests and activities; and it is still closer to politics, which in turn may be considered as a kind of commerce on a larger scale.», Clausewitz von Carl, ON WAR, Edited and Translated by MICHAEL HOWARD and PETER PARET, (New Jersey, Princeton University Press, 1989),p. 149

ελέγχοντας οικονομικά πολλές περιοχές του πλανήτη. Ένα από τα πολλά παραδείγματα είναι η περίπτωση του Ινδικού Ωκεανού, που μετά την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας με το τέλος του Β΄ΠΠ, ενώ ΗΠΑ και Ρωσία ανταγωνίζονταν για την κυριαρχία στον Ινδικό, περιθωριοποιούσαν την Κίνα που βρισκόταν στην περιοχή ως σημαντικός «παίκτης» για πλέον των 2000 ετών μέσω του εμπορίου⁵⁷. Φυσικά ο κύριος σκοπός των υβριδικών επιχειρήσεως-απειλών, είναι η «τριβή»⁵⁸⁵⁹. Κύριος σκοπός τους είναι η εξασθένιση του αντιπάλου με τη διαφορά ότι το «τυχαίο και το απρόβλεπτο» είναι απόλυτα σχεδιασμένο. Φυσικά και αυτός ο σχεδιασμός υπόκειται σε τριβές. Στις υβριδικές επιχειρήσεις βλέπουμε την απόλυτη εφαρμογή της επέκτασης του τριγώνου του Κλαούζεβίτς σε τετράγωνο, δηλαδή Λαός-Στρατός-Κυβέρνηση-Τεχνολογία & Οικονομία⁶⁰ δεδομένου ότι για την επιτυχία των υβριδικών επιχειρήσεων-απειλών, επιβάλλεται η χρησιμοποίηση όλου του φάσματος της ζωής. Φυσικά οι υβριδικές επιχειρήσεις είναι «χαμαιλέοντες» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει για τον πόλεμο ο Κλαούζεβιτς⁶¹.

Όσοι εμπνευστήκαν και σχεδίασαν τις υβριδικές επιχειρήσεις ήταν πολύ καλοί μελετητές των κλασσικών στρατηγικών αναλυτών, που προσάρμοσαν τις θεωρίες στα σύγχρονα δεδομένα. Απαιτείται μακροχρόνιος σχεδιασμός, υψηλός συντονισμός και κεντρικός έλεγχος. Απόρροια αυτού είναι ότι δύσκολα ανιχνεύονται και ακόμα πιο δύσκολα ταυτοποιούνται. Κάθε δρώντας που αποφασίζει να πραγματοποιήσει υβριδικές επιχειρήσεις, επιλέγει τον δικό του τρόπο ενεργείας. Δεν υπάρχει τυποποίηση. Πάντα όμως κυριαρχεί η αβεβαιότητα.

Η γεωγραφία καθορίζει εν πολλοίς, τις επιλογές και τις αποφάσεις για την πορεία της πατρίδας μας. Οι απειλές θα υπάρχουν πάντα. Επιτυχία θα είναι να τις διαβλέπουμε και να τις αναγνωρίζουμε έγκαιρα, ώστε να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα και προς τη σωστή κατεύθυνση. Στις απειλές αυτές κυριαρχεί πλέον της αβεβαιότητας και ο αποπροσανατολισμός.

⁵⁷ James Stavridis Admiral, SEA POWER, (New York, Penguin Press, 2017), p.114

⁵⁸ «Friction, as we choose to call it, is the force that makes the apparently easy so difficult», Carl von Clausewitz, ON WAR, Edited and Translated by Michael Howard and Peter Paret, (New Jersey, Princeton University Press, 1989), p. 121

⁵⁹ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.151

⁶⁰ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008) σ.155

⁶¹ «War is more than a true chameleon that slightly adapts its characteristics to the given case», Carl von Clausewitz, ON WAR, Edited and Translated by Michael Howard and Peter Paret, (New Jersey, Princeton University Press, 1989), p. 89

Οι πολίτες πρέπει να έχουν γνώση και κρίση. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της μόρφωσης των πολιτών και του πολιτισμού, που πρέπει να διαμορφώνεται κατάλληλα από τις κοινωνίες, ώστε να αντιμετωπίζονται άμεσα και με ομοψυχία οι εν λόγω απειλές. Είναι σημαντικό να έχουν οικοδομηθεί και να υπάρχουν ισχυροί δεσμοί μεταξύ πολιτών και θεσμών.

Οι Ένοπλες δυνάμεις αποτελούν κομμάτι της κάθε κοινωνίας και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται αλλά και να χρησιμοποιούνται. Είναι ενσωματωμένες πλήρως στον πολιτισμό τους. Οι αντιλήψεις που υπάρχουν στην κοινωνία υπάρχουν και στις ΕΔ. Δεν διαφέρει το προσωπικό των ΕΔ, από τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες. Η πορεία των ΕΔ έχει αποδείξει την προσήλωσή τους στους δημοκρατικούς θεσμούς. Είναι προστάτες και όχι επιβουλής. Η χρησιμοποίησή τους επιβάλλεται να γίνεται υπό αυτό το πρίσμα και όχι προσκολλημένοι σε εσκεμμένες αντιλήψεις του προηγούμενου αιώνα .

Οι ασύμμετρες και οι υβριδικές απειλές, χαρακτηρίζονται από μη γραμμικότητα. Μπορούν να εκτοξευθούν σε κάθε σημείο οπουδήποτε και οποτεδήποτε. Οι ΕΔ μπορούν με τη μορφή ασκήσεων και όχι μόνο, να βρίσκονται οπουδήποτε και οποτεδήποτε. Μπορούν να καλύπτουν τα εδαφικά κενά που οι κοινωνικές αλλαγές έχουν προκαλέσει, αποτρέποντας έτσι την ανάπτυξη κακόβουλων στοιχείων σε εδαφικά κενά, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για την ανάπτυξη περαιτέρω επιχειρήσεων. Οι ΕΔ συντονίζονται εύκολα και γρήγορα. Μπορούν να αναπτυχθούν ταχύτατα. Στη νέα μορφή αυτή απειλών, η εδαφική ακεραιότητα πλέον είναι συνυφασμένη με την κοινωνική συνοχή. Το θέατρο επιχειρήσεων πλέον, επεκτείνεται στα ίδια μας τα σπίτια. Ο κυβερνοχώρος με το διαδίκτυο έχει εισβάλει παντού. Κάθε τερματικό ηλεκτρονικού υπολογιστή είναι ένας εν δυνάμει στόχος, στις πληροφοριακές επιχειρήσεις και στην προπαγάνδα του «επικείμενου επιβουλέα». Οι επιχειρήσεις αυτές απαιτούν λεπτομερή και μακροχρόνιο σχεδιασμό. Οι ΕΔ με τις διαδικασίες και το προσωπικό που διαθέτουν, μπορούν να διακρίνουν σχετικά νωρίς, επικείμενες απειλές. Το προσωπικό των ΕΔ είναι η δύναμη του. Οι κοινωνία και το κράτος μπορούν να στηρίζονται σε αυτούς. Είναι το εργαλείο που η κοινωνία μπορεί να επενδύσει, αρκεί να καταλάβει την αξία και τη δυναμική του. Μία δυναμική που αναπτύσσεται και επηρεάζει, όλο το φάσμα της κοινωνίας. Μπορεί να προστατέψει και να αποτρέψει κινδύνους και απειλές εν τη γεννέση τους, αναίμακτα και χωρίς να πανικοβληθεί ο πληθυσμός. Το προσωπικό των

ΕΔ μπορεί να εκπαιδευτεί στην αντιμετώπιση των απειλών αυτών και αθόρυβα να εκπαιδεύσει τον πληθυσμό, ως πραγματικός «φύλακας άγγελος».

Η τεχνολογία είναι ένα τομέας που οι ΕΔ θα έχουν πάντα την ανάγκη του. Άλλωστε κάθε τεχνολογικό επίτευγμα έχει πεδίο εφαρμογής στις ΕΔ. Τα οικονομικά δεδομένα της πατρίδας μας δεν επιτρέπουν ακόμα, ίσως και να μην επιτρέψουν ποτέ, τη συντήρηση και χρηματοδότηση ερευνητικών κέντρων από τις ΕΔ. Όμως τα Ελληνικά Πανεπιστήμια μπορούν να καλύψουν αυτό το κενό. Είναι δυνατό οι ΕΔ να συμμετέχουν σε ερευνητικά προγράμματα των Ελληνικών Πανεπιστημίων που όχι μόνο εκ φύσεως είναι στραμμένα στην έρευνα, αλλά και την αποζητούν. Επιπλέον οι ΕΔ μπορεί να είναι τροφή αναζήτησης των πανεπιστημίων για έρευνα. Οι εγκαταστάσεις των ΕΔ είναι απομονωμένες από εξωτερικές επιρροές, αλλά εάν απαιτηθεί και υπό το μανδύα του απορρήτου, μπορούν να αποτελέσουν πεδία ανάπτυξης και πειραματισμού «ειδικών ερευνών» για τα πανεπιστήμια. Έτσι λοιπόν σε μια πειραματική εφαρμογή των Logistics για παράδειγμα, θα μπορούσαν κάλλιστα να έχουν τα πρωτεία οι ΕΔ ή ακόμα και σε λογισμικά κρυπτασφάλισης τηλεπικοινωνιών. Επιβάλλεται η στενή σχέση των Ελληνικών πανεπιστημίων με τις ΕΔ. Θα πρέπει να είναι η πηγή σκέψης, προβληματισμού και εφαρμογής κάθε καινοτόμου ιδέας.

Η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τις ΕΔ δεν είναι και δεν μπορεί να είναι τυχαία. Είναι ο σταθερός παράγοντας της κοινωνίας. Επηρεάζει και επηρεάζεται μέσα σε αυτή. Όμως η φυσική παρουσία των ΕΔ ανάμεσα στην κοινωνία ίσως να μην φαίνεται ακόμα, αλλά θα είναι θεμιτή και αποδεκτή από τους πολίτες. Θα την αποζητούν ως πυλώνα στήριξης. Οι ΕΔ θα πρέπει να είναι έτοιμες να αντιμετωπίζουν πλέον τους εχθρούς που θα απειλούν την εδαφική ακεραιότητα της πατρίδας τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στη μεθόριο. Αυτό απαιτεί αλλαγή νοοτροπίας, προκαταλήψεων και ιδεοληψιών στην κοινωνία και στις ΕΔ. Οι «εχθροί» πλέον μπορεί να δείχνουν αόρατοι αλλά δεν είναι. Βρίσκονται στο εξωτερικό, στο εσωτερικό, ανάμεσά μας, ακόμα και μέσα στην ίδια μας την κοινωνία. Οι ΕΔ πρέπει και οφείλουν να είναι πανταχού παρόν.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι υβριδικές επιχειρήσεις πλέον είναι μια πραγματικότητα, αποδείχθηκε περίτρανα στην Κριμαία. Στους πολέμους, πάντα αναζητούταν το ασύμμετρο αποτέλεσμα. Τώρα αυτό επιτυγχάνεται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Κάθε τυχαίο γεγονός μπορεί να έχει ασύμμετρες επιπτώσεις, όπως μία φυσική καταστροφή, ή ακόμα χειρότερα η ασύμμετρη εκμετάλλευση από τρίτους εις βάρος του κράτους. Η αντιμετώπιση κάθε είδους απειλών, είναι ευθύνη της πολιτείας και του κράτους. Κάθε εποχή έχει τα δικά της χαρακτηριστικά. Το κράτος οφείλει να διαβλέπει τις απειλές, και να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα. Το δύσκολο πλέον πέραν από το να τις αναγνωρίσεις, είναι να τις στοιχειοθετήσεις και να τις ταυτοποιήσεις. Οι σύγχρονες υβριδικές απειλές όμως, έχουν ως κύριο στόχο τον πολίτη, όπου διαμέσου αυτού και του επηρεασμού της συμπεριφοράς του, θα επιτύχουν τους απώτερους σκοπούς που συνήθως είναι η κατάρυση του κράτους. Το κράτος οφείλει να βρίσκει μηχανισμούς ασφαλείας, μακριά από προκαταλήψεις και ιδεοληψίες. Οι νοοτροπίες πρέπει να αλλάζουν, προς το κοινό συμφέρον. Οι ΕΔ είναι ένα πολυεργαλείο στα χέρια του κράτους και της κοινωνίας. Οι ρόλοι που μπορούν να αναλάβουν οι ΕΔ είναι πολλοί και πολλαπλοί. Η νομοθετική θωράκισή των ΕΔ όμως είναι απαραίτητη, όπως απαραίτητη είναι και η επαφή με την κοινωνία που την έχουν άλλωστε μέσω των στελεχών τους. Η εκπαίδευση των στελεχών στην αναγνώριση του διαφορετικού δεν είναι δύσκολη. Η αλλαγή της νοοτροπίας μας είναι δύσκολή. Αυτή όμως μπορεί να αλλάξει όταν δίνουμε τη δέουσα και πρέπουσα σημασία στα λεγόμενα των στελεχών ακόμα και σε ασήμαντες κατ' εμάς πληροφορίες. Έτσι θα χτίσουμε κλίμα εμπιστοσύνης και φυσικά τα στελέχη θα αισθάνονται ότι τα λεγόμενα τους δεν πέφτουν στο κενό. Μία βάση δεδομένων στο υπηρεσιακό δίκτυο θα ήταν ιδανικό όπου το κάθε στέλεχος θα μπορούσε να αναγράφει γεγονότα και καταστάσεις που του προκάλεσαν εντύπωση από τα πιο απλά έως τα πιο σύνθετα. Όσοι όμως θα ασχοληθούν με την επεξεργασία και τη σύνθεση των πληροφοριών, θα μπορούν να οδηγηθούν σε μεγαλύτερα συμπεράσματα έχοντας μπροστά τους τη μεγαλύτερη εικόνα. Το ζητούμενο στο θέμα αυτό είναι τα στελέχη να μην αισθάνονται ότι ή αναφορά των περιστατικών που έκαναν δεν έχρισε εκμετάλλευσης. Έτσι θα δημιουργήσουμε μία τεράστια βάση πληροφοριών. Παράλληλα τα στελέχη επηρεάζουν τον περίγυρο τους. Μία «προσεκτική» καθοδήγηση των στελεχών, θα οδηγήσει μέσω του επηρεασμού της κοινωνίας, σε θωράκιση από τους κινδύνους που

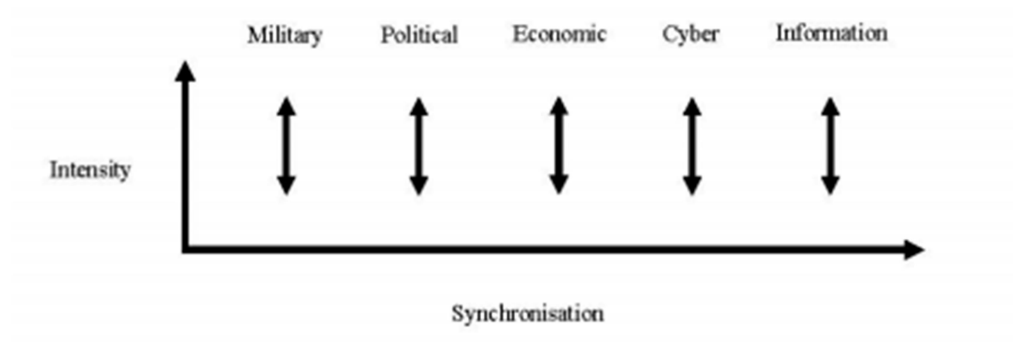
ελλοχεύουν από τις αντίπαλες πληροφοριακές επιχειρήσεις και κυρίως την προπαγάνδα. Τα «fake news» είναι ο νέος αντίπαλος που γιγαντώνεται στο διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Η αποδοχή των ΕΔ από την κοινωνία είναι δεδομένη. Η κοινωνία όμως πρέπει να θωρακίσει τους πολίτες της μέσα από την εκπαίδευση ώστε να δημιουργεί πολίτες με κρίση και όχι άβουλα κατευθυνόμενα όντα. Σε αυτό το κομβικό σημείο, οι ΕΔ μπορούν να συμπληρώσουν ή να καλύψουν τα κενά της εκπαίδευσης και να εμψυχήσουν στους στρατεύσιμους και κατά συνέπεια στους αυριανούς πολίτες στα νέα δεδομένα, τους κινδύνους αλλά και τις δυναμικές που κρύβουμε. Οι ΕΔ να θωρακισθούν νομικά ώστε να έχουν πολλαπλούς ρόλους «πολυεργαλείου» που θα προστατεύει την κοινωνία και τους πολίτες από κάθε επιβουλέα. Η εθνοφυλακή είναι ένα εργαλείο που θα πρέπει να χρησιμοποιείται σε κάθε ευκαιρία αφού πρώτα γίνουν οι κατάλληλες νομοθετικές προσαρμογές. Επί της ουσίας αποτελεί ένοπλο τμήμα πολιτών, που θα αναλαμβάνει τη φύλαξη των ίδιων των πολιτών. Τη νοοτροπία πρέπει να την αλλάξουμε γρήγορα και μόνη μας, διότι αν δεν το κάνουμε μόνη μας ομαλά, θα μας αναγκάσουν οι καταστάσεις να το κάνουμε βιαίως. Το τείχος προστασίας των ΕΔ στην προστασία των πολιτών θα το αποτελέσουν τα στελέχη. Η τύχη είναι στα χέρια μας.

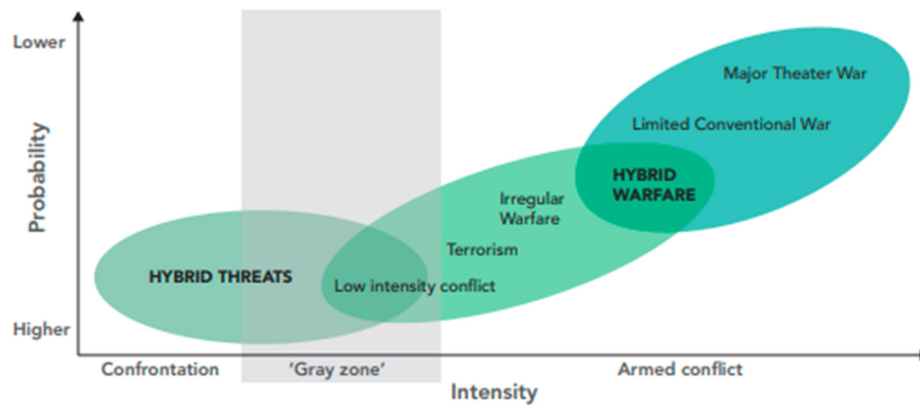
Για να αυξήσουμε όμως τα ποσοστά επιτυχίας μας, έναντι των ασύμμετρων και υβριδικών απειλών, θα πρέπει να εντάξουμε τις απαραίτητες δεξιότητες, γνώσεις και κυρίως συμπεριφορές στον πολιτισμό μας. Έτσι θα είμαστε όλοι συνοδοιπόροι και ο καθένας από το μετερίζι του πρωταγωνιστές στο ίδιο έργο και όχι απλοί θεατές, περιμένοντας και υπομένοντας καρτερικά τη μοίρα που άλλοι θα έχουν καθορίσει για εμάς.

Γραφήματα

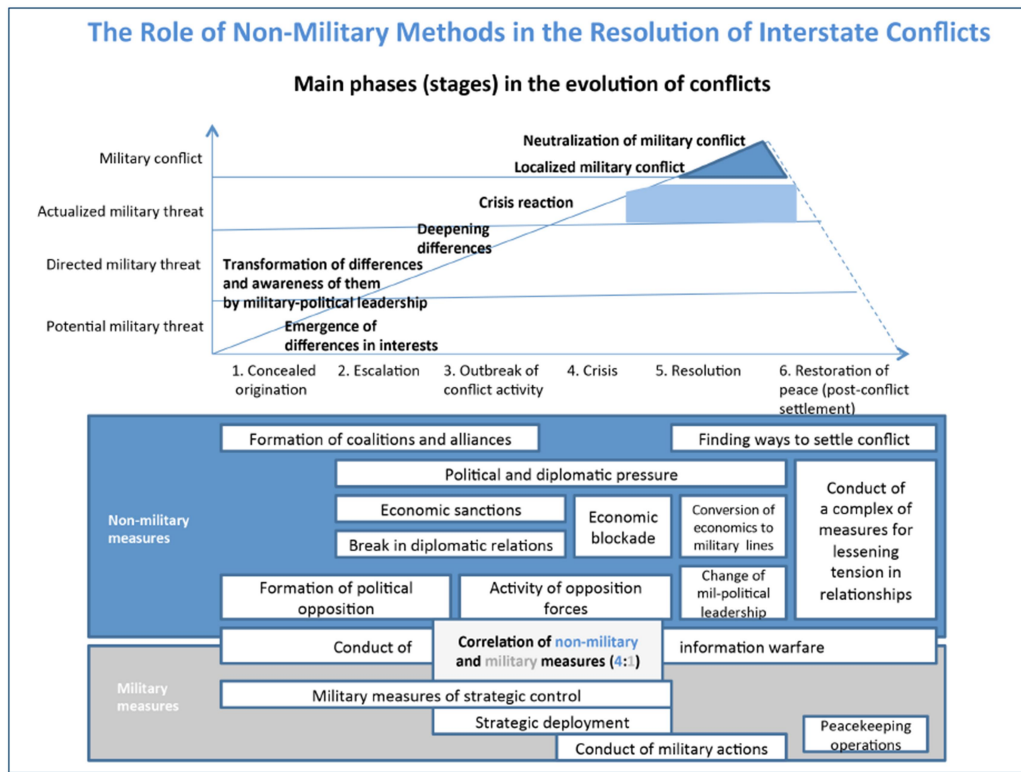
Γράφημα 1: Φάσμα Διεξαγωγής Υβριδικών Επιχειρήσεων

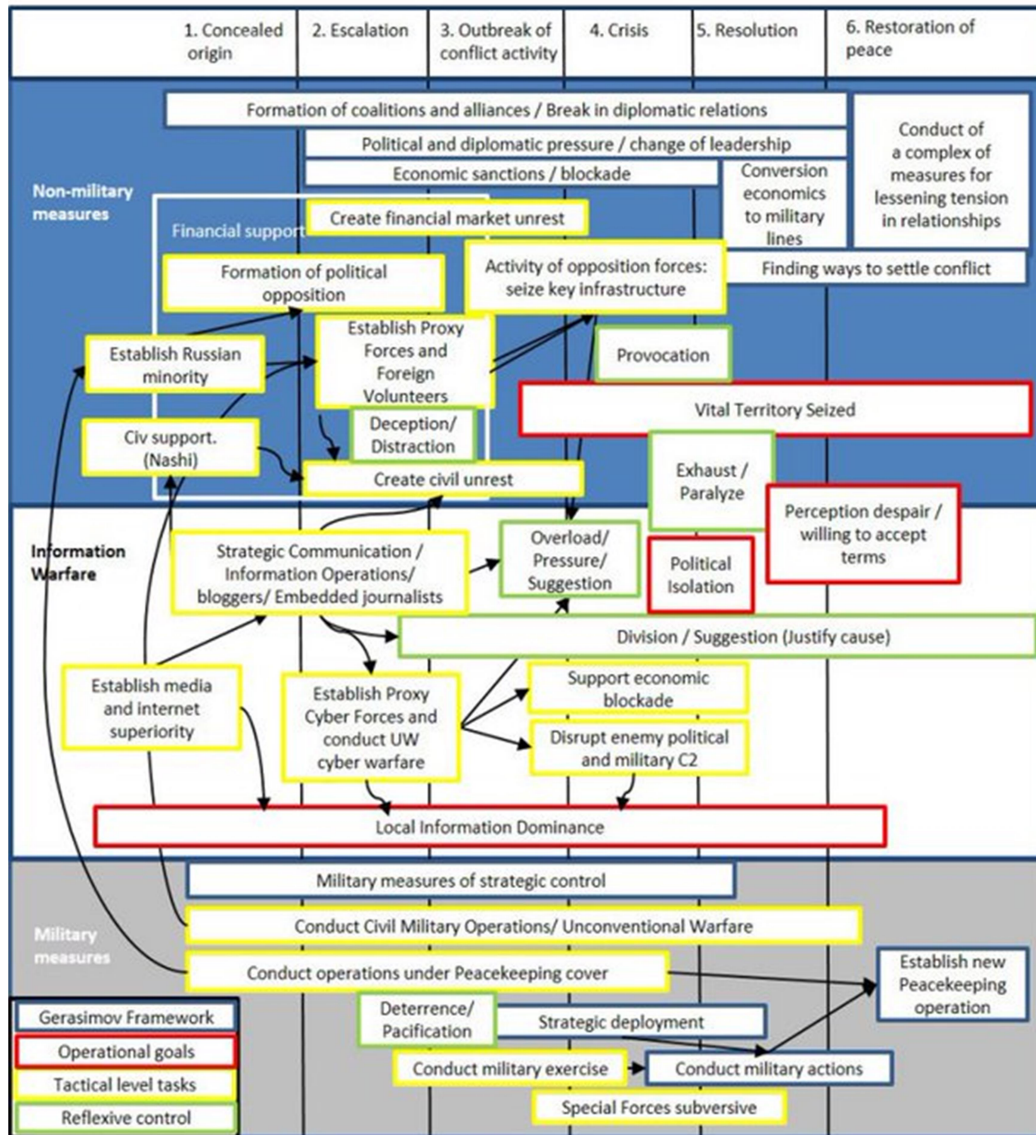
Γράφημα 2: Χωροταξική Οριοθέτηση Υβριδικών Απειλών

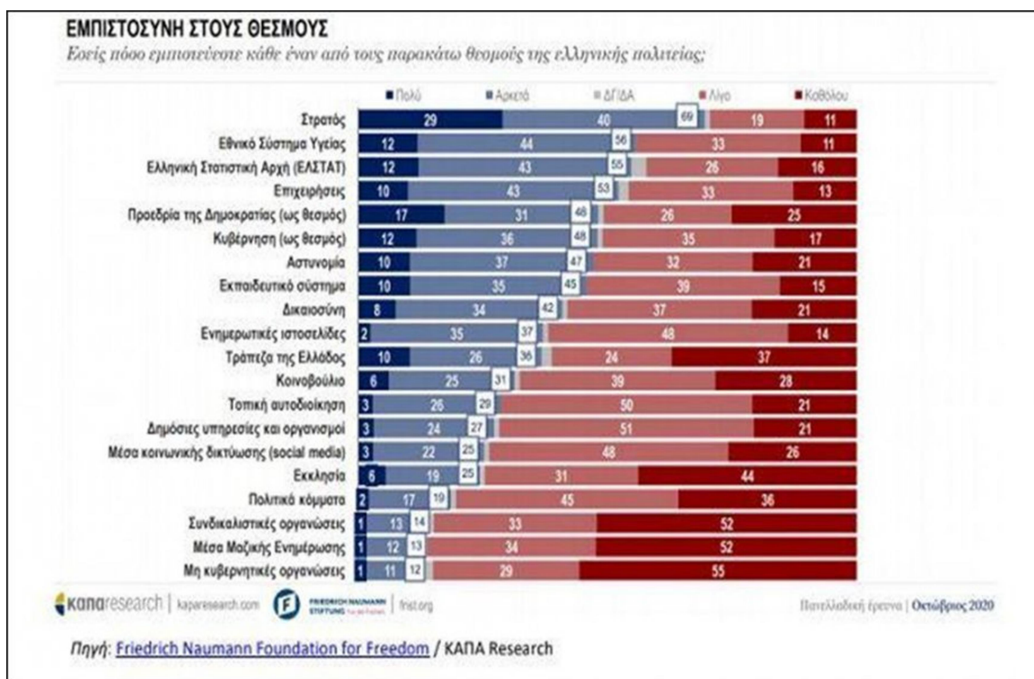
Γράφημα 3: Δόγμα ΓΚΕΡΑΣΙΜΟΦ (GERASIMOV)

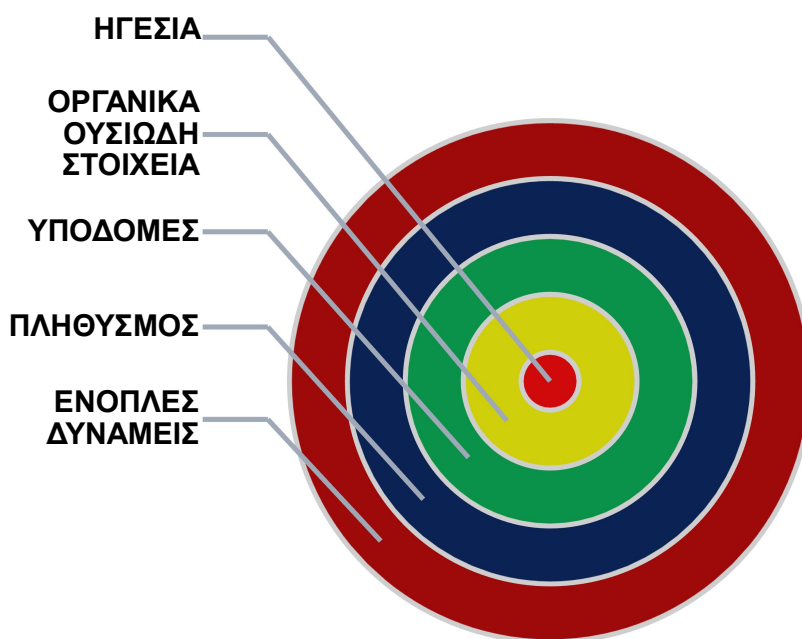
Γράφημα 4: Φάσεις και ΑΝΣΚ Υβριδικών Επιχειρήσεων σύμφωνα με το Δόγμα Γκερασίμοφ (Gerasimov)

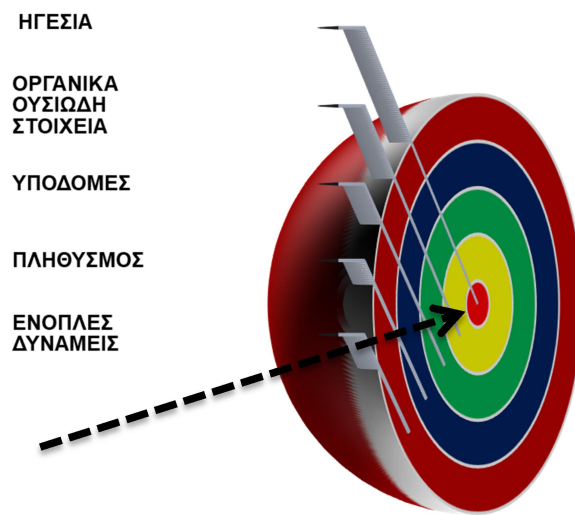
Γράφημα 5: Εμπιστοσύνη στους θεσμούς

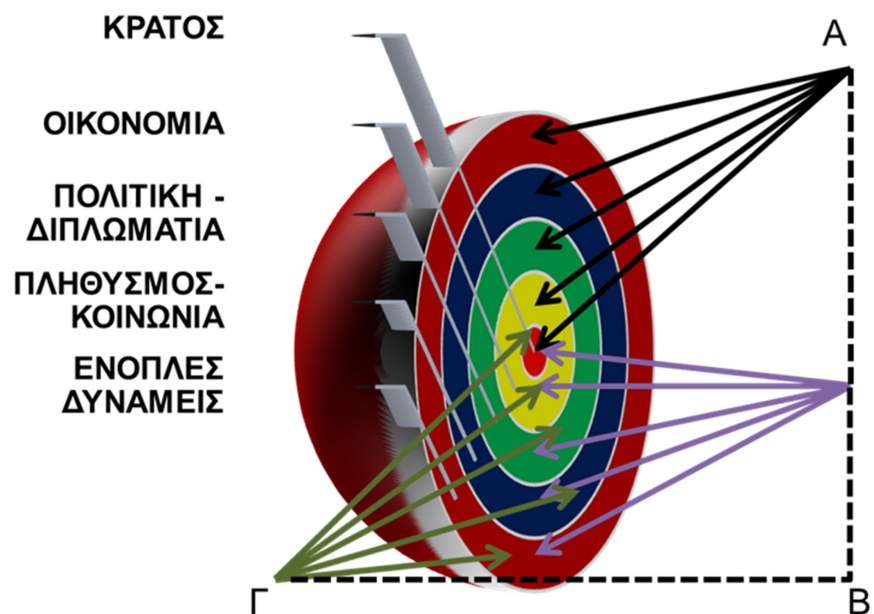
Γράφημα 6: Αεροπορική Στρατηγική Jhon A. Warden (1)

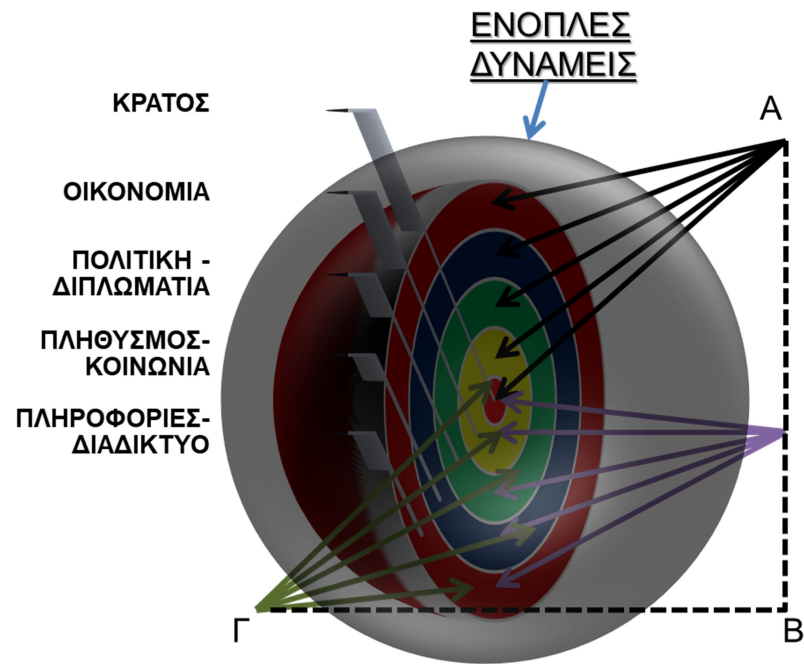
Γράφημα 7: Αεροπορική Στρατηγική Jhon A. Warden (2)

Γράφημα 8: Στόχοι Στρατηγικής Παράλυσης Υβριδικών Απειλών

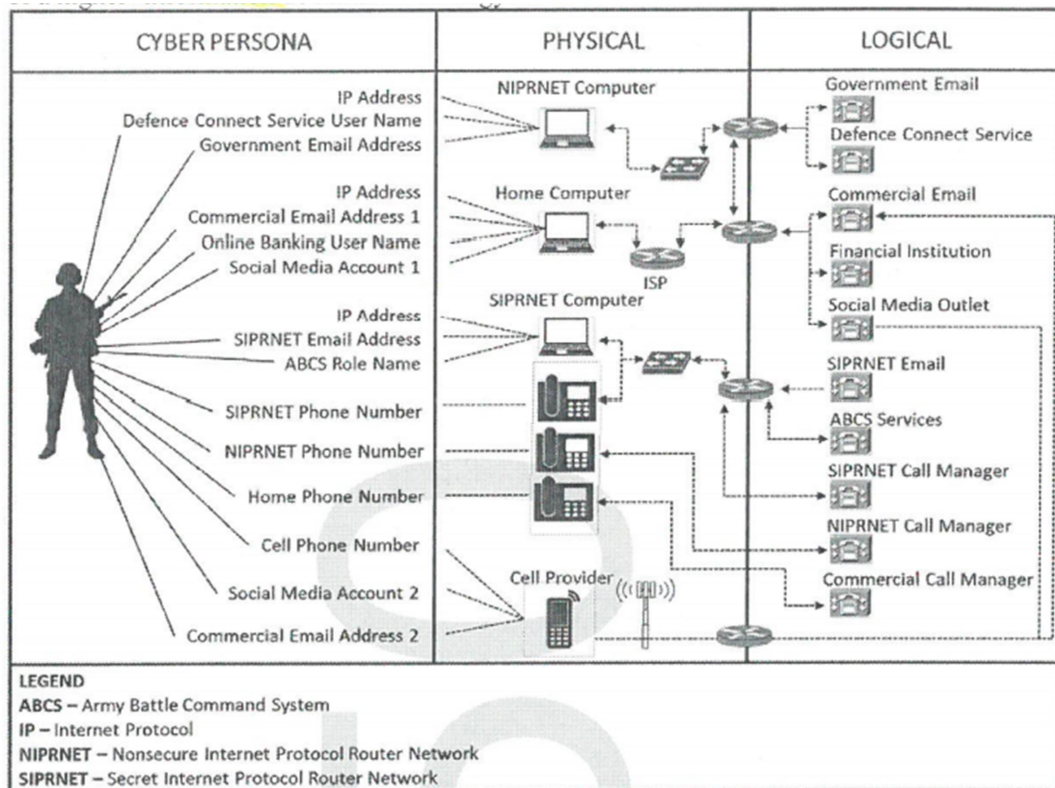

Γράφημα 9: Ο ρόλος των ΕΔ στην αντιμετώπιση των Ασύμμετρων-Υβριδικών Απειλών

Εικόνες

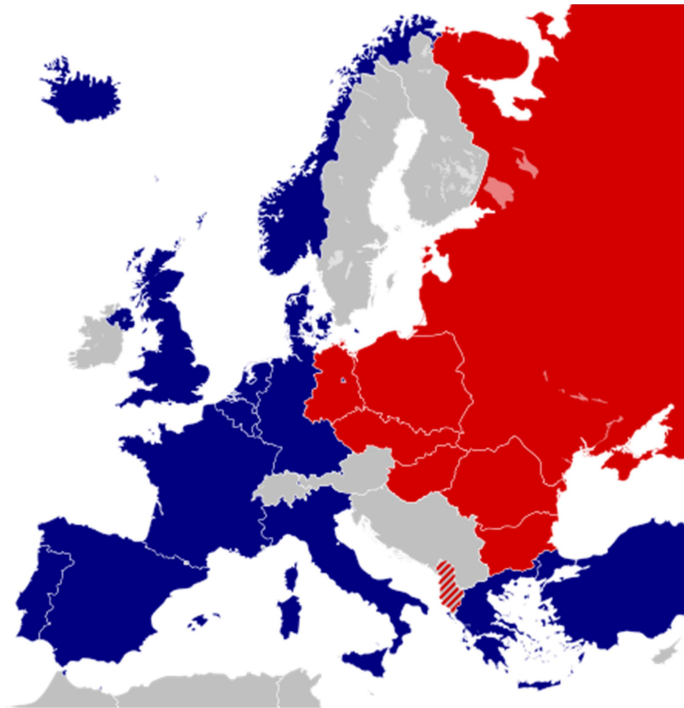
Εικόνα 1: Διασύνδεση Ηλεκτρονικών Μέσων

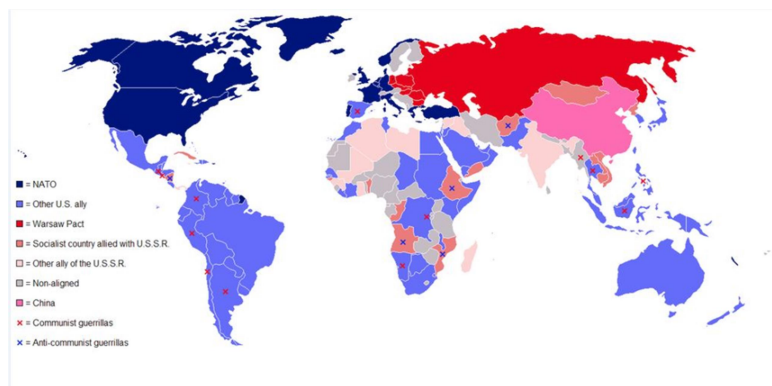
Εικόνα 2: Δίπολο Β΄ΠΠ

Εικόνα 3: Η Μεταπολεμική Ευρώπη

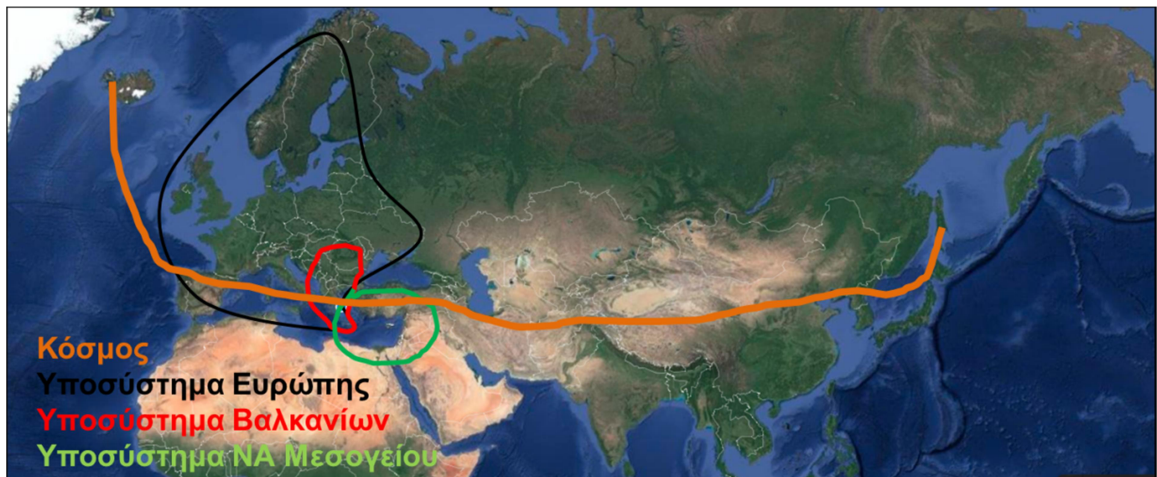
Εικόνα 4: Χάρτης επιρροής δίπολου ΗΠΑ-ΕΣΣΔ μετά το Β΄ΠΠ

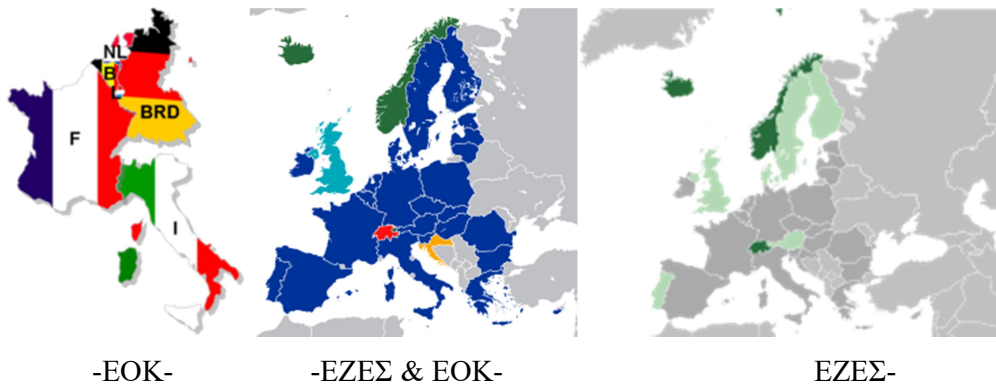
Εικόνα 5: Σύμφωνο της Βαγδάτης.

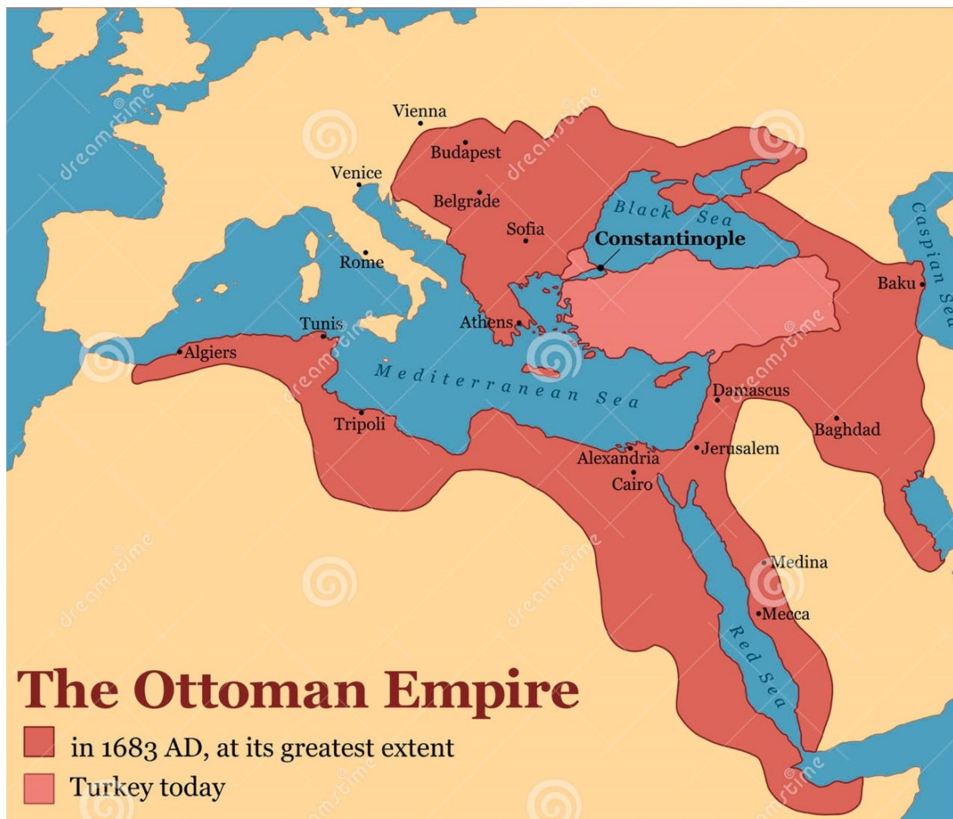
Εικόνα 6: Η Ελλάδα στο χάρτη συστημάτων

Εικόνα 7: Οι μεταπολεμικές Ευρωπαϊκές Συνεργασίες

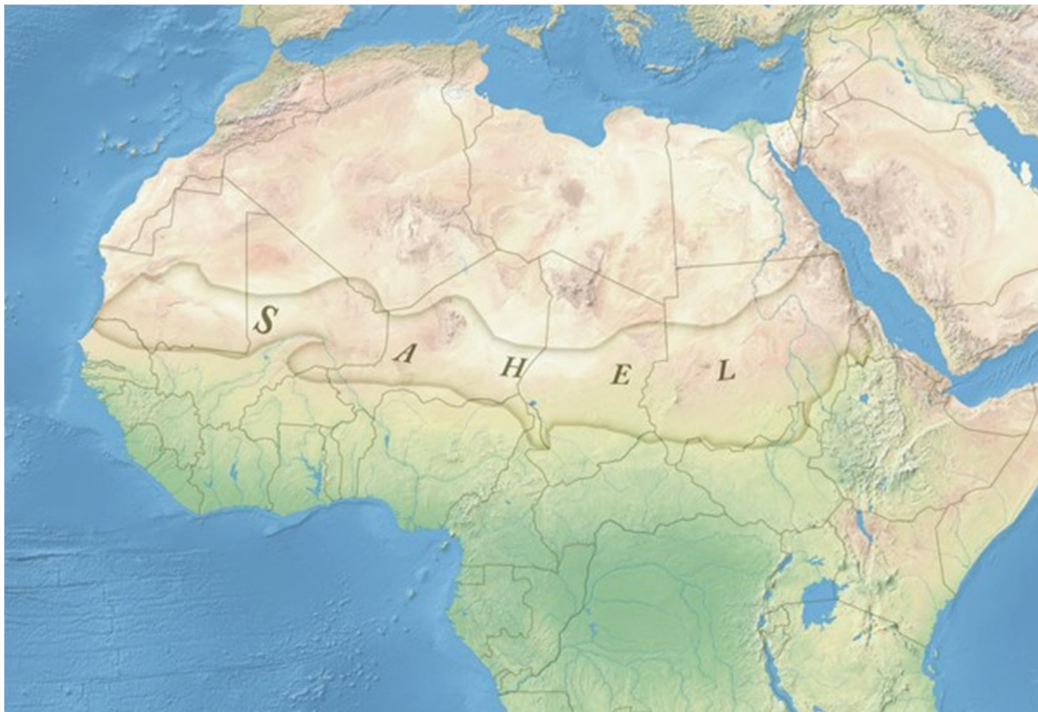
Εικόνα 8: Χάρτης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Εικόνα 9: Χάρτης χωρών Sahel

Εικόνα 10: Χάρτης περιοχής Sahel

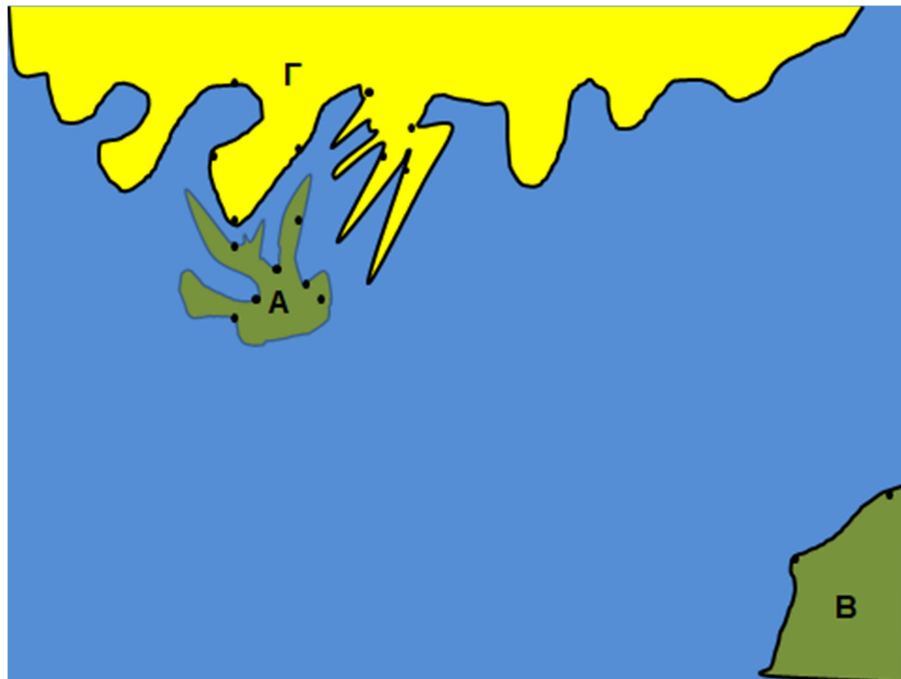

Εικόνα 11: Μοντέλο αλλαγών οκτώ βημάτων J.P.Kotter

το μοντέλο του Kotter: 8 Βήματα για πραγματοποίηση σημαντικών αλλαγών

Εικόνα 12: Χάρτης υπόθεσης εργασίας

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ανδριανόπουλος Ανδρέας, Η Οργή του Ισλάμ και οι Φανατικοί της Τζιχάντ, (Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο Α.Ε., Μάρτιος 2015)

Γεωργαλά Κ. Γεωργίου, Η Προπαγάνδα, (Αθήνα, Γεωργιάδης, 1967)

Γιανουλόπουλος Ν. Γιάννης, Ο Μεταπολεμικός Κόσμος Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963), (Αθήνα, Παπαζήση ΑΕΒΕ, 1992), σ. 26.

Γκίνης Κωνσταντίνος, Υβριδικές Επιχειρήσεις: Προς μία Νέα Επιχειρησιακή Αντίληψη, (Αθήνα, Εθνικές Επάλξεις, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2019).

Σταμούλης Γιάννης, Ασύμμετρες Απειλές, (Σεπτέμβριος 2015) (Αξκος ΠΣ).

Κολιόπουλος Κων/νος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008).

Κωσταράκος Μιχαήλ Στρατηγός, Ο Υβριδισμός ως Νέα Κανονικότητα. Η Επίπτωση των Εχθρικών Στρατηγικών στις Ευρωπαϊκές Χερσαίες Δυνάμεις, (Graz, Σεπτέμβριος 2018)

Λαμπρόπουλος Θ. Κωνσταντίνος, Υβριδικός Πόλεμος: Κυρίαρχα Δόγματα στο 21ο Αιώνα και η Αναβαθμισμένη Τουρκική Απειλή, (Αθήνα, Εθνικές Επάλξεις, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2019).

Μάρα Ελένη-Ευγενία, 2009 Οι νέες τάσεις της διεθνούς τρομοκρατίας. Η εξέλιξη της νέας τρομοκρατίας και ποιες οι επιπτώσεις στη διεθνή πολιτική σκηνή: Νέο φαινόμενο ή όχι;, (διπλωματική εργασία), <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/4005/Mara.pdf?sequence=2&isAllowed=y>, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς

Μήτσιος Βασίλειος, Η Έννοια του Υβριδικού Πολέμου: Θεωρητική Ανάλυση και Πρακτικά Παραδείγματα, (Αθήνα, ΣΕΘΑ, 2019).

Μήτσιος Βασίλειος, Η Στρατηγική του Υβριδικού Πολέμου στη Σημερινή Πραγματικότητα, (Αθήνα, Εθνικές Επάλξεις, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2019).

Μπαζίνης Θωδωρής, Υβριδικός Πόλεμος και Περιπτώσεις Εφαρμογής στο Θαλάσσιο Περιβάλλον, (Αθήνα, ΚΕΔΙΣΑ, 2018).

Σωτηρίου Στέλλα, Κορδονούρη Στυλιανή, Ζαφρανίδου Αικατερίνη, Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή, (Αθήνα, 2020, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΙΦΑΝΤΟΣ»), σ.12

Ξενόγλωσση

- Bator Peter, Ondrejcsak Robert, Panorama of global security environment 2015-2016, (Bratislava, STRATPOL, 2016)
- Blank J. Stephen, The Russian Military in Contemporary Perspective, (Carlisle, United States Army War College, Σεπτέμβριος 2019)
- Cizik Tomas, Information Warfare, (Bratislava, CENAA, 2017)
- Daley Dan LTC, "Asymmetric Warfare: The only thing new is the Tactics", (Washington DC, National Defense University, National War College, 2000)
- Graham Allison, Σε Τροχιά Πολέμου, (Αθήνα: Πεδίο, 2020)
- Gray S. Colin, Hard Power and Soft Power: The Utility of Military as an Instrument of Policy in the 21st Century, (Carlisle, United States Army War College, 2011)
- Heintschel Wolff von Heinegg, Asymmetric Warfare: How to Respond?, Vol:87, (International Law Studies)
- Hoffman G. Frank, Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, (Arlington, Potomak Institute For Policy Studies, 2007)
- Johanson, Ben, Asymmetric Advantage Information Age, ACCS Discussion Paper No.5 (UNSW CANBERRA, December 2017)
- Johanson Ben, Asymmetric Advantage in the Information Age, (Canberra, UNSW, 2017)
- Lasconjarias Guillaume and Larsen A. Jeffrey, NATO's Response to Hybrid Threats, (Rome, NDC, 2015)
- Lele Ajey PhD, Asymmetric Warfare: A State vs Non-State Conflict, OASIS No 20 (India, Institute for Defense Studies and Analyses, December 2014)
- Maksak Hennadiy, Turcsanyi Q. Richard, Vorotnyuk Maryna, Understanding Strategy Adaptations (Bratislava, STRATPOL, 2018)
- Monaghan Sean, Countering Hybrid Warfare, (Features, Prism 8, No 2).
- Primmerman A. C, Thoughts on the Meaning of "Asymmetric Threats", (Massachusetts, Lexington, MIT, March 2006)
- Schmid J/Thiele R, Hybrid Warfare: Feature & Technologies (HYFUTEC), (Tartu, Hybrid CoE, 2019)
- Stavridis James Admiral, SEA POWER. (New York, Penguin Press, 2017)
- Svetoka Sanda, Social Media as a Tool of Hybrid Warfare, (Riga, NATO StratCom, Μάιος 2016)

Sweden Defense University, Hybrid Threats and Asymmetric Warfare (Stocholm, SEDU Feb. 2017)

TC 7-100, Hybrid Threat, (Washington, Headquarters, Department of the Army, 2010)

Turcsanyi O. Richard, Vorotnyuk Marya, Theorizing Security in the Eastern European Neighbourhood, (Bratislava, STRATPOL, 2018)

U.S. Army Field Manual No. 3-24 Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5, The U.S. Army ★ Marine Corps Counterinsurgency Field Manual, (Chicago The University of Chicago, 2007), p. 49

Voyger Mark, NATO at 70 and the Baltic States: Strengthening the Euro-Atlantic Alliance in an Age of Non –Linear Threats, (Tartu, TBD, 2019)

Διαδίκτυο

Ελληνική Κυβέρνηση, Υπουργείο Εξωτερικών, Συμφωνία μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Γαλλικής Δημοκρατίας, https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/01_%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%9F%CE%93%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91.pdf (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

Κορακάκης, Γ, Ασύμμετρες Απειλές. Οι Νέες Μορφές Απειλών κατά της Διεθνούς Ασφάλειας και Ασφάλειας της χώρας μας και οι Ένοπλες Δυνάμεις, ΕΛΕΣΜΕ. Τευχ. 13, http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t13/t13_02.htm (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2020)

Κουμουτσάκος Γεώργιος, Ποια η γεωπολιτική αξία της Ελλάδος;, https://www.europeanbusiness.gr/articlefiles/koumoutsakos_article.pdf, (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

Κουρκουβέλας Λυκούργος, Η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 25 Μαΐου 2015, <https://www.kathimerini.gr/investigations/816045/i-ellada-ston-psychro-polemo/> (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

Παντελής Κωνσταντίνος, Ποιος είναι ο σύγχρονος υβριδικός πόλεμος;, ΚΕΔΙΣΑ, 30 Σεπτεμβρίου 2015, <https://kedisa.gr/poios-einai-o-sygchronos-ybridikos-polemos/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Σεπτεμβρίου 2021).

Τέλογλου Τάσος, Γιατί οι νέοι πόλεμοι θα είναι «υβριδική», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 26 Απριλίου 2015, <https://www.kathimerini.gr/world/812857/giati-oi-neoi-polemoi-tha-einai-yvridikoi/> (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

Τριανταφυλλίδης Β. Δημήτρης, Το Δόγμα Γερασίμοφ, The Book's Journal, 28 Δεκεμβρίου 2017, <http://booksjournal.gr/γνώμες/item/2647-to-dogma-gerasimov> (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2020)

Πουρσαλίδης Μάριος, Νέα Γενιά Πόλεμου – Υβριδικές Απειλές, 10 Οκτωβρίου 2021, <https://geopolitics.iisca.eu/?p=22556> (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Bachmann Dov Sascha, Gunneriusson Håkan, Western Denial and Russian Control How Russia's National Security Strategy Threatens a Western Based Approach to Global Security, the Rule of Law and Globalization, https://www.academia.edu/33673368/Western_Denial_and_Russian_Control_How_Russia_s_National_Security_Strategy_Threatens_a_Western_Based_Approach_to_Global_Security_the_Rule_of_Law_and_Globalization?email_work_card=view-paper (έγινε πρόσβαση στις 31 Οκτωβρίου 2021).

Bahnareanu Cristian, The evolution of warfare from classic to hybrid actions, STRATEGIC IMPACT, No 2/2015, <https://www.scribd.com/document/364277958/Evolution-of-Warfare-From-Classic-to-Hybrid-Actions> (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Barno David, Bensahel Nora, A new generation of unrestricted warfare, WAR IN ROCKS, 19 Απριλίου 2016, <https://warontherocks.com/2016/04/a-new-generation-of-unrestricted-warfare/#:~:text=In%201999%2C%20two%20Chinese%20colonels,involve%20the%20military%20at%20all> (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Bartles K. Charles, Getting Gerasimov Right, MILITARY REVIEW, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2016 https://www.researchgate.net/publication/329933852_Getting_Gerasimov_Right (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Bowen S. Andrew, Russian Armed Forces: Military Doctrine and Strategy, IN FOCUS, 20 Αυγούστου 2020, <https://fas.org/sgp/crs/row/IF11625.pdf>, (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Celso N. Anthony, Superpower Hybrid Warfare in Syria, Marine Corps University Journal, 2019, https://www.academia.edu/38164526/Superpower_Hybrid_Warfare_in_Syria?email_work_card=view-paper (έγινε πρόσβαση στις 30 Οκτωβρίου 2021).

Chivvis S. Christopher, Understanding Russian “Hybrid Warfare” and what can be done about it, 2017, <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>, (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Circiumaru Florian, Atanasiu Mirela, The Complex and Dynamic Nature of Security Environment, (Bucharest, “Carol I” National Defence University, 2018), https://www.academia.edu/38181466/Terrorist_organization_or_Liberation_Movement_The_Polisario_Front_s_classification?email_work_card=title (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

Cook Sarah, Special Report 2020, Beijing's Global Megaphone, <https://freedomhouse.org/report/special-report/2020/beijings-global-megaphone>, (έγινε πρόσβαση στις 31 Οκτωβρίου 2021).

Corn Tony, Peaceful Rise through Unrestricted Warfare: Grand Strategy with Chinese Characteristics, SMALL WARS JOURNAL, <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/449-corn.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Dayspring M. Stephen, Toward a Theory of Hybrid Warfare: The Russian Contact of War During Peace, THESIS, <https://www.hsdl.org/?view&did=790442>, (Monterey, NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL, Δεκέμβριος 2015), (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Diggelen van Marijke, Hybrid Warfare after the Ukraine crisis (2013-present), https://www.academia.edu/35885436/Hybrid_Warfare_after_the_Ukraine_crisis_2013_present_A_Cold_War_style_competition_between_Russia_and_the_West?email_work_card=view-paper, (έγινε πρόσβαση στις 5 Οκτωβρίου 2021).

Emmott Robin, Gumrukcu Tuvan, Turkey curbs flights to Belarus to ease migrant crisis, 13 Νοεμβρίου 2021, <https://www.reuters.com/world/europe/polish-police-reports-two-incidents-belarus-border-2021-11-12/>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Νοεμβρίου 2021).

Fischer Sabine, What Russia Doesn't Get About Germany, CARNEGIE, 23 Σεπτεμβρίου 2020, <https://carnegiemoscow.org/commentary/82769> (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Felgenhauer Pavel, A New Version of the “Gerasimov Doctrine”?, THW JAMESTOWN FOUNDATION, 7 Μαρτίου 2019, <https://jamestown.org/program/a-new-version-of-the-gerasimov-doctrine/> (έγινε πρόσβαση στις 5 Οκτωβρίου 2021).

Fridman Ofer, On the “Gerasimov Doctrine”. Why the West Fails to Beat Russia to the Punch, KINGS COLLEGE LONDON, FEATURES PRISM 8, No 2, https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/117734745/PRISM_8_2_Fridman.pdf , (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Galleoti Mark, Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia’s ‘new way of war’?, SMALL WARS & Insurgencies, 2016, https://www.academia.edu/28552973/Hybrid_ambiguous_and_non_linear_How_new_is_Russia_s_new_way_of_war_email_work_card=view-paper, (έγινε πρόσβαση στις 11 Οκτωβρίου 2021).

Ghandour-Demiri Nada, Η Προσφυγική κρίση στην Ελλάδα, Heinrich Boll Stiftung Greece, Νοέμβριος 2015, https://gr.boell.org/sites/default/files/uploads/2015/11/i_prosfygiki_krisi_stin_ellada_demiri.pdf, (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

Giles Keir, “Hybrid Warfare” and Russia’s Ground Forces, 2018, NIDS International Symposium, January 30, 2019 "A New Strategic Environment and Roles of Ground Forces", https://www.academia.edu/41240968/Hybrid_Warfare_and_Russias_Ground_Forces_email_work_card=view-paper, (έγινε πρόσβαση στις 30 Νοεμβρίου 2021).

Jain Anvesh, A Reverse Primakov Doctrine?, Journal of International Relations, 2 Μαρτίου 2021, <http://www.sirjournal.org/research/2021/3/2/a-reverse-primakov-doctrine> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Johnson Dave, Russia’s Approach to Conflict – Implications for NATO’s Deterrence and Defence, <https://nllp.jallc.nato.int/IKS/Sharing%20Public/NDC-Russias%20approach%20to%20conflict.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Hunter Eve, Pernik Piret, The Challenges of Hybrid Warfare, ICDS, Απρίλιος 2015, https://icds.ee/wp-content/uploads/2013/Eve_Hunter_Piret_Pernik_-_Challenges_of_Hybrid_Warfare.pdf (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Karmanau Yuras, EXPLAINER: What’s behind the crisis at Belarus-Poland border, 11 Νοεμβρίου 2021, <https://apnews.com/article/immigration-business-belarus-poland->

[middle-east-e3debda6f6f8cbc9ba6b59fa8aa322d8](https://www.middle-east-e3debda6f6f8cbc9ba6b59fa8aa322d8), (έγινε πρόσβαση στις 13 Νοεμβρίου 2021).

Knights Michael, Smith Crispin, Malik Hamdi, Profile: Badr Organisation, 2 Σεπτεμβρίου 2021, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/profile-badr-organization> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021)

Marovic Jovana, Wars of Ideas: Hybrid Warfare, Political Interference, and Disinformation, CARNEGIE, Noveber, 2019, <https://carnegieeurope.eu/2019/11/28/wars-of-ideas-hybrid-warfare-political-interference-and-disinformation-pub-80419> (έγινε πρόσβαση στις 21 Οκτωβρίου 2021).

Mason Clark, Russian Hybrid Warfare, Institute for the Study of War, Septeber 2020, <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Hybrid%20Warfare%20ISW%20Report%202020.pdf>, (έγινε πρόσβαση στις 24 Οκτωβρίου 2021).

MCDC, Countering Hybrid Warfare Project, Μάρτιος 2019, , https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/784299/concepts_mcdc_countering_hybrid_warfare.pdf (έγινε πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου 2021).

MCDC, Understanding Hybrid Warfare Ιανουάριος 2017 https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf (έγινε πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου 2021).

Mcdermott N. Roger, Brothers Disunited: Russia's Use of Military Power in Ukraine, Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, Kansas, https://www.academia.edu/11853815/Brothers_Disunited_Russia_s_Use_of_Military_Power_in_Ukraine?email_work_card=view-paper, (έγινε πρόσβαση στις 31 Οκτωβρίου 2021).

Mearsheimer J. John, Why the Ukraine Crisis is the West's Fault, Οκτώβριος 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> (έγινε πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου 2021).

Meyers Reinhard, Bresinsky Markus, Herta Laura, Fuchs F. Georg, Apetroe Alexandru Constantin, Tabatadze Dato, Bercean Ioana-Nelia, Modelling the New Europe, ON LINE JOURNAL, Issue No.21, Δεκέμβριος 2016, <http://neweurope.centre.ubbcluj.ro/wp-content/uploads/2012/05/Online-journal-No.-21-December-2016.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου 2021).

Norberg Johan, Westerlund Fredrik, Military Means for Non-Military Measures: The Russian Approach to the Use of Armed Force as Seen in Ukraine, 8 Μαρτίου 2016,

https://www.academia.edu/29292501/2016_Military_Means_for_Non_Military_Measures_The_Russian_Approach_to_the_Use_of_Armed_Force_as_Seen_in_Ukraine?email_work_card=view-paper, (έγινε πρόσβαση στις 31 Οκτωβρίου 2021).

Petit Frederic, Verner Duane, Brannegan David, Buehring William, Dickinson David, Guziel Karen, Haffenden Rebecca, Phillips Julia, Peerenboom James, Analysis of Critical Infrastructures Dependencies and Interdependencies, ARONNE, Ιούnius 2015, <https://publications.anl.gov/anlpubs/2015/06/111906.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Putten van der Frans-Paul, Meijnders Minke, Meer van der Sico, Togt van der Tony, Hybrid Conflict: The Roles of Russia, North Korea and China, DUTSH NATIONAL NETWORK, Μάιος 2018, https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-05/Report_Hybrid_Conflict.pdf (έγινε πρόσβαση στις 3 Οκτωβρίου 2021).

Qureshi Ahmad Waseem, The Rise of Hybrid Warfare, Notre Dame Journal of International & Comparative Law, 6 Φεβρουαρίου 2020, <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=ndjicl> (έγινε πρόσβαση στις 3 Οκτωβρίου 2021).

Raimzhanova Aigerim, Power in IR; Hard, Soft and Smart, Institute for Cultural Diplomacy and the University of Bucharest, Δεκέμβριος 2015, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2015-12_annual/Power-In-Ir-By-Raimzhanova,-A.pdf (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Reichborn-Kjennerud Eric, Patric Cullen, What is Hybrid Warfare, NPI, 1/2016, https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2380867/NUPI_Policy_Brief_1_Reichborn_Kjennerud_Cullen.pdf?sequence=3&isAllowed=y (έγινε πρόσβαση στις 1 Οκτωβρίου 2021).

Renz Bettina, Smith Hanna, Russia and Hybrid Warfare – Going Beyond the Label, Aleksanteri Institute, Helsinki, 1/2016, https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175291/renz_smith_russia_and_hybrid_warfare.pdf?sequence=1 (έγινε πρόσβαση στις 1 Οκτωβρίου 2021).

Rotaru Vasile, Adapting the Military Strategy. Russian Hard Power Presence in the Former Soviet Space after 2008, https://www.researchgate.net/publication/311397039_ADAPTING_THE_MILITARY_STRATEGY_RUSSIAN_HARD_POWER_PRESENCE_IN_THE_FORMER_SOVIET_SPACE_AFTER_2008_1, (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Ruhle Michael, Grubliauskas Julijus, Energy as a Tool of Hybrid Warfare, NATO Defense College, https://www.files.ethz.ch/isn/190791/rp_113.pdf, (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Rumer Eugene, The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action, CARNEGIE, 5 Ιουνίου 2019, <https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254>, (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Rumer Eugene, Ng Nicole, The West Fears Russia's Hybrid Warfare. They're Missing the Bigger Picture, CARNEGIE, 3 Ιουλίου 2019, <https://carnegieendowment.org/2019/07/03/west-fears-russia-s-hybrid-warfare.-they-re-missing-bigger-picture-pub-79412> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

UK Ministry of Defence, Defence in a competitive age, Μάρτιος 2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/974661/CP411_-_Defence_Command_Plan.pdf (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Selhorst A.J.C Lieutenant-Colonel., Russia's Perception Warfare. The development of Gerasimov's doctrine in Estonia and Georgia and its application in Ukraine, 2016, https://www.academia.edu/34284165/Russias_Perception_Warfare_The_development_of_Gerasimovs_doctrine_in_Estonia_and_Georgia_and_its_application_in_Ukraine, (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Troianovski Anton, Migrant Crisis in Belarus Tests Putin's Uneasy Alliance With Lukashenko, 12 Νοεμβρίου 2021, <https://www.nytimes.com/2021/11/12/world/europe/lukashenko-putin-belarus-russia.html>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Νοεμβρίου 2021).

Valasek Tomas, New Perspectives on Shared Security: NATO's Next 70 Years, CARENGIE EUROPE, 28 Νοεμβρίου 2019, <https://carnegieeurope.eu/2019/11/28/new-perspectives-on-shared-security-nato-s-next-70-years-pub-80411> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

Belarus migrants: Poland PM blames Russia's Putin for migrant crisis, 10 Νοεμβρίου 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-59226226>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Νοεμβρίου 2021).

Countering Hybrid Warfare: The Best Uses of SOF in a Pre-Article V Scenario, CTX, Vol6, No 4, 11 Ιανουαρίου 2016, https://www.academia.edu/34094910/Countering_Hybrid_Warfare_The_Best_Uses_of_SOF_in_a_Pre_Article_V_Scenario, (έγινε πρόσβαση στις 8 Οκτωβρίου 2021).

Game Changers 2020. A new future dawns on international security, NATO Foundation Defense College, <https://www.natofoundation.org/game-changers-2020-dossier/> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

EU accuses Belarus of 'gangster' approach to migrant crisis, 10 Νοεμβρίου 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/9/hundreds-of-migrants-and-refugees-camped-at-belarus-poland-border>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Νοεμβρίου 2021).

Factbox: How Belarus became gateway to EU for Middle East migrants, 9 Νοεμβρίου 2021 <https://www.reuters.com/world/how-belarus-became-gateway-eu-middle-east-migrants-2021-11-09/> (έγινε πρόσβαση στις 13 Νοεμβρίου 2021).

RUSSIAN HYBRID WARFARE A study of disinformation, DIIS, 2017, https://pure.diis.dk/ws/files/950041/DIIS_RP_2017_6_web.pdf, (έγινε πρόσβαση στις 4 Οκτωβρίου 2021).

Russian Strategic Intentions, USEUCOM Strategy Division, <https://nsiteam.com/social/wp-content/uploads/2019/05/SMA-Russian-Strategic-Intentions-White-Paper-PDF-compressed.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 5 Σεπτεμβρίου 2021).

Social Media as a Tool of Hybrid Warfare (Latvia, NATOSCOE, May 2016), <https://www.stratcomcoe.org/social-media-tool-hybrid-warfare> (έγινε πρόσβαση στις 15 Ιανουαρίου 2021).

<https://eclass.uowm.gr/modules/document/file.php/NURED262/Aronson%20%CE%BA.%CE%AC.%20%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%A8%CF%85%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%202019%20%CE%BA%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%201%20%CE%BC%CE%AD%CF%87%CF%81%CE%B9%20%CF%83%2014.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/OIK308/%CE%92%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%99%20%CE%98%CE%95%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%A9%CE%A4%CE%95%CE%A3%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%91%CE%A3_%20COMTE%20%26%20DURKHEIM.pdf (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

<https://www.files.ethz.ch/isn/128690/pub1059-1.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

<https://softpower30.com/what-is-soft-power/> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

<https://www.briefingnews.gr/kosmos/rosiato-teleytaio-antio-toy-poytin-ston-primakof> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

<http://www.des.unipi.gr/wp-content/uploads/2014/04/%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%9C%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%95%CE%A0%CE%A1.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021).

https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#_ga=2.133876621.224784230.1633853450-654172830.1633853450 (έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2021).

Οπτικοακουστικό Υλικό

<https://www.youtube.com/watch?v=RoHJv2Wd89c> (έγινε πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου 2021).

https://www.youtube.com/watch?v=tR_BER01NTw (έγινε πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου 2021).

<https://www.youtube.com/watch?v=E1ZM3CfWh1I> (έγινε πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου 2021).

<https://www.youtube.com/watch?v=YVzGd2CEIR0> (έγινε πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου 2021).

<https://www.youtube.com/watch?v=zwi9J-CA80I> (έγινε πρόσβαση στις 24 Οκτωβρίου 2021)

<https://www.youtube.com/watch?v=-VhcyVAUDwY> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021)

<https://www.youtube.com/watch?v=bJcERS49030> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021)

<https://idstch.com/technology/ict/darpas-causal-exploration-complex-operational-environments-developing-modelling-exploration-tools-hybrid-warfare/> (έγινε πρόσβαση στις 2 Οκτωβρίου 2021)